Rok V WARSZAWA 1949 Nr 4

WIADOMOŚCI NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO

TREŚĆ:

SYTUACJA EKONOMICZNA POLSKI W LUTYM 1949 r.

(Na podstawie informacji Wydziału Ekonomicznego i sprawozdań oddziałów)

Wstęp. Rozwój gospodarki narodowej w lutym br. kształtował się pomyślnie na ogół we wszystkich dziedzinach życia gospodarczego, przy wzrastającej dynamice przekraczania odcinkowych planów produkcyjnych i ułsugowych w gospodarce uspołecznionej.

Produkcja przemysłowa utrzymywała się na poziomie ub. miesiąca i mimo mniejszej ilości dni roboczych w miesiącu sprawozdawczym, w szeregu podstawowych artykułów rozmiary ilościowe przekroczyły produkcję styczniową, osiągając jednocześnie powyżej 120% wykonania planu w stosunku do lutego 1948 r.

Obroty portowe osiągnęły 124% preliminowanych przeładunków, przewozy kolejowe towarowe, 112% planu, a pasażerskie — 104%. W obrotach towarowych z zagranicą na podkreślenie zasługuje dalszy wzrost kontrahentów, wzrost eksportu produkcji roślinnej oraz wyrobów przemysłowych.

Przygotowania do tegorocznej kampanii siewnej w podstawowych elementach zostały zakończone. Do placówek dystrybucyjnych dostarczone zostały dostateczne ilości nasion, nawozów sztucznych i narzędzi rolniczych. Park maszynowy w ilości 15.000 traktorów i 25.000 maszyn rolniczych TOR-u oraz około 2.000 traktorów zgromadzonych w 2.022 ośrodkach maszynowych »Samopomocy Chłopskiej«, został przygotowany w pełni do wykonania wiosennych robót w gospodarce rolnej.

Na rynku pracy, utrzymująca się łagodna zima w znacznym stopniu umożliwiła kontynuowanie robót budowlanych i transportowych, a zbliżający się pełny sezon w budownictwie i rolnictwie powodował zwiększone poszukiwanie sił roboczych niewykwalifikowanych.

Wzrastająca świadomość społeczna świata pracy znalazła nowy wyraz w podjęciu przez załogi pracownicze czynu 1-Majowego, którego celem jest przyśpieszenie budowy podstaw socjalizmu w Polsce, drogą wzmożenia produkcji i wydajności pracy

System oszczędności wprowadzony w ub. r. w gospodarce publicznej, w samych tylko przemysłach państwowych przyniósł rezultaty kwotowe w wysokości 38 mlrd. zł, wobec preliminowanych 31 mlrd. zł, przekraczając kwotę planu o 22,4%.

Kwota planu oszczędności gospodarczych na rok 1949 określona Uchwałą Rady Ministrów z dnia 19 bm. wynosi 115 mlrd. złotych i obejmuje następujące dziedziny gospodarcze:

a) **przedsiębiorstwa uspołecznione** oszczędzą 77 mlrd. zł.
b) **oszczędności inwestycyjne** dadzą — 18 mlrd. zł.
c) **w administracji publicznej i instytucjach społecznych** zmniejszenie wydatków wyniesie conajmniej — 20 mlrd. zł.

Wykonanie tak szeroko zakrojonego planu oszczędności, przy najszerszym udziale mas pracowniczych, stanowić będzie doniosły etap dalszego wzrostu potencjału gospodarczego kraju i poprawy warunków bytu świata pracy.

Pogłębianie się zasad gospodarki planowej oraz przemiany w strukturze gospodarstwa narodowego — znalazły swój wyraz w ustawie z dnia 10 lutego 1949 r. o zmianie organizacji naczelnych władz gospodarki narodowej.

W myśl cyt. ustawy »do kierowania gospodarką narodową powołany jest Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów« (art. 1), jako organ tejże Rady (art. 2), przy czym przewodniczącego K. E. mianuje i odwołuje na wniosek prezesa Rady Ministrów — Prezydent Rzeczypospolitej. Centralny Urząd Planowania ulega likwidacji, a na jego miejsce tworzy się Państwową Komisję Planowania Gospodarczego (art. 4), której zakres działania między innymi obejmuje:

a) kierowanie całokształtem spraw państwowego planowania gospodarczego, łącznie z opracowywaniem i nadzorowaniem wykonania planów gospodarczych,

b) koordynowanie działalności gospodarczej wszystkich działów zarządu państwowego w zakresie organizacyjnym, gospodarczym i finansowym, wynikającym z systemu planowania,

c) kierowanie sprawami planu technicznego w gospodarce narodowej i współpracą techniczną z zagranicą.

Powiązanie obydwu naczelnych organów kierowania i planowania gospodarczego znajduje wyraz w systemie organizacyjnym: Przewodniczącym PKPG jest przewodniczący Komitetu Ekonomicznego, którego zastępują dwaj zastępcy mianowani i odwoływani przez Prezydenta RP na wniosek prezesa Rady Ministrów po uprzednim porozumieniu się z przewodniczącym Komisji Planowania.

Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego powołuje w terenie organy rejonowe w postaci **wojewódzkich urzędów planowania** oraz inne komórki, których zakres działania określi odrębne rozporządzenie Rady Ministrów.

Celem należytego ujednolicenia gestii władzy państwowej w zakresie szkolenia zawodowego, tworzy się **Centralny Urząd Szkolenia Zawodowego,** do którego należą sprawy szkolenia i przysposobienia zawodowego dla potrzeb gospodarki narodowej.

Mocą tej samej ustawy zniesiony został urząd ministra przemysłu i handlu, a jednocześnie utworzono urzędy 6 następujących ministrów:

1. **Górnictwa i Energetyki,** któremu podlegają sprawy przemysłu węglowego, torfowego, solnego, naftowego, gazowniczego i energetycznego, sprawy górnicze oraz służba geologiczna;

2. **Przemysłu Ciężkiego,** któremu podlegają sprawy przemysłu hutniczego, metalowego, elektrotechnicznego i chemicznego;

3. **Przemysłu Lekkiego,** któremu podlegają sprawy przemysłu włókienniczego, odzieżowego, skórzanego, drzewnego, zapałczanego, papierniczego, mineralnego i poligraficznego;

4. **Przemysłu Rolnego i Spożywczego,** do którego należą sprawy przemysłu cukrowniczego, fermentacyjnego i innych przemysłów spożywczych oraz przemysł spirytusowy i tytoniowy;

5. **Handlu Wewnętrznego,** któremu podlegają sprawy handlu krajowego oraz instytucje i zrzeszenia wymiany wewnętrznej;

6. **Handlu Zagranicznego,** któremu podlegają sprawy obrotu zagranicznego oraz krajowe i zagraniczne placówki organizujące wymianę towarową z zagranicą (szersze omówienie zakresu działania Ministerstw Handlu Wewnętrznego i Zagranicznego — vide działy branżowe).

W miesiącu sprawozdawczym obserwujemy dalszy rozwój działalności banków i to zarówno w odniesieniu do akcji finansowania środków obrotowych (produkcja i wymiana) jak i w odniesieniu do akcji finansowania wzrostu majątku stałego (finansowanie inwestycji).

Kredyty obrotowe sfinansowane zostały w znacznej mierze z pieniądza układowego banków operacyjnych, kredyty inwestycyjne — rozprowadzone w lutym — pokryte zostały przede wszystkim ze środków skarbowych.

W strukturze obiegu pieniężnego zasługuje na uwagę dalszy spadek składników gotówkowych obiegu, przy wzroście elementów bezgotówkowych.

1. **Przemysł węglowy** w lutym 1949 roku wykonał miesięczny plan produkcji węgla kamiennego w 100,5% wydobywając ogółem 5.652 tys. t węgla kamiennego.

Tabela 1

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu węglowego (w tys. ton)

Treść	Styczeń 1949 r.	Luty 1949 r.	% wykon. planu w lutym 1949 r.
Węgiel kamienny	6.025	5.652	100,5
„ brunatny	440	347	95,6
Brykiety z węgla kam. .	55	52	109,5
Koks przy kopalniach węgla kamiennego	296	274	107,5

W stosunku do niskiego wykonania planu w ubiegłym miesiącu, przekroczenie planu wydobycia węgla kamiennego o 0,5% w lutym br. stanowi objaw korzystny. Na rezultat ten zło-

żyło się szereg przyczyn, a między innymi wprowadzenie od 1 stycznia 1949 r. nowych norm pracy. Równocześnie wprowadzono nową siatkę płac w przemyśle węglowym. W miesiącu sprawozdawczym nastąpiło również znaczne wzmożenie ruchu współzawodnictwa pracy pośród załóg kopalnianych.

Usprawnienie procesów produkcyjnych, w oparciu o współzawodnictwo, dało w rezultacie przekroczenie planu wydobycia węgla, a także w znacznym stopniu podniosło wydajność robotn./dniówki z 1.206 kg w styczniu na 1.236 kg w lutym br., czyli o 2,5%. Spadek wydobycia węgla brunatnego w miesiącu sprawozdawczym posiada jedynie charakter przejściowy spowodowany między innymi mniejszą ilością dni roboczych w lutym.

Tabela 2

Produkcja przemysłu węglowego w styczniu 1949 r. według zjednoczeń
(w tys. ton)

Zjednoczenie	Styczeń 1949 r.	Luty 1949 r.	% wykonania planu w lutym 1949 r.
Gliwickie	668	647	104,5
Rybnickie	597	552	103,6
Jaworzn.-Mikołowskie	598	548	102,6
Rudzkie.	745	713	101,8
Dąbrowskie . . .	713	671	101,7
Zabrskie	587	552	101,1
Bytomskie	585	548	100,2
Chorzowskie . . .	632	597	98,6
Katowickie . . .	630	580	97,5
Dolnośląskie . . .	270	243	85,4
Razem	6.025	5.652	100,5

W dziedzinie zbytu węgla przekroczono plan o 3,6%. Pod względem wykonania planu wysyłkowego pierwsze miejsce zajęło Zjednoczenie Rybnickie wykonując 110,2% planu.

2. **Przemysł hutniczy** w miesiącu lutym br. wykonał następująco plan produkcji:

Nazwa artykułu	Procent wykonania planu *) styczeń 1949 r.	luty 1949 r.
Koks	104	112
Surówka.	102	108
Stal surowa.	114	111
Wyroby walcowane i rury bez szwu	92	100
Wyroby kute i prasowane . .	111	94

Znaczne przekroczenie planu produkcji koksu w lutym br. świadczy o tym, że trudności techniczne, z jakimi od szeregu miesięcy walczyły koksownie przemysłu hutniczego, zostały definitywnie pokonane, w związku z czym można spodziewać się dalszego wzrostu produkcji na tym odcinku. W innych dziedzinach hutnictwa produkcja rozwija się pomyślnie. Jedynie niskie wykonanie planu produkcji wyrobów kutych i prasowanych jest skutkiem przyczyn natury przejściowej.

W związku z przejęciem w styczniu przez przemysł hutniczy czterech dużych zakładów produkujących materiały ogniotrwałe, stan zatrudnienia w całym przemyśle hutniczym wzrósł dość znacznie, osiągając na dzień 1 lutego stan 140.984 pracowników. Stan pracowników umysłowych uległ pewnemu zmniejszeniu w związku z przejęciem Hutniczego Instytutu Badawczego podlegającego dotychczas CZPH przez Główny Instytut Metalurgii i Odlewnictwa oraz Hutniczego Instytutu Spawalniczego przez Główny Instytut Mechaniki. Rozwój współzawodnictwa pracy w hutnictwie żelaza miał przebieg zadowalający; nastąpił dalszy wzrost liczby współzawodniczących i załóg pracowniczych w stosunku do poprzedniego miesiąca.

Zakrojone na szeroką skalę inwestycje, jakie obecnie wykonuje przemysł hutniczy, pozwalają przypuszczać, że produkcja tego przemysłu ulegnie dalszej rozbudowie w r. 1949. Na pierwszym miejscu spośród wykonywanych inwestycji stoi budowa nowego wielkiego pieca w hucie Florian oraz odbudowa wielkiego pieca w hucie Szczecin, które znajdują się obecnie na wykończeniu.

W wykonaniu planu oszczędnościowego w 1948 r. oszczędności w przemyśle hutniczym wyniosły ogółem 3,3 mlrd. zł, co wobec 1,5 mlrd. zł w 1947 r., stanowi znaczny postęp w dziedzinie racjonalizacji metod produkcji. W roku obecnym, w związku z systematycznie rozwijaną akcją oszczędnościową, planuje się dalszy, poważny wzrost oszczędności gospodarczej.

3. **Przemysł naftowy** wykonał plan produkcji w lutym, osiągając w dziale wydobycia ropy naftowej 106% planu, gazu ziemnego — 96%, w produkcji gazoliny surowej — 113%. Rafinerie wykonały ogólny plan produkcji w 115%, osiągając w zakresie przeróbki ropy nieco wyższy poziom niż w miesiącu ubiegłym. Przetwórstwo ropy krajowej wzrosło o 19,6%, zmniejszyła się natomiast ilość przerabianej ropy importowanej. Stan ten jest charakterystyczny dla okresu zi-

*) dane prowizoryczne.

mowego, w którym, ze względu na wysokie koszty transportu morskiego (zwiększone opłaty ryzyka lodowego w przewozie hartowanymi tankowcami), dostawy ropy ulegają zmniejszeniu.

Tabela 3

Wykonanie planu produkcji ważniejszych przetworów przemysłu naftowego w styczniu i lutym 1949 r.

Przetwory	% wykonania planu	
	w styczniu 1949 r.	w lutym 1949 r.
Benzyna	110	96
Nafta.	175	177
Olej gazowy	105	137
Oleje smarowe	133	92
Asfalt	126	131
Smary stałe.	140	130
Parafina	118	104
Koks	123	133

Znaczne przekroczenie planu w produkcji nafty, oleju gazowego, asfaltu i smarów stałych spowodowane zostało między innymi wzrostem zapotrzebowania rynkowego i dyspozycji wysyłkowych oraz dodatkową przeróbką 651 ton oleju wagonowego.

W lutym plan wierceń poszukiwawczych, ropnych i gazowych, »Kopalnictwo Naftowe« wykonało w 91%, a »Wiercenia Poszukiwawcze« w 102%.

W miesiącu sprawozdawczym przemysł naftowy eksploatował 2.553 szyby ropno - gazowe i 56 gazowych. Prowadzone były również prace wiertnicze i pogłębiarskie, obejmujące 70 szybów oraz budowa i rekonstrukcja 22 szybów. Plan wierceń na marzec przewiduje wykonanie 73 otworów.

4. Przemysł energetyczny. Elektrownie zawodowe podległe CZE wytworzyły w lutym br. 342,9 mil. kWh energii elektrycznej, wykonując plan w 100,2%. Elektrownie cieplne wykonały plan w 99,6%, a elektrownie wodne w 107,9%. Największe przekroczenie planu — o 11,5% — osiągnęło Z. E. Okręgu Bydgosko-Toruńskiego. Produkcja dzienna naszych elektrowni w miesiącu sprawozdawczym przekroczyła o 3% poziom produkcji dziennej z lutego ub. r.

Sytuacja energetyczna w okręgu górnośląskim, który dostarcza blisko 60% krajowej produkcji energii elektrycznej, rozwija się nadal pomyślnie. Ścisła współpraca międzyzjednoczeniowa i planowy rozdział obciążeń umożliwia racjonalną gospodarkę energetyczną. I tak np. elektrownie górnośląskie osiągnęły w okresie sprawozdawczym znacznie wyższą moc szczytową aniżeli w IV kwartale ubiegłego roku, a pobór energii ze zjednoczeń śląskich przez Łódź wahał się w granicach od 2 — 20 MW i umożliwił elektrowni łódzkiej naprawę kotłów. Pomimo okresu zimowego ZEOŁ. prowadziło wstępne prace elektryfikacyjne przewidziane planem na okres wiosenny; między innymi wybudowano 14 km linii wysokiego napięcia w powiecie piotrkowskim, w wyniku czego zostaną w najbliższym czasie zelektryfikowane wsie tego powiatu. Również intensywne prace elektryfikacyjne prowadzi Z. E. Okręgu Białostockiego. Ostatnio włączono do ruchu linię wysokiego napięcia Białystok—Chorocz oraz przystąpiono do wstępnych prac związanych z budową linii przesyłowej na trasie Białystok—Sokółka.

W 1949 r. przewiduje się znaczne zwiększenie tempa prac elektryfikacyjnych w województwie kieleckim. Wczesną wiosną rozpoczęte zostały prace elektryfikacyjne, które obejmą wsie w pięciu powiatach. W powiecie kieleckim przeprowadzona zostanie budowa 26-kilometrowej linii wysokiego i niskiego napięcia oraz dwóch podstacji transformatorowych; w powiecie pińczowskim prace elektryfikacyjne wymagać będą budowy około 80 km linii wysokiego i niskiego napięcia oraz trzech stacji transformatorowych, zaś w powiecie buskim wybudowane będą wyłącznie linie wysokiego napięcia długości ponad 44 km.

5. Przemysł metalowy. Produkcja przemysłu metalowego w okresie sprawozdawczym kształtowała się następująco:

Tabela 4

Produkcja ważniejszych wyrobów Zakładów Centralnego Zarządu Przemysłu Metalowego w lutym 1949 r. (dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Wykonano sztuk		% wykonania planu w lutym 1949 r.
	w styczniu 1949 r.	w lutym 1949 r.	
1. Obrabiarki do metali i drzewa ogółem . . .	389	363	106
2. Wagony osobowe . . .	18	18	106
3. Węglarki.	1.195	1.231	115
4. Motocykle	.	167	60
5. Maszyny rolnicze . . . (w tonach)	28.586	25.218	107
6. Liny	579	506	90
7. Maszyny włókiennicze.	280	.	.
8. Krosna.	41	40	100
9. Głowice Eickhoffa . .	7	5	63

Ogólnie dzięki nowym normom technicznym, na jakich jest oparta umowa zbiorowa, daje się zaobserwować wzmożone współzawodnictwo pracy, co z kolei powoduje podniesienie jakościowe i ilościowe produkcji oraz przekroczenie planu. Na specjalne podkreślenie zasługują wyniki przemysłu obrabiarkowego, który wykonał 101,4% planu produkcji tokarek zwykłych, 100% tokarek karuzelowych i kolejowych, 121,2% wiertarek, 100% wytaczarek, strugarek i szlifierek, oraz 130,7% obrabiarek do drzewa. Poza tym wykonano planowane ilości pras, frezarek, traktorów i innych obrabiarek do metali. Pewne niedociągnięcia w produkcji niektórych artykułów, jak motocykle, głowice Eickhoffa, spowodowane były przejściowymi trudnościami w zaopatrzeniu.

W pierwszym kwartale br. przeprowadzono daleko idącą zmianę struktury organizacyjnej przemysłu metalowego. I tak obecnie w CZP Metalowego działa 8 zjednoczeń przemysłowych, a mianowicie: narzędziowe, precyzyjne i optyczne, maszyn włókienniczych, odlewnicze radomskie, odlewnicze krakowskie, blachy w Bytomiu, urządzeń mechanicznych, maszyn rolniczych, a poza tym zakłady wydzielone jak: 33 przedsiębiorstwa, 2 biura konstrukcyjne jako przedsiębiorstwa wydzielone oraz 2 biura konstrukcyjne jako przedsiębiorstwa nadzorowane przez zjednoczenie.

Wyżej wymienione jednostki podlegają następującym dyrekcjom branżowym przemysłu: 1) Taboru Kolejowego i Rzecznego, 2) Ciężkiego, 3) Średniego, 4) Wyrobów Metalowych, 5) Motoryzacyjnego.

Istnieją poza tym: Biuro Projektowania Zakładów Przemysłu Metalowego, Centrala Zaopatrzenia Materiałowego Przemysłu Metalowego oraz 5 biur sprzedaży, odpowiednio do liczby dyrekcji branżowych.

Nad wszystkimi tymi jednostkami wykonuje bezpośredni nadzór Dyrekcja Generalna Centralnego Zarządu Przemysłu Metalowego.

6. Przemysł elektrotechniczny podległy Centralnemu Zarządowi Przemysłu Elektrotechnicznego wykonał plan produkcyjny w lutym na ogół ze znacznymi nadwyżkami.

Tabela 5

Produkcja przemysłu elektrotechnicznego w lutym 1949 r.

(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	styczeń 1949 r.	luty 1949 r.	% wykonania planu w lutym 1949 r.
Maszyny wirujące	sztuk	2.902	2.823	107
Transformatory	„	343	472	147
Liczniki i zegary elektr.	„	15.409	14.860	105
Kable i przewody	ton	2.070	2.104	93
Baterie i ogniwa	„	150	119	121
Żarówki oświetleniowe .	1000 szt.	2.097	1.965	106
Aparaty telefoniczne . .	sztuk	4.500	7.100	142
Odbiorniki	„	4.823	5.893	98

W miesiącu sprawozdawczym najpoważniejszy wzrost produkcji, w stosunku do stycznia, zaznaczył się w branży telekomunikacyjnej. O rozwoju produkcji przemysłu elektrotechnicznego w skali rocznej (luty 1948 r. — luty 1949 r.) w odniesieniu do poszczególnych asortymentów i grup artykułowych, świadczy najlepiej porównanie bieżącej produkcji miesięcznej: liczba maszyn wirujących wzrosła w ciągu tego okresu o 1.123 sztuki, liczników i zegarów elektrycznych o 5.510 sztuk, żarówek oświetleniowych o 822 tys. sztuk, aparatów telefonicznych o 6.580 sztuk, odbiorników o 3.893 sztuki.

W dziedzinie osiągnięć technicznych należy zanotować fakt przejścia szeregu zakładów przemysłu elektrotechnicznego na produkcję kabli z żyłami aluminiowymi.

W lutym przemysł elektrotechniczny otrzymał kredyt na dodatkowe inwestycje z przeznaczeniem na rozbudowę produkcji silników i maszyn elektrycznych, a to w związku z ogromnym zapotrzebowaniem przemysłu obrabiarkowego.

W roku 1948 obroty CHPE wyniosły 18.823 mil. zł; poważnym osiągnięciem ub. r. było urzeczywistnienie postulatu branżowości zbytu, wynikającego z charakterystyki technicznej i handlowej sprzętu elektrotechnicznego. Plan zbytu na rok 1949 przewiduje obrót w wysokości 26.436 mil. zł, co stanowić będzie wzrost o 140% w stosunku do roku poprzedniego.

Przemysł elektrotechniczny przewiduje, że oszczędności planowane w tym przemyśle wyniosą w 1949 r. ponad 733 mil. złotych.

7. Przemysł chemiczny. Ogólny plan produkcyjny przemysłu chemicznego wykonany został w lutym br. w 105,4%.

Tabela 6

Produkcja ważniejszych artykułów Centralnego Zarządu Przemysłu Chemicznego w lutym 1949 r.
(dane prowizoryczne w tonach).

Wyszczególnienie	Ilość wykonana		% wykonania planu w lutym 1949 r.
	w styczniu 1949 r.	w lutym 1949 r.	
Kwas solny w przeliczeniu na 100%-wy. . . .	597	521	100
Soda surowa	16.842	16.210	101
„ kalcynowana . . .	9.799	9.240	103
„ kaustyczna	4.272	4.162	110
Karbid	13.747	12.027	106
Azotniak	15.052	13.203	108
Superfosfat	28.674	30.464	98
Smoła surowa.	2.219	2.163	116

Ze względu na mniejszą ilość dni roboczych w miesiącu sprawozdawczym, ogólna wartość produkcji obniżyła się nieznacznie w porównaniu z poprzednim miesiącem, przy czym w dziedzinie wielu artykułów zaobserwować można pokaźny wzrost ilościowy. Odnosi się to w pierwszym rzędzie do produkcji superfosfatu, która wzrosła znacznie w związku ze zbliżającym się okresem wiosennym robót polnych w rolnictwie. Pokaźny wzrost ilościowy wystąpił również w dziedzinie produkcji kwasu azotowego, benzolu motorowego i oczyszczonego, bieli cynkowej oraz opon i dętek samochodowych. Na szczególne podkreślenie zasługuje wykonanie planu produkcji dętek samochodowych w 172%.

Sytuacja zaopatrzeniowa przemysłu chemicznego w omawianym okresie kształtowała się nadal pomyślnie. W dziedzinie zbytu nastąpiła dalsza normalizacja stosunków wymiany na rynku chemicznym, przy czym coraz większa ilość potrzeb naszej rozwijającej się gospodarki znajduje pełne zaspokojenie.

Zaobserwować można również stały rozwój eksportu polskich produktów chemicznych, przy czym artykuły te znajdują coraz to szerszy krąg odbiorców zagranicznych.

8. Przemysł mineralny. Wartość produkcji przemysłu mineralnego w lutym br. osiągnęła cyfrę 22,3 mil. zł wg cen podstawowych z 1937 r., co oznacza wykonanie planu w 123,6%. W miesiącu ubiegłym wartość produkcji wynosiła 21,5 mil. zł.

Tabela 7 **Produkcja ważniejszych wytworów przemysłu mineralnego**

Wyszczególnienie	Jedn. miary	styczeń 1949 r.	luty 1949 r.	% wykonania planu w lutym 1949 r.
Wapno palone . .	ton	40.766	45.440	117
Cement portl. . .	„	123.380	144.643	132
Szkło okienne . .	tys. m²	1.106	929	105
Cegła	„ szt.	18.615	11.579	154
Papa smołowcowa.	„ m²	1.982	2.108	133

Produkcja ważniejszych wytworów przemysłu mineralnego, za wyjątkiem produkcji cegły i szkła okiennego, przekroczyła znacznie poziom ub. miesiąca. Huty dolnośląskie wyprodukowały poza planem pewne ilości szkła elektrotechnicznego i laboratoryjnego, szkła dla celów medycznych oraz szkła budowlanego. Zakłady wapiennicze podległe CZPM produkują m. in. wapno hydratyzowane. Wapno to w okresie przedwojennym prawie nie znane u nas i nie stosowane w budownictwie, zdobywa obecnie coraz większe zastosowanie dzięki temu, że może być natychmiast użyte do budowy.

Zakłady przemysłowe, produkujące podstawowe surowce mineralne, wykonały wyznaczony im na luty plan produkcji ze znacznymi nadwyżkami, co w pewnej mierze zawdzięczać należy niezwykle łagodnej zimie.

W lutym br. eksport cementu wyniósł 36.806 t, co stanowi 9,2% wykonania rocznego planu wywozu.

W roku 1948 eksport wyrobów przemysłu mineralnego osiągnął poważne rezultaty, wyrażające się wzrostem wywozu o 30,9% w stosunku do 1947 r. Eksport objął 30 różnych pozycji (w tym 16 branży szklarskiej) i był kierowany do 22 krajów, m. in. do Ameryki Południowej oraz Iranu.

9. Przemysł drzewny. Wartość produkcji CZP Drzewnego wyniosła w lutym 1948 r. 10,3 mil. zł wg cen podstawowych 1937 r., przekraczając wartość produkcji poprzedniego miesiąca o 1,6 mil. zł. Miesięczny plan produkcji został wykonany w 107%.

Tabela 8
Wartość produkcji Centralnego Zarządu Przemysłu Drzewnego według Zjednoczeń
(w tys. zł według cen podstawowych z 1937 r.)

Zjednoczenie	styczeń 1949 r.	luty 1949 r.
Dolnośląskie	1.503	1.692
Krakowsko-Śląskie . .	1.279	1.406
Mebli giętych	909	893
Zachodnie	1.312	1.591
Centralne	662	920
Pomorskie	1.800	2.316
Mazurskie	919	903
Zamojskie	194	153
Bydgoskie	94	414

Na uwagę zasługuje przeszło 4-krotny wzrost produkcji Zjednoczenia Bydgoskiego zrzeszającego fabryki mebli, utworzonego w styczniu br. Z wyjątkiem Zjednoczenia Centralnego, Zamojskiego i Mazurskiego, we wszystkich pozostałych wartość produkcji w lutym przekroczyła poziom ubiegłego miesiąca.

Tabela 9

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu drzewnego w lutym 1949 r.

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Produkcja	% wyk. planu miesięczn.
Sortymenty tarte:	m^3	16.005	120
a) deski miękkie . . .	„	11.208	.
b) „ twarde. . . .	„	3.288	.
c) inne sortym. tarte .	„	1.509	.
Skrzynie:	szt.	156.891	133
a) skrzynie grubościen.	„	12.791	.
b) „ cienkościen.	„	144.100	.
Meble gięte:	„	66.687	102
krzesła	„	53.311	.
fotele	„	3.811	.
inne wyroby gięte. .	„	9.565	.
Beczki:	„	13.167	85
a) beczki do płynów .	„	7.582	.
b) „ do ciał stałych	„	5.585	.
Sklejki i płyty stolarskie	m^3	1.611	96

W wyniku komasacji przedsiębiorstw przemysłu drzewnego, prowadzonej w kierunku przekształcania dotychczasowego systemu produkcji o charakterze rzemieślniczym na przemysłowo-fabryczną, pracuje obecnie w bloku organizacyjnym Centralnego Zarządu Przemysłu Drzewnego około 100 zakładów, zatrudniających przeciętnie po 200 ludzi w każdym.

W br. służba techniczna CZPD stawia sobie za zadanie opracowanie dokładnych planów technicznych w zakresie ustalenia optymalnej produkcji dla indywidualnych zakładów przemysłu drzewnego oraz poprawy jakości wykonanych produktów.

Ponadto prowadzona będzie dalsza mechanizacja procesów produkcyjnych przez zastosowanie pneumatycznych urządzeń montażowych, pras do produkcji płyt oraz mechanizację transportu wewnętrznego.

10. Przemysł włókienniczy. Łączna wartość produkcji w miesiącu sprawozdawczym wyniosła według cen 1937 r. — zł 181.502.000, co stanowi 108% wartościowego wykonania planu.

Procentowe wykonanie planu w poszczególnych branżach przemysłu włókienniczego przedstawiało się następująco:

przemysł bawełniany		108,4%
„	wełniany	106,1%
„	włókien łykowych	112,8%
„	jedwabn.-galant.	100,3%
„	dziewiarski	113,1%
„	włókien sztuczn.	111,3%
„	art. i tkanin techn.	120,1%
roszarnie lnu i konopi		105%

Stan czynnych przedsiębiorstw — 212 — nie uległ zmianie. Procentowy natomiast stan uruchomienia maszyn wykazał wzrost o 0,3% i wynosi obecnie 74,6%.

Stan zatrudnienia w miesiącu lutym 1949 r. w zakładach przemysłu włókienniczego wynosił 306.543 pracowników, z czego pracowników fizycznych 279.241 i umysłowych 27.122. W porównaniu do miesiąca poprzedniego stan zatrudnienia wzrósł o 3.547 osób, z czego na przemysł bawełniany przypada 1.576, wełniany 884 i na inne branże 1.087.

Wykonanie planu w poszczególnych rodzajach produkcji kształtowało się w odniesieniu do ważniejszych artykułów okresu sprawozdawczego następująco:

Tabela 10

Produkcja przemysłu włókienniczego

(dane prowizoryczne)

Rodzaj przemysłu i artykuł	Jedn. miary	Ilość wyprodukowana w styczniu 1949 r.	Ilość wyprodukowana w lutym 1949 r.	% wykonania planu w lutym 1949 r.
Bawełniany:				
przędza cienkoprzęd.	ton	293	296	99
„ odpadkowa	„	815	778	111
tkaniny bawełniane.	tys. m	29.711	29.868	116
Wełniany:				
przędza zgrzebna. .	ton	2.085	2.902	113
„ czesankowa	„	767	759	112
tkaniny wełniane. .	tys. m	3.370	3.279	97
Włókien łykowych:				
tkaniny lniane. . .	„	2.527	2.667	109
„ jutowe . .	„	480	638	282
Włókien sztucznych				
włókien czesankow..	ton	.	999	108
przędza »Artex« . .	„	35	33	—

Wykonanie a w wielu pozycjach przekroczenie planu było umożliwione w dużej mierze pomyślnie rozwijającym się zapotrzebowaniem przemysłu włókienniczego w okresie sprawozdawczym. Między innymi sprowadzono:

a) surowce (w tonach) jak: wełny potnej 1.750, wełny pranej 129, bawełny 3.944, lnu 330, celulozy 6.509, szmat wełnianych 491,

b) artykuły techniczne (w szt.) maszyn 321, części maszyn 16.438, igieł czesankowych 3.833.000, dziewiarskich 1.054.000.

Przeprowadzono w miesiącu sprawozdawczym akcję kontraktacji lnu i konopi. Plan kontraktacji został wykonany z nadwyżką bez jakichkolwiek trudności w terenie. Już w końcu lutego dyrekcja roszarni przystąpiła do rozprowadzenia nasion i nawozów sztucznych, co umożliwi plantatorom terminowy zasiew zakontraktowanych upraw.

11. Przemysł odzieżowy. Plan produkcji przemysłu odzieżowego w miesiącu sprawozdawczym został wykonany w 86,8%. Według cen podstawowych z 1937 r. plan produkcji wynosił zł 22.848/m — wykonanie zł 19.836/m. Procentowe wykonanie planu w poszczególnych działach przemysłu odzieżowego przedstawiało się następująco:

przemysł konfekcyjny państwowy		75,4%
„ „ prywatny		11,6%
„ guzikarsko-galanteryjny		86,7%
„ kapeluszniczy		100,2%

Nie wykonanie planu było spowodowane:

1. zmianą organizacji technologicznej w związku z nowymi normami przejścia z wykonania taśmowego na indywidualne,
2. trudnościami w planowanym zaopatrzeniu,
3. dużym procentem nieobecności robotników w okresie epidemii grypy,
4. niedostarczeniem przez fabrykę maszyn w Radomiu zamówionych maszyn, które były uwzględnione przy planowaniu produkcji.

Stan zatrudnienia w okresie sprawozdawczym wynosił ogółem 43.188 pracowników, z czego 39.144 fizycznych i 4.044 umysłowych. W stosunku do miesiąca ubiegłego stan zatrudnienia wzrósł o 836 osób.

Na odcinku zaopatrzenia odczuwano w lutym trudności w planowanym zaopatrzeniu w surowiec i dodatki. Niezawsze otrzymano odpowiednie gatunki tkanin i zachodziła w związku z tym potrzeba dokonywania zmian planu produkcyjnego.

Akcją oszczędnościową objęte zostały w przemyśle odzieżowym wszystkie branże weń wchodzące, tj. konfekcyjna, kapelusznicza i guzikarska. Plan przewiduje oszczędności na wszystkich odcinkach: surowców, energii, materiałów na cele ogólnego wytwarzania, kosztów ogólnych i specjalnych.

12. Przemysł skórzany. Ogólny plan produkcji przemysłu skórzanego w lutym wykonano w 107,8%, przekraczając go znacznie prawie we wszystkich pozycjach.

Osiągnięcia produkcyjne w poszczególnych asortymentach przedstawia tabela 11.

Ilość czynnych zakładów — 96 — nie uległa zmianie. Stan zatrudnienia wzrósł o 1.294 osoby i wynosił 19.876 osób, w tym 17.705 pracowników fizycznych i 2.065 umysłowych.

Tabela 11 **Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu skórzanego w lutym 1949 r.**
(dane prowizoryczne)

Artykuł	Jedn. miary	Ilość wykonana w styczniu 1949 r.	Ilość wykonana w lutym 1949 r.	% wykonania planu w styczniu 1949 r.
Produkcja garbarska				
w przeliczeniu na skóry surowe	t	3.206,0	3.331,3	119,8
Produkcja najważniejszych gatunków skór:				
podeszwowych	t	944,6	930,1	116,6
juchtowych	t	143,7	65,3	134,7
technicznych	t	35,0	30,7	128,4
blankowych.	t	19,0	12,1	80,5
wierzchnich.	tys. m²	111,7	103,3	116,4
Produkcja obuwia				
ogółem	tys. par	715,2	760,7	107,1
w tym skórzane.	„ „	474,6	501,4	102,4
Produkcja artyk. technicznych	t	31,5	33,4	116,1
„ skór rękawiczn. . . .	t	10,8	14,8	122,3
„ rękawiczek	tys. par	15,1	15,2	101,6
„ chemikaliów garb.. . .	t	42,0	59,2	93,9

Zbiórka skór surowych w lutym wyniosła 1.529 t, co stanowi 109% planu. Przekroczenie planu było między innymi wynikiem ściągnięcia z terenu przez Centralę Skór Surowych

wszystkich skór pochodzących z uboju rzeźnianego i pozarzeźnianego. Należy przewidywać, że ograniczenie uboju bydła hodowlanego na skutek akcji »H« spowoduje przejściowo zniżkę w zbiorze skór bydlęcych.

Zbiórka skór świńskich w okresie sprawozdawczym wykazała dalszy wzrost i wyniosła 300 ton, tj. 123,5% wykonania planu. Zarządzenie odnośnie skórowania świń w 100% daje widoczne rezultaty. Centrala Skór Surowych dąży do tego aby wszystkie rzeźnie zostały jak najszybciej wyposażone w odpowiednie urządzenia techniczne do ściągania skór. Zbiórka skór świńskich przy przeprowadzeniu tych inwestycji i normalnej podaży żywca powinna wykazać nadal tendencję zwyżkową.

Zbiórka skór surowych niereglamentowanych przebiegła zgodnie z ustalonymi planami, z wyjątkiem skór szlachetnych. Notowano w dalszym ciągu dużą podaż skór zajęczych, która dała w miesiącu styczniu i lutym ca 80% rocznego planu dostaw dla przemysłu kapeluszniczego. Również zbiórka skór króliczych na filc przebiegała pomyślnie, a jedynie—skór baranich i kozich wykazała sezonową zniżkę.

Dostawy do garbarni skór reglamentowanych i niereglamentowanych łącznie ze świńskimi, a bez kożuchowych i futerkowych, wyniosły w lutym 1949 r. 2.538 ton wagi zielonej, z czego skóry krajowe 1.958 ton i importowane 580 ton.

W miesiącu sprawozdawczym importowano, poza skórami bydlęcymi, 21.600 sztuk skór jagnięcych z Bułgarii, które są przeznaczone na kożuszki i kcłnierze.

13. Przemysł papierniczy. Wytwórczość przemysłu papierniczego kształtowała się w miesiącu sprawozdawczym pomyślnie. Plan wykonano w zakresie wszystkich artykułów, osiągając znaczne nadwyżki. Ogólna wartość produkcji przemysłu papierniczego według cen z 1937 r. wyniosła 29.745.000, a wykonanie planu 104,9%.

Tabela 12

Produkcja przemysłu papierniczego w tonach
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Ilość		% wykonania planu w lutym 1949 r.
	styczeń 1949 r.	luty 1949 r.	
Miazga drzewna . . .	8.750	8.847	101,9
Celuloza (sulf. i natr.)	9.970	9.473	103,0
Papier.	20.384	20.169	106,1
Tektura	3.244	3.186	105,0

Ilość czynnych fabryk — 92 — nie uległa zmianie. Stan zatrudnienia na ultimo stycznia 1949 r. wynosił 30.131 osób, z czego pracowników fizycznych 26.644 i umysłowych 3.487.

Zaopatrzenie w surowce i artykuły techniczne nie napotykało na specjalne trudności.

W okresie sprawozdawczym rozpoczęto produkcję papieru do kalkomanii, (dotychczas sprowadzanego z Anglii). Artykuł ten jest niezbędnie potrzebny dla przemysłu ceramicznego, gdzie służy do odbijania wzorów na porcelanie. Przy produkcji współpracują ze sobą trzy fabryki: fabryka w Pabianicach przygotowuje surowiec, fabryka »Papierkol« wykonuje papier, fabryka w Wałbrzychu wytwarza już dekalkomanię.

Celem podniesienia estetycznej strony wyrobów przemysłu papierniczego, jak kart do gry, papeterii listowych, opakowania, nawiązano jak najszerszą współpracę z Instytutem Naukowym Organizacji i Kierownictwa oraz z Ministerstwem Kultury i Sztuki.

14. Przemysł fermentacyjny w lutym przekroczył plan w najważniejszej pozycji wytwórczości. Najpoważniejsze osiągnięcie notujemy na odcinku produkcji wina, która wzrosła w stosunku do ubiegłego miesiąca o 1.491 hl.

Tabela 13

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu fermentacyjnego
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Osiągnięta produkcja		% wykonania planu w grudniu 1949 r.
		styczeń 1949r.	luty 1949 r.	
Piwo . . .	hl	101.000	133.000	102
Wino . . .	„	2.719	4.210	102
Ocet . . .	„	10.012	9.348	111
Słód . . .	ton	5.159	4.775	83

W związku ze wzmożoną produkcją wina, w kilku większych wytwórniach winiarskich m. inn. w Legnicy i Zielonej Górze wprowadzono pracę na trzy zmiany.

Dwa pierwsze miesiące br. przyniosły znaczne przekroczenie zaplanowanych rozmiarów sprzedaży piwa w kraju, jako wynik przeciętnej obniżki cen o 10—18%, przy jednoczesnym podwyższeniu cen wyrobów spirytusowych. Mimo, że tegoroczny plan produkcji i zbytu w przemyśle fermentacyjnym jest wyższy od zeszłorocznego o 33%, sprzedaż w styczniu przekroczyła poziom zaplanowany o 20%, a w lutym o 45%.

W celu usprawnienia działalności przemysłu fermentacyjnego w zakresie zaopatrzenia zakładów produkcyjnych w surowce, maszyny, urzą-

dzenia techniczne i materiały pomocnicze, jak również w zakresie zbytu produkcji w ramach organizacyjnych CZP Fermentacyjnego zostanie utworzona Dyrekcja Zaopatrzenia i Zbytu.

15. **Przemysł konserwowy** wykonał plan miesięczny w 123,7%, przy czym najwyższe przekroczenie planu osiągnęła branża rybna — 135,8%.

Tabela 14

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu konserwowego w lutym 1949 r.
(dane prowizoryczne w tonach)

Wyszczególnienie	styczeń 1949 r.	luty 1949 r.
Branża mięsna:		
Tłuszcze świeże	94	90
„ topione	80	80
Wędliny	237	295
Bekony	322	457
Wyroby pekl. i wędzone .	29	13
Konserwy mięsne	336	288
Mięso w połówkach	1.321	1.310
Branża owoc.-warzywna:		
Marmolady i powidła . . .	476	623
Konserwy owocowe	14	—
Branża rybna:		
Konserwy rybne	148	201

Poważny wzrost produkcji w porównaniu do miesiąca poprzedniego zaznaczył się w branżach: owocowo-warzywnej i rybnej. Centrala Rybna przystąpiła do przejmowania od Centralnego Przemysłu Konserwowego 10 wielkich zakładów przetwórstwa rybnego w Gdańsku, Szczecinie, Łebie, Ustce i Koszalinie.

W roku bieżącym przewidziana jest rozbudowa przemysłu konserwowego na Ziemiach Odzyskanych. Największe sumy inwestycyjne zostały przyznane budującym się przetwórniom mięsnym we Wrocławiu i Szczecinie, które produkować będą częściowo na eksport. Poza tym powstanie w Prochowicach pod Legnicą kombinat fabryczny łączący produkcję konserw mięsnych i owocowo-warzywnych.

16. **Przemysł tłuszczowy.** W lutym wytwórnie Centralnego Zarządu Przemysłu Tłuszczowego wykonały plan produkcji miesięcznej w 106%, o wartości 21,4 mil. zł według cen podstawowych z 1937 r., co w porównaniu do stycznia stanowi wzrost wartości produkcji o 3,8 mil. zł.

Tabela 15

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu tłuszczowego w lutym 1949 r.
(w tonach)

Rodzaj artykułu	styczeń 1949 r.	luty 1949 r.
Olej surowy	1.452	3.301
„ rafinowany	1.472	2.055
Margaryna	1.323	1.444
Mydło do prania	2.274	2.118

Z tabeli 15 wynika, że w lutym we wszystkich najważniejszych pozycjach produkcji tłuszczów jadalnych zaznaczył się poważny wzrost w stosunku do miesiąca ubiegłego. Rezultaty te osiągnięto dzięki zwiększeniu przerobu nasion oleistych z 3.470 ton w styczniu do 6.776 ton w lutym.

Powstały z dniem 1.1.1949 r. CZPTł. przejął 17 fabryk Zjednoczenia Przemysłu Olejarskiego oraz 27 fabryk Zjednoczenia Przemysłu Przetwórczo-Tłuszczowego. Wytwórnie przemysłu tłuszczowego organizowane są obecnie w t. zw. kombinaty tworzące lokalne jednostki administracyjne podporządkowane CZPTł., natomiast fabryki położone z dala od kombinatów będą podlegać bezpośrednio CZPTł.

17. **Przemysł spożywczy. Państwowy przemysł spożywczy** wyprodukował w lutym br. ogółem artykułów spożywczych 8.234 t, wartości 14,9 mil. zł wg cen podstawowych z 1937 r., wykonując plan miesięczny w 115,6%. W stosunku do miesiąca poprzedniego wzrost wartości produkcji wyniósł 0,8 mil. zł.

Tabela 16

Produkcja państwowego przemysłu spożywczego z podziałem na zjednoczenia (w tonach)

Zjednoczenie	styczeń 1949 r.	luty 1949 r.
Cukiernicze	2.334	2.447
Drożdżowe	533	560
Surogat. Kawy i Nam. Spoż.	2.399	2.336
Ziemniaczane	2.215	2.891
Ogółem . .	7.481	8.234

Produkcja zjednoczeń: cukierniczego, drożdżowego i ziemniaczanego, mimo mniejszej ilości dni roboczych w lutym, wykazała niewielki wzrost, w porównaniu do wyników styczniowych.

Tabela 17
Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu spożywczego w lutym 1949 r.
(w tonach)

Rodzaj artykułu	styczeń 1949 r.	luty 1949 r.
Cukierki i czekolada . . .	1.388	1.398
Makaron	638	737
Drożdże prasowane	436	504
Surogaty kawy.	2.241	2.111
Mąka ziemniaczana	1.071	149

Przewidziany na luty plan produkcji cukierków wykonano w 110%, czekolady w 139%, makaronu w 126%, drożdży prasowanych w 111%, surogatów kawy w 112%, produktów ziemniaczanych w 116%.

W miesiącu sprawozdawczym było zatrudnionych w państwowym przemyśle spożywczym ogółem 11.539 pracowników.

W lutym nadeszły do portów polskich pierwsze transporty ziarna kakaowego zakupionego w Wielkiej Brytanii i Afryce Zachodniej.

W dziale importu inwestycyjnego notujemy przybycie z Anglii maszyn dla przemysłu cukierniczego.

18. Rolnictwo. Przygotowania do prac wiosennych były w lutym już w pełnym toku. Zgodnie z planem kredytowym na I kwartał br. Państwowy Bank Rolny uruchomił na sfinansowanie wiosennej orki i zasiewów na terenie całego kraju 600 mil. zł, z czego przypadło na siew 260 mil. zł, a na orkę 340 mil. zł kredytów krótkoterminowych. Jednocześnie na sfinansowanie wiosennej akcji nawozowej przeznaczono dla rolnictwa 750 mil. zł kredytu. Kredyty powyższe przeznaczone były tylko dla gospodarstw małych i średnich oraz spółdzielni parcelacyjno - osadniczych, a rozprowadzane za pośrednictwem KKO oraz spółdzielni oszczędnościowo - pożyczkowych. Ilość nawozów sztucznych, jaka zostanie dostarczona rolnictwu na wiosnę, łącznie z remanentami jesiennymi ub. r. wyniesie 636.963 t, z czego około 360 tys. t nawozów rozprowadzi Centrala Rolnicza Spółdzielni »Samopomoc Chłopska«.

Zgodnie z zarządzeniem Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych do końca br. zaopatrywane będą w nawozy sztuczne w pierwszej kolejności gospodarstwa mało- i średniorolne do 12 ha, z wyjątkiem woj. poznańskiego — do 15 ha.

Plan kontraktacji upraw roślin przemysłowych, ustalony jeszcze jesienią ub.r., jest w pełni wykonywany, a zakończenie akcji zawierania umów plantacyjnych przewiduje się na koniec marca br. Ogólna powierzchnia roślin kontraktowanych obejmie 532 tys. ha, z czego przypada na uprawę buraka cukrowego — 248 tys. ha, roślin oleistych — 90 tys. ha, włóknistych — 77 tys. ha, ziemniaków przemysłowych — 74 tys. ha oraz tytoniu i innych roślin — 43 tys. ha.

Rolnictwo nieuspołecznione, a w pierwszym rzędzie chłopi mało- i średniorolni otrzymają do zasiewów wiosennych 13.564 t ziarna kwalifikowanego z pierwszego odsiewu oraz 6.564 t nasion selekcyjnych wyprodukowanych w gospodarstwach państwowych. Ponadto gospodarstwa chłopskie otrzymają ogółem 16.400 t sadzeniaków ziemniaczanych, w tym 6.400 t sadzeniaków kwalifikowanych i 10 tys. t wyselekcjonowanych (jednolitych odmianowo). Zboża kwalifikowane i odmianowo jednolite otrzymają województwa, w których przeważają gospodarstwa małe i średnie (rzeszowskie, krakowskie, białostockie, kieleckie).

Sadzeniaki ziemniaczane kwalifikowane przydzielono głównie województwom zachodnim, posiadającym najlepsze warunki naturalne do tych upraw.

Zapasy nasion wyki, peluszki i seradeli są wystarczające w zupełności i nie tylko pokryją zapotrzebowanie krajowe, ale pewne ilości przeznaczono na eksport. Nasiona lucerny rozprowadzone będą w ilości ponad 100 ton. Stanowią one import z Węgier i Czechosłowacji. Należy nadmienić, że lucerna z tych krajów najbardziej nadaje się do uprawy w naszym klimacie. Importowano również pokaźne ilości nasion końskiego zębu, słonecznika, rzepy, kapusty pastewnej i buraków pastewnych.

W tegorocznej akcji siewnej weźmie udział 2.022 ośrodków maszynowych wyposażonych w komplety narzędzi maszyn rolniczych.

Plan likwidacji odłogów obejmie w br. 725 tys. ha: 490 tys. ha uprawią gospodarstwa chłopskie, 134 tys. ha Państwowe Gospodarstwa Rolne, resztę zaś spółdzielnie Samopomocy Chłopskiej oraz zespoły uprawowe.

Plan likwidacji odłogów według województw przedstawia się następująco:

szczecińskie	— 212	tys. ha
olsztyńskie	— 198	„ „
lubelskie	— 63	„ „
rzeszowskie	— 88	„ „
gdańskie	— 57	„ „
białostockie	— 44	„ „
poznańskie	— 30	„ „
wrocławskie	— 25	„ „
warszawskie	— 8	„ „

Na uprawę odłogów przeznaczony został kredyt średnioterminowy w wysokości 125 mil. zł. Podobnie jak w latach ubiegłych, poważną rolę w wykonaniu planu likwidacji odłogów odegra akcja pomocy sąsiedzkiej.

Doniosłe znaczenie dla rozwoju produkcji hodowlanej stanowi uchwała Rady Ministrów z 28 stycznia br., która wprowadza dla rolników — hodowców szereg ulg w podatku gruntowym, idących w trzech kierunkach:

1) zniesienie opodatkowania z działów specjalnie rozbudowanych, jak mleczarstwo, hodowla bydła i świń;
2) przyznanie ulg podatkowych tym prywatnym i spółdzielczym gospodarstwom rolnym, które w ramach normalnego obrotu handlowego, według cen rynkowych oraz w ramach kontraktacji odstawiają trzodę chlewną;
3) premiowanie w postaci 500 zł zniżki w podatku gruntowym od każdej sztuki przychówku bydlęcego.

Wprowadzenie przepisów o zniesieniu opodatkowania działów specjalnie rozbudowanej hodowli bydła i trzody ma dla rozwoju hodowli zasadnicze znaczenie, jako wyraz premiowania działalności gospodarczej w ramach akcji »H« w kierunku podniesienia produkcji dotychczas niedostatecznej.

Uchwałą z dnia 12 lutego br. Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów powołał do życia nowe przedsiębiorstwo państwowe pod nazwą »Państwowe Gospodarstwa Rolne«.

Przedsiębiorstwo to obejmuje administrację nad wszystkimi majątkami państwowymi administrowanymi dotychczas przez trzy instytucje: Państwowe Nieruchomości Ziemskie, Państwowe Zakłady Hodowli Roślin i Państwowe Zakłady Chowu Koni.

Skoncentrowanie zarządu majątkami państwowymi w postaci nowego gestora — Państwowych Gospodarstw Rolnych przyczyni się do ulepszenia i usprawnienia ich działalności gospodarczej i należy oczekiwać, że będą one w niedługim czasie gospodarstwami wzorowymi, przykładowymi ośrodkami kultury rolnej.

Dorobek czteroletniej pracy majątków państwowych jest duży. Zdołały one zagospodarować całkowicie niemal zniszczone w czasie wojny, bądź w dużym stopniu zdewastowane gospodarstwa rolne, realizując produkcję planową upraw masowych i zwierząt hodowlanych wysokiej jakości. Dzięki temu majątki państwowe stały się w znacznym stopniu dostawcą nasion selekcyjnych i kwalifikowanych dla gospodarstw chłopskich, a przez hodowlę zarodową i stworzenie sieci stacji kopulacyjnych przyczyniły się do podniesienia stanu pogłowia koni i rasy bydła.

19. Rybołówstwo morskie. Miesiąc sprawozdawczy charakteryzują zmienne warunki atmosferyczne, przy czym w końcu lutego utrzymywała się silna sztormowa pogoda.

Mimo ciężkich warunków atmosferycznych połowy bałtyckie wzrosły w lutym, osiągając 2.890 t ryb, czyli o ponad tysiąc ton więcej niż w styczniu.

Połowy bałtyckie w lutym 1949 r.
(w tys. kg)

		styczeń	luty
ogółem		1.907,9	2.890
w tym:	dorsz	1.670,6	2.605
	płoć	48,6	108
	sandacz	53,8	61
	łosoś	33,5	15
	plastugi	40,7	25
	śledź	—	19
	inne	60,7	57

Połowy dorsza poprawiły się znacznie, przy czym dobre wyniki uzyskano w rejonach zachodnich. Pożądany wzrost połowów tej ryby hamowały częste sztormy powodujące postoje kutrów, co utrudniało jednocześnie pełne zaopatrzenie rynku.

Zmiejszona ilość połowów łososi jest normalnym zjawiskiem sezonowym. Podaż łososia na rynku była wystarczająca.

Śledź poławiany na wodach bałtyckich występuje nadal w niewielkich ilościach. Niedogodne warunki atmosferyczne powodowały trudności również w połowach ryb słodkowodnych, w związku z czym podaż tych ryb była znikoma.

Eksport ryb morskich w miesiącu sprawozdawczym wyniósł 479.933 kg, głównie dorsza świeżego, patroszonego i mrożonego oraz mniejsze ilości łososia, szczupaka, karpia, flądry i leszcza mrożonego.

Odbiorcami były: Niemcy — 269,9 t Izrael — 82,4 t Czechosłowacja — 80,6 t i Anglia — 20 t.

Import dokonany przez Centralę Rybną w lutym br. wynosił 598 t szprotów i 3.143 t śledzi świeżych, które w znacznej części rozprowadza się w stanie wędzonym i solonym. Przewiduje się poważne powiększenie tych dostaw.

Wyniki połowów dalekomorskich, ze względu na trudne warunki kabotażu jak też charakter rejsów jednostek dalekomorskich, trwających po kilka miesięcy, były w miesiącu sprawozdawczym nieduże (75 ton śledzi).

Większość masy surowcowej (ok. 80%) przechodzi obecnie przez Centralę Rybną, która jako główny gestor obrotu rybnego przystępuje do rozszerzania w skali krajowej zasad planowej gospodarki w tej dziedzinie, obejmującej produkcję, przetwórstwo i handel.

Decyzją Ministerstwa Przemysłu i Handlu branża rybna zostanie wydzielona z państwowego przemysłu konserwowego i przekazana Centrali Rybnej. Takie połączenie przetwórstwa z obrotem ma usprawnić procesy produkcji w zakresie zaopatrzenia i zbytu, podporządkowując gospodarkę rybną jednemu ośrodkowi planującemu.

W końcu lutego br. nastąpiło otwarcie wytwórni tranu Centrali Rybnej w Sopocie. Wytwórnia ta jest wyposażona w nowoczesne maszyny sprowadzone ze Szwecji.

20. Handel państwowy. W wyniku dokonanej reorganizacji w strukturze naczelnych władz gospodarczych utworzone zostało z dniem 19 lutego 1949 r. Ministerstwo Handlu Wewnętrznego. Do zakresu działania tego ministerstwa będą należały wszystkie sprawy handlu wewnętrznego zarówno uspołecznionego (państwowego i spółdzielczego) jak i prywatnego, a w szczególności planowanie gospodarcze i polityka inwestycyjna oraz krajowy obrót towarowy w zakresie zaopatrywania ludności i organizacji spożycia, polityka cen i marż handlowych.

Do zadań Ministerstwa Handlu Wewnętrznego należeć będzie nadzór nad działalnością przedsiębiorstw handlowych (Centrala Mięsna, Rybna, Jajczarsko - Mleczarska, Warzywniczo-Ogrodnicza, PZZ, PCH i PDT) oraz nadzór nad instytucjami zrzeszającymi przedsiębiorstwa handlowe w zakresie handlu wewnętrznego.

a) **Państwowa Centrala Handlowa** osiągnęła w lutym br. wzrost obrotów w stosunku do stycznia o 10%, osiagając 10.286,4 mil. zł, przy czym poważnie wzrosły obroty Centralnego Biura Hurtowni Spożywczo - Przemysłowych — o 648,4 mil. zł. Obroty sklepów detalicznych wzrosły więcej niż trzykrotnie.

Tabela 18

Obroty P. C. H.

(dane prowizoryczne) (w mil. zł)

Nazwa centrali branżowej	styczeń 1949 r.	luty 1949 r.
Centr. Biuro Hurt. Spoż.-Przem. .	5.317,3	5.965,7
Centr. Biuro Obr. Art. Rolnymi . .	1.226,9	1.289,8
Centr. Biuro Sprzed. Wyr. Cuk. .	757,0	782,7
Centr. Biuro Sprzed. Drożdży . . .	190,1	223,0
Centr. Biuro Sprzed. Surog. Kawy i Namiastek Spożywczych . . .	275,7	266,9
Centr. Biuro Sprzed. Przet. Ziem. .	104,3	109,4
Centr. Biuro Sprzed. Olej. Rośl. . i Przetw..	687,8	608,6
Centr. Biuro Sprzed. Win, Octu i Przetworów Owocowych . . .	230,1	166,3
Oddział Morski.	27,6	33,7
Sklepy detaliczne PCH	279,6	840,3
Ogółem . . .	9.096,4	10.286,4

Działalność swoją w 1949 r. rozpoczęła P.C.H. od reorganizacji wewnętrznej. W wykonaniu powyższej reorganizacji Delegatury Wojewódzkie P. C. H. przystąpiły do likwidowania dotychczasowych Rejonowych Biur Sprzedaży oraz przejmowania ich aparatu gospodarczego. Funkcje R. B. S. zostaną przekazane organizowanym oddziałom do spraw zaopatrzenia placówek P. C. H. według planów branżowych, hurtownie zaś branżowe należące do R. B. S. zostają włączone do Hurtowni Spożywczo-Przemysłowych, a branżowe sklepy detaliczne podporządkowane będą Biuru Handlu Detalicznego.

Na podstawie umowy zawartej przez Państwową Centralę Handlową ze spółdzielczością nastąpiło wyraźne rozgraniczenie terytorialne obsługi hurtowej rynku przez te dwa sektory; spółdzielczość będzie obsługiwała wieś i ośrodki rolnicze, natomiast P. C. H. — ośrodki miejskie, począwszy od miast powiatowych.

Rozgraniczenie to niewątpliwie przyniesie korzyści gospodarcze obu kontrahentom przez wyeliminowanie momentów konkurencji i dublowania w pewnych wypadkach środków aparatu gospodarczego dla obsługi tego samego terenu.

Zapoczątkowana w 1948 r. generalna rozbudowa w poszczególnych pionach P. C. H., obejmująca budowę 50 magazynów przelotowych zostanie ukończona z końcem marca br.

Prowadzi się również budowę przechowalni owoców o różnej pojemności. Przechowalnie te będą dwojakiego rodzaju: podziemne i nadziemne. Szczególnie zaawansowane budowy przechowalni mają miejsce w Poznaniu, Łodzi i w Puławach. W najbliższym czasie P. C. H.

rozpocznie w Warszawie budowę dużej przechowalni na 1.000 ton o 7 kondygnacjach w kształcie kolistym, z zastosowaniem najbardziej nowoczesnych urządzeń chłodniczych. Przewiduje się ponadto dalszą rozbudowę sieci sklepów detalicznych.

Ogólna kwota planu inwestycyjnego PCH, na 1949 r. wynosi 610 mil. zł, w tym na dział zbożowy przypadnie 63 mil. zł, przetworów zbożowych 132 mil. zł, pasz—44 mil. zł, warzywno-owoc. — 42 mil. zł; resztę przeznacza się na remonty i rozbudowę aparatu gospodarczego.

Dużą część środków przeznaczono na inwestycje na Ziemiach Odzyskanych—rejon szczeciński otrzymuje 71,5 mil. zł, wrocławski — 53 mil. zł, olsztyński — 27 mil. zł.

b) **Powszechne Domy Towarowe.** Obroty P. D. T. w ciągu pierwszych dwóch miesięcy br. wzrosły przeszło trzykrotnie w porównaniu z analogicznym okresem ub. r., a mianowicie z 1.891 mil. zł do 5.833 mil. zł.

Przodujące miejsce zajmuje P. D. T. we Wrocławiu, który od chwili uruchomienia w lipcu ub. r. utrzymuje najwyższy poziom obrotów. Obroty placówki wrocławskiej wynosiły w styczniu br. 261 mil. zł, obroty w lutym ca 270 mil. zł.

Na drugim miejscu działalności handlowej znajduje się dom towarowy w Katowicach, którego obroty sięgały w styczniu 225 mil. zł, a w lutym wzrosły do 236 mil. zł.

Systematycznie wzrastają też obroty uruchomionego niedawno P. D. T. w Łodzi—ze 177 mil. zł w styczniu do 183 mil. zł w lutym oraz P. D. T. w Warszawie, gdzie mimo braku odpowiednich pomieszczeń, cyfry obrotów stale rosną.

Tabela 19

Obroty PDT wg grup towarowych (w mil. zł)

Nazwa grupy towarowej	Styczeń 1949 r. Osiągnięty obrót	Styczeń 1949 r. % ogólnego obrotu	Luty 1949 r. Osiągnięty obrót	Luty 1949 r. % ogólnego obrotu
Spożywcza.	382,5	135	414	148
Tkaniny	1.477,1	147	1.344	137
Konfekcja	360,3	65	470	92
Metale	100,9	138	90	129
Papier.	45,1	122	45	131
Szkło i ceram.. . . .	26,1	118	27	127
Chemiczna.	110,0	135	117	146
Drzewo i zabawki . .	22,1	96	18	106
Skóra	369,3	78	353	82
Tow. mieszane . . .	29,1	107	42	136
Ogółem. .	2.922,5	113	2.920	119

c) **Polskie Zakłady Zbożowe** zakupiły i odebrały 131.215 t zboża, z czego 7.656 t przypada na pobór podatku gruntowego.

Tabela 20

Skup i odbiór zbóż dokonany przez oddziały Polskich Zakładów Zbożowych (w tonach)

Oddziały	1949 r. styczeń	1949 r. luty
Białystok	6.633	5.105
Bydgoszcz	17.865	20.523
Gdańsk	6.854	4.312
Kielce	3.137	1.919
Kraków	1.408	656
Lublin	9.917	6.747
Łódź	13.468	10.015
Olsztyn.	7.199	4.686
Poznań	41.125	27.407
Rzeszów	287	141
Szczecin	12.723	10.864
Warszawa.	15.853	10.412
Wrocław	20.871	18.884
Zabrze	10.580	9.544
Razem . .	167.920	131.215

W zakupie zboża nadal przodują oddziały: poznański i bydgoski, na dalszych miejscach pozostają oddziały: rzeszowski i krakowski

Podział skupionego w miesiącu sprawozdawczym zboża, według rodzajów przedstawia się następująco:

żyto	— 84.637,3 t
pszenica	— 24.462,5 t
owies	— 13.170,8 t
jęczmień	— 7.690,2 t
gryka	— 409,1 t
proso	— 71,8 t
inne	— 679,8 t

Polskie Zakłady Zbożowe rozprowadziły w lutym br. 6.016,7 t zbóż oraz 102.839,9 t przetworów zbożowych (mąki, kasze, płatki i otręby). PZZ w dążeniu do zaopatrzenia rynku w pasze wyprodukowały 75 tys. t wysokowartościowych otrąb żytnich po nisko skalkulowanej cenie (17 zł/kg), przeznaczonych przede wszystkim dla inwentarza chłopów średnio- i małorolnych w ramach akcji »H«. Przemielono ogółem 125.476 t zboża.

Eksport zboża w miesiącu sprawozdawczym objął żyto w ilości 18.903 t, w tym 17.443 t do Bizonii oraz 24.130 t owsa, w tym 11.541 t wysłano do Szwajcarii i 8.978 t do Belgii.

Od 1 stycznia do 28 lutego br. importowano 37.370 ton pszenicy w ramach akcji wymiennej z Bizonią:

21 Handel spółdzielczy. Poszczególne centrale spółdzielcze oraz zrzeszone w nich spółdzielnie terenowe od początku bieżącego roku rozpoczęły swą działalność w oparciu o szczegółowe plany gospodarcze.

Tabela 21 daje nam obraz rozwoju miesięcznych obrotów handlowych w styczniu i lutym br. w niektórych centralach spółdzielczych.

Tabela 21

Obroty central spółdzielczych i spółdzielczo-państwowych (w mil. zł.)

Nazwa Centrali	styczeń 1949 r.	luty 1949 r.
Centrala Spółdz. Spoż. »Społem«	10.444	11.069
Spółdzielnie Spożywców. . . .	14.513	15.670
Centrala Mięsna	10.820	9.376
Centr. Spółdz. Mlecz.-Jajcz. . .	2.490	.
w tym eksport	69	167
Centrala Rybna	807	1.044
Centrala Rzemieślnicza	499	329
Spółdzielnie zrzeszone w C. Rz.	602	.
Centrala Gospod. »Solidarność«	353	.

a) **Obroty Centrali Spółdzielni Spożywców »Społem«** zmniejszyły się, w porównaniu do ostatnich miesięcy ub. roku prawie o połowę. Zjawisko to ocenić należy jako dodatnie, jako wyraz uzdrowienia struktury zarówno całej spółdzielczości jak i pośrednictwa hurtowego CSS »Społem«. Zamiast bowiem 1.500, w przeważającej większości małych spółdzielni spożywców i około 3.200 gminnych spółdzielni, CSS »Społem« zaopatruje obecnie tylko ca 464 duże spółdzielnie spożywców i swoje oddziały oraz 265 Powiatowych Związków Gminnych Spółdzielni »Samopomoc Chłopska«. Są to obecnie duże organizmy, które mogą być zaopatrywane w drodze przesyłek wagonowych, bezpośrednio ze źródeł produkcji z pominięciem pośrednich ogniw zaopatrzenia.

Zmiana struktury spółdzielni spożywców, przejęcie przez PZGS zaopatrzenia gminnych spółdzielni w asortyment spożywczy oraz rozbudowa sieci placówek terenowych Central Zbytu Przemysłu Państwowego i placówek PCH, zmniejszają rolę Centrali Spółdzielni Spożywców »Społem« w zakresie obrotu hurtowego, natomiast spółdzielnie terenowe mają znacznie ułatwiony sposób zaopatrywania się w towary w rozbudowanej sieci wspomnianych instytucji.

W cyfrowym zestawieniu planu gospodarczego CSS »Społem« na rok 1949 między innymi mieści się również plan obrotów towarowych, zarówno hurtowych jak i detalicznych oraz plan produkcji. Plan zakupów z produkcji państwowej obejmuje 130.024 mil. zł, z produkcji spółdzielczej około 21.000 mil. zł a pozostałe 1.400 mil. zł przypada na import. Z preliminowanych obrotów detalicznych w wysokości 256 mlrd. zł spółdzielczość zakupi z hurtu państwowego i spółdzielczego towarów za sumę 227.822 mil. zł, z czego na zakupy bezpośrednie ze źródeł państwowych przypada kwota 70.750 mil. zł.

Należy nadmienić, że plan ten, zarówno po stronie obrotów detalicznych jak i hurtowych, zostanie wykonany z nadwyżką, gdyż bezpośrednio po włączeniu go do Narodowego Planu Gospodarczego, CSS »Społem« zawarła umowę z Centralą Handlową Przemysłu Odzieżowego, w ramach której rozprowadzi konfekcję o łącznej wartości ca 25.000 mil. zł oraz w ramach obrotów pozaplanowych rozprowadzi materiały piśmienne i wyroby papiernicze na ogólną kwotę około 2.500 mil. zł.

Plan produkcji CSS »Społem« obejmuje zarówno wytwórczość zakładów Centrali, których liczba wynosi 68 oraz 1.232 zakładów wytwórczych spółdzielni spożywców należących do 328 spółdzielni zrzeszonych w tej Centrali.

Stan i zmiany w aparacie wytwórczym spółdzielczości spożywców w styczniu i lutym 1949 r. przedstawia poniższe zestawienie:

	styczeń	luty
Wytwórni ogółem	1.420	1.525
w tym piekarni.	565	599
„ masarni	299	320
„ gospód	174	221

b) **Centrala Mięsna** zakupiła w styczniu i lutym 1949 r. 57.944 tony żywca rzeźnego o ogólnej wartości ponad 9 mlrd. zł. Stanowi to wykonanie planu w 135,8%. W tym samym okresie zakupiono drobiu około 160 ton, co odpowiada wartości około 58 mil. zł oraz żywca hodowlano-użytkowego na ogólną sumę 66 mil. zł. W styczniu skup materiału hodowlanego obejmował wyłącznie bydło rogate, zaś w lutym w niewielkiej ilości partycypowały owce i prosięta zarodowe.

Przetworów i konserw mięsnych zakupiono 38.209 ton o wartości 10.072 mil. zł, co wobec planowanej kwoty 11.371 mil. zł, stanowi 88,5% wykonania planu. Łączny skup w pierwszych dwóch miesiącach 1949 r. stanowi 97.700 ton, co odpowiada kwocie 19.309,5 mil. zł, co wobec planowanych 98.613 ton, stanowi wykonanie ilościowego planu skupu powyżej 99%.

Sprzedaż towarową z podziałem na poszczególne artykuły za styczeń i luty 1949 r. przedstawia poniższe zestawienie:

Nazwa artykułu	plan ilościowy w tonach	wykonanie ilościowe w tonach	wykonanie wartościowe w mil. zł	% wyk. planu
Żywiec rzeźny	42.797	57.944	9.935	135
Drób	172	239	63	138
Przetwory i konserwy mięsne	47.764	37.709	10.123	16
Żywiec hodowl.-użytk.	7.880	1.308	75	80
Razem	98.613	97.200	20.196	99

c) **Centrala Mleczarsko-Jajczarska** w styczniu dokonała zakupu towarów ogólnej wartości 4.053 mil. zł. W tym 5.095 tys. sztuk jaj wartości 91.012 tys. zł, 60.123 tys. litrów mleka wartości 1.591.473 tys. zł, 12.964 sztuki drobiu wartości 9.712 tys. zł.

W zakładach przetwórczych centrali wyprodukowano artykułów na ogólną sumę 1.695 mil. zł.

Eksport Centrali Mlecz.-Jajczarskiej przedstawia poniższe zestawienie:

Artykuły	styczeń 1949 r.		luty 1949 r.	
	ilość w sztukach	wartość w tys. zł	ilość w sztukach	wartość w tys. zł
jaja konserwowane	936.840	20.023	—	—
„ świeże	311.400	7.821	6.605.280	167.432
„ mrożone w kg.	115.679	41.583	—	—

Ponadto Centrala Mleczarsko - Jajczarska w pierwszej dekadzie lutego, w czasie toczących się obrad Polsko-Czechosłowackiego Podkomitetu działającego w ramach Rady Współpracy Gospodarczej obu państw, zawarła umowę na dalszą dostawę jaj świeżych, przy czym obie strony porozumiały się w sprawie przetwórstwa uszlachetniającego.

d) **Centrala Rybna** na początku 1949 r. posiadała sieć dystrybucyjną składającą się z 31 hurtowni i 247 sklepów detalicznych. Jedenaście oddziałów Centrali, rozrzuconych po całym kraju, nie pokrywa się z podziałem administracyjnym, lecz przystosowane są one do rejonów wodnych. Centrala Rybna posiada 6 dużych — wydzielonych zakładów wytwórczych — oraz 26 małych przetwórni niewydzielonych, pracujących na zlecenie oddziałów. W marcu przejęto od Państwowego Zjednoczenia Przemysłu Konserwowego 10 zakładów, które po reorganizacji (skomasowano 3 w jeden), powiększyły ogólną ilość dużych zakładów wydzielonych do 14. W całym aparacie przetwórczym w styczniu przerobiono 1.558 ton surowca, z czego wyprodukowano towarów gotowych 933 tony. W lutym zaś ilość przerobionego surowca wzrosła do 2.316 ton, a ilość otrzymanego towaru gotowego osiągnęła 780 ton, przy czym podkreślić należy, że liczba ta nie jest pełna, gdyż nie obejmuje znacznej części przetwórstwa z dostarczonych ryb wypatroszonych.

Skup surowca osiągnął w styczniu 1949 r. 1.761 tonę w lutym zaś wzrósł do 2.709 ton, co w przeliczeniu na złote wynosi: w styczniu 88.309 tys. zł i 183.255 tys. zł w lutym.

Obroty krajowe i zagraniczne przedstawia poniższe zestawienie:

Na dzień	krajowe		zagraniczne	
	ilościowe w tonach	wartościowe w mil. zł	ilościowe w tonach	wartościowe w mil. zł
31. I. 1949 r. . . .	3.534	703	385	104
28. II. 1949 r. . . .	4.544	907	597	137

e) **Centrala Rzemieślnicza** jest Centralą Spółdzielczo - Państwową Spółdzielni Cechowych, zrzeszającą 255 spółdzielni terenowych, z czego 21 znajduje się w stadium likwidacji.

Wartość produkcji tej Centrali w styczniu br. osiągnęła 209 mil. złotych, w lutym 237 mil. zł, a plan na marzec wynosi 395 mil. zł. Zakup surowców z 361 mil. zł w styczniu wzrósł do 398,5 mil. zł w lutym, a plan zakupu na marzec wyniósł 654,1 mil. zł.

Obroty towarowe Centrali w styczniu br. wynosiły ca 500 mil. zł, a spółdzielni zrzeszonych ponad 600 mil. zł.

22. Handel zagraniczny. W myśl ustawy o zmianach organizacji naczelnych władz gospodarki narodowej — rozporządzeniem Rady Ministrów utworzone zostało odrębne Ministerstwo Handlu Zagranicznego.

Do zakresu działania ministra handlu zagranicznego należy przede wszystkim planowanie gospodarcze i finansowe w zakresie obrotów zagranicznych, prowadzenie rokowań i przygotowywanie umów handlowych z kontrahentami zagranicznymi w porozumieniu z ministrem spraw zagranicznych.

Ministerstwo Handlu Zagranicznego będzie nadzorowało obrót towarowy z zagranicą oraz rozliczenia finansowe obrotu towarowego. Nowemu ministerstwu podporządkowane będą wszystkie przedsiębiorstwa handlu zagranicznego: państwowe, państwowo-spółdzielcze oraz pozostające pod zarządem państwowym. W zakresie resortowym ministerstwo kontroluje i nadzoruje działalność tych przedsiębiorstw sprawując m. in. nadzór nad działalnością kupieckich organizacji i instytucji importowo-eksportowych.

Do kompetencji ministra handlu zagranicznego należy także organizowanie i nadzorowanie placówek i misji handlowych poza granicami kraju.

Umowy: Ostatnio w Warszawie została podpisana nowa umowa handlowa polsko-norweska z ważnością na okres roczny. Wymiana towarowa przewidziana tą umową zamyka się sumą przeszło 142 mil. koron norweskich w imporcie i eksporcie łącznie. Z poważniejszych pozycji importowych należy wymienić tłuszcze (28,5 mil. koron norweskich), a poza tym rudę żelazną, celulozę, śledzie, włókno sztuczne, nawozy i in. Eksport do Norwegii obejmie m. in.: węgiel, koks, żyto, cukier, wyroby chemiczne i żelazne.

W okresie sprawozdawczym podpisany został w Sofii protokół o wymianie handlowej między Polską a Bułgarią, przewidujący zwiększenie dotychczasowych obrotów o ok. 60%. Eksport Bułgarii obejmuje w ok. 80 – 90% artykuły produkcji rolniczej. Największą pozycję zajmuje tu tytoń, stanowiąc ok. 45% wartości całego wywozu. Z innych artykułów Bułgaria dostarczy Polsce mięso, tłuszcze roślinne i zwierzęce oraz drewno i skóry surowe.

Bułgaria otrzymywać będzie z Polski maszyny, obrabiarki, wyroby chemiczne, włókiennicze i inne towary przemysłowe.

Polski Komitet Normalizacyjny i Ceskoslovenska Spolecnost Normalizacni opracowały statut komitetu współpracy gospodarczej oraz zorganizowały w tej dziedzinie 14 komisji opracowujących branżowe zagadnienia normalizacyjne.

Eksport - Import. Cukier staje się jednym z ważniejszych artykułów naszego eksportu. W styczniu przez Gdańsk - Gdynię wysłaliśmy ponad 8 tys. t cukru do Związku Radzieckiego, Norwegii i Transjordanii. Eksport lutowy wg danych prowizorycznych wyniósł 23 tys. t.

W związku z zawartą niedawno umową z Albanią, wysłano do tego kraju w lutym ok. 1000 t cukru. Zaplanowana na 1949 r. produkcja wikliny wzrośnie w br. 12-krotnie, w związku z czym zostanie wzmożony eksport naszych wyrobów koszykarskich oraz rozszerzy się krąg odbiorców zagranicznych na Anglię, Amerykę, Turcję, Irak i państwa Afryki Płn.

Zaopatrzenie polskiego rynku w artykuły konsumcyjne pochodzenia zagranicznego przewidziane jest w planie importu następujących artykułów: herbata, ziarno kakaowe, pieprz, liście bobkowe, ziele angielskie, papryka, wanilia, cynamon.

W zakresie wywozu poza podstawowymi artykułami masowego eksportu, główny nacisk kładzie się na eksport wyrobów przemysłowych oraz towarów produkcji rolniczej.

23. Sprawy morskie. Miesiąc sprawozdawczy dla zespołu portowego — Gdańsk - Gdynia wykazał spadek obrotów przeładunkowych z 1.087 tys. t w styczniu na 1.035 tys. t w lutym, co jest zrozumiałe z uwagi na sezon zimowy. W lutym wyładowano 93 tys. t towaru, tj. o 14,7% mniej niż w poprzednim miesiącu.

Główne pozycje przywozu stanowiły: towary masowe specjalne 41% (fosforyty), drobnica magazynowa — 28% (margaryna, kopra, wełna, bawełna, garbniki, kauczuk), towary masowe — 26% (zboże) itp.

Na odcinku wywozu załadowano 941 tys. t a więc mniej o 3,8% w stosunku do stycznia br.

Pierwsze miejsce w wywozie stanowiły towary masowe — 88% ogólnego wywozu (węgiel, koks, bunkier), następnie zaś towary masowe specjalne 5,2% (zboże), drobnica magazynowa 6,3% (cukier, cement, sól, mąka, szkło, papier), drobnica niemagazynowa (żelazo, stal, rudy) i chłodzona (jaja, mięso, ryby).

Obroty portów Pomorza Zachodniego w lutym wzrosły w stosunku do stycznia i osiągnęły 382 tys. t, w tym Szczecin — 329 tys. t.

Import wzrósł z 17.972 t w styczniu do 26.829 t w lutym br.

Na cyfrę tę składają się towary masowe, jak ruda, nawozy sztuczne oraz drobnica.

Poważnie również wzrósł tonaż załadunku eksportowego — do 355.500 t. Głównym artykułem był węgiel (333 tys. t), dalej zboże (14,8 tys, t) z przeznaczeniem dla brytyjskiej strefy okupacyjnej Niemiec, drzewo (2,8 tys. t) i paliwa (101,7 t).

Najważniejszym odbiorcą węgla eksportowanego przez Szczecin i małe porty była nadal Szwecja.

Należy zaznaczyć, iż łączny przeładunek paliwa stałego przez wszystkie porty polskie wzrósł o 3,8% w stosunku do stycznia br., osiągając w lutym 1.180 tys. t.

Procentowy udział portów w przeładunku towarowym ilustruje poniższe zestawienie:

Gdańsk	40,8%
Gdynia	31,6%
Szczecin	23,0%
Ustka	2,3%
Kołobrzeg	1,3%
Darłowo	1,0%
Razem .	100,0%

Głównymi krajami przeznaczenia załadunku towarowego były: Szwecja, Dania, Francja, Norwegia, Włochy, ZSRR itd.

Ruch statków w stosunku do poprzedniego miesiąca nie uległ żadnym ważniejszym zmianom tak co do ilości statków jak i ich tonażu. We wszystkich portach przeważała bandera szwedzka.

24. Praca i ceny. Na rynku pracy zanotowano w miesiącu sprawozdawczym lekkie ożywienie. W związku z przygotowaniem się do sezonu budowlanego poszczególni przedsiębiorcy rozpoczęli angażowanie pracowników za pośrednictwem Urzędów Zatrudnienia. Ilość zapośredniczonych wzrosła bardzo znacznie, również powiększyła się ilość wolnych miejsc pracy.

Wśród zgłaszających się do Urzędów Pracy większość stanowią pracownicy niewykwalifikowani. O ile dotychczas zapotrzebowanie rynku obejmowało przeważnie element kwalifikowany, o tyle w miesiącu sprawozdawczym zanotowano wzrost popytu na robotników nieprzeszkolonych zawodowo.

W dalszym ciągu odczuwa się na rynku pracy brak księgowych, bilansistów, planistów-ekonomistów i pracowników z technicznym wykształceniem.

Zmiana siatki płac walnie przyczyniła się do zmniejszenia płynności elementu pracowniczego. Wprowadzenie nowego systemu płac zniosło dysproporcje uposażeniowe.

Pewien ruch pracowniczy obserwowano w instytucjach bankowych w związku z reorganizacją bankowości polskiej oraz likwidacją niektórych placówek instytucji kredytowych.

Ruch cen w miesiącu sprawozdawczym, podobnie jak w m-cu ubiegłym, miał charakter niejednolity. Obok zwyżki cen artykułów żywnościowych, notujemy dalszy spadek cen przemysłowych.

Ogólny wskaźnik cen wolnorynkowych w Warszawie obliczony przez Instytut Gospodarstwa Narodowego, spadł z 149,2 punktów w styczniu do 148,6 w lutym. Wskaźnik cen artykułów żywnościowych powiększył się w tym samym okresie o 1,3 punktu do 125,1. Natomiast wskaźnik cen artykułów przemysłowych spadł z 174,6 punktu w styczniu do 172,0 w lutym.

Kształtowanie się cen ważniejszych artykułów pochodzenia rolniczego i przemysłowego było następujące: cena żyta wahała się w granicach od 2.175 do 2.300 zł za 100 kg, pszenicy — od 3.450 do 3.550 zł, zależnie od dzielnicy kraju. Najniższe notowania obserwujemy w Lublinie, Bydgoszczy i Wrocławiu.

Ceny chleba żytniego (65% przemiału) i mąki pszennej (50%) wyniosły odpowiednio dla tych artykułów: od 44 — 46 zł za 1 kg i od 76 — 80 zł za 1 kg.

Podaż zbóż i przetworów zbożowych na rynku krajowym jest wystarczająca i aprowizacja ludności całkowicie zapewniona.

Cena wolnorynkowa ziemniaków wykazała w lutym br. wzrost wynoszący przeciętnie ok. 2 zł na 1 kg. Zanotowano znaczną rozpiętość w cenach na przestrzeni całego kraju i tak w Rzeszowie za 1 kg ziemniaków płacono — 22 zł, podczas gdy w Poznaniu cena na ten artykuł kształtowała się na poziomie 9 zł.

Tendencję zwyżkową cen zanotowano również na rynku mięsnym.

Obok utrzymującej się małej podaży żywca, na zwyżkę cen artykułów mięsnych wywiera bezpośredni wpływ szybko zwiększająca się konsumcja tych artykułów, obserwowana zarówno na wsi jak i w mieście. W dalszym ciągu obserwujemy niedostateczną podaż słoniny i mięsa wieprzowego, natomiast podaż mięsa wołowego jest wystarczająca. Zwiększyła się konsumcja ryb, których podaż wpływa hamująco na kształtowanie się rynku mięsnego.

Obserwuje się tendencję zniżkową na rynku nabiałowym (jaj a częściowo również i mleka) jako wynik wzmożonej podaży sezonowej. Ceny jaj wahały się w granicach od 18 — 25,5 zł oraz mleka od 30 — 50 zł.

Jeśli chodzi o artykuły przemysłowe, to nastąpił spadek cen w odniesieniu do blachy cynkowej (o 12,7 punktu wskaźnikowego), papy (o 2,3 punktu), urządzeń i sprzętów domowych (o 2,2 punktu) i mydła (o 20,6 punktu).

25. Finansowanie produkcji i wymiany. Finansowanie wzrostu środków obrotowych w produkcji i wymianie odbywa się trzema drogami. Pierwsza, to akumulacja środków wygospodarowanych w obrębie danego przedsiębiorstwa, druga to dotacje z rachunków wyrównawczych MP i H (rachunek wyrównawczy

sum obrotowych) oraz trzecia to kredyty bankowe.

Brak danych nie pozwala jeszcze obecnie na zobrazowanie wzrostu własnych środków obrotowych przedsiębiorstw.

Jeżeli chodzi o rachunki wyrównawcze, wykazują one w miesiącu sprawozdawczym bardzo poważną akumulację, w pierwszym rzędzie uwidocznia się to na rachunku różnic cen w obrotach wewnętrznych. Nieco mniejsza akumulacja ma miejsce na rachunku sum obrotowych. Sumy z tego rachunku przelewane są następnie na uzupełnienie środków obrotowych przedsiębiorstw państwowych.

Trzeci sposób finansowania wzrostu środków obrotowych jest statystycznie najbardziej uchwytny.

1. **Rozwój akcji kredytowej.** Stan i zmiany kredytów obrotowych oraz ich przeznaczenie gospodarcze przedstawia tabela 22.

rachunkiem różnic cen. Taki stan rzeczy jest rezultatem nieukończonej jeszcze reorganizacji systemu cen i kosztów.

Kredyty krótkoterminowe, zaciągnięte przez przemysł w lutym, przeznaczone zostały głównie na potrzeby produkcyjne, stan zaś kredytów na zaopatrzenie przemysłu wzrósł zupełnie nieznacznie.

Na wzrost kredytów produkcyjnych złożyło się kilka przyczyn. W pierwszym rzędzie, podobnie jak w poprzednim miesiącu, należy tu wymienić podwyżkę płac i wzrost cen niektórych materiałów produkcyjnych, co przy niezmienionych cenach rozliczeniowych zmusiło przedsiębiorstwa przemysłowe do czerpania środków obrotowych z kredytów bankowych. Często również były zaciągane kredyty na uregulowanie zobowiązań fakturowych wobec central zaopatrzenia w ramach akcji wyrównawczej. Dzięki temu właśnie obserwujemy w lutym nieznaczny wzrost obliga central zaopatrzenia przemysłu. W kilku gałęziach przemysłu nastąpił poza tym wzrost remanentów wyrobów gotowych ze względów sezonowych lub organizacyjnych. Wreszcie należy wspomnieć o podwyższeniu od 1.I.1949 r. mnożnika amortyzacyjnego dla niektórych gałęzi przemysłu państwowego.

Tabela 22

Kredyty obrotowe wg grup gospodarczych

Grupy kredytobiorców	Stan na ultimo stycznia 1949 r.		Zmiany w lutym mil. zł	Stan na ultimo lutego 1949 r.	
	mil. zł	%		mil. zł	%
1	2	3	4	5	6
Przemysł	87.504	33	+ 20.325	107.829	36
Budownictwo.	5.734	2	+ 2.494	8.228	2
Rzemiosło	1.466	0	+ 608	2.074	1
Rolnictwo	17.648	7	+ 5.975	23.623	8
Leśnictwo	4	0	+ 1	5	0
Handel.	144.508	55	+ 3.412	147.920	50
Transport	1.458	1	+ 2.945	4.403	1
Inne	4.405	2	— 1.748	2.660	1
Razem	262.727	100	+ 34.012	296.742	100

Uwidoczniony w tej tabeli wzrost ogólnego stanu kredytów obrotowych w lutym (+34.012 mil. zł) był znacznie większy niż w styczniu, kiedy wyniósł 12.820 mil. Rozwój kredytów obrotowych w lutym był spowodowany głównie powiększeniem się krótkoterminowego obliga przemysłu (+20.325 mil.), następnie rolnictwa (+5.975 mil.), handlu (+3.412 mil.), budownictwa (+2.494 mil.) i grupy »transport« (+2.945 mil.). W innych działach (rzemiosło i leśnictwo) wzrost zadłużenia był już nieznaczny, a w grupie »inne« obligo zmniejszyło się o 1.748 mil.

Należy podkreślić, że wykazany wzrost kredytów w lutym ma charakter ściśle przejściowy i jest kompensowany szybko wzrastającym

Najsilniej wzrosło w lutym zadłużenie następujących gałęzi przemysłu: przemysłu włókienniczego (+7.703 mil.), hutniczego (+3.893 mil.), węglowego (+3.683 mil.) oraz metalowego (+2.373 mil.). Głównymi przyczynami wzrostu obliga tych gałęzi przemysłu było podniesienie się kosztów osobowych i materiałowych jak i spłata zobowiązań fakturowych.

W innych gałęziach zadłużenie wzrosło na

ogół w mniejszym stopniu, pominąwszy przemysł cukrowniczy i spożywczy, gdzie zobowiązania krótkoterminowe wobec banków znacznie się zmniejszyły (—2.464 mil. i —3.079 mil.). Przemysł cukrowniczy był w stanie spłacić znaczną część swych kredytów dzięki uregulowaniu należności przez Centralę Handlową Przemysłu Cukrowniczego za przejęty przez nią remanent cukru i melasy. Spadek obliga przemysłu spożywczego tłumaczy się przejściem Zjednoczenia Przemysłu Olejarskiego do CZ Przem. Tłuszczowego, przy czym Zjednoczenie to spłaciło swe zobowiązania w PBR w wysokości około 3.000 mil. zł.

Wzrost kredytów udzielonych na potrzeby budownictwa (+2.494 mil.) uzasadniony jest, podobnie jak w poprzednim miesiącu, dalszym rozwojem działalności tych przedsiębiorstw. (Prócz normalnej akcji budowlanej luty jest świadkiem dalszego powiększenia surowca w postaci cegły uzyskanej ze zniszczonych budynków).

Rolnictwo było w lutym grupą gospodarczą, która, po przemyśle, korzystała w największym stopniu z nowych kredytów obrotowych. Wzrost obliga w tym miesiącu o 5.975 mil. przypadł w większości na majątki państwowe (głównie na spłatę zobowiązań fakturowych w ramach akcji wyrównawczej), poza tym wzrosły o blisko 600 mil. kredyty dla indywidualnych gospodarstw rolnych w związku z przygotowaniami do zasiewów wiosennych.

W grupie »handel« zadłużenie krótkoterminowe wzrosło o 3.412 mil. Na wzrost ten złożyły się różnokierunkowe zmiany obliga kilku największych przedsiębiorstw handlu wewnętrznego i zagranicznego. W znacznym stopniu (+3.647 mil.) korzystał z nowych kredytów obrotowych Związek Samopomocy Chłopskiej. Organizacja ta rozwija stale swą działalność, przede wszystkim w kierunku zagęszczania sieci dystrybucyjnej i rozszerzania asortymentów towarów (głównie artykuły włókiennicze i budowlane). PCH zaciągnęła nowe kredyty w wysokości 1.857 mil. na spłatę zobowiązań fakturowych, w pierwszym rzędzie należności za zakupy cukru w Centrali Handlowej Przemysłu Cukrowniczego. Powszechne Domy Towarowe powiększyły swe zadłużenie o około 400 mil. zł celem poczynienia większych zapasów towarów na okres świąt Wielkanocnych. Przyrostom tym przeciwstawia się spadek obliga Polskich Zakładów Zbożowych o 4.041 mil., co zawdzięczać należy wpłaconym należnościom za dostawy zboża, ograniczeniem jego skupu oraz usprawnieniem fakturowania.

Zadłużenie central importowo-eksportowych wzrosło w lutym o przeszło 2.000 mil. w związku z intensywną realizacją umów z Anglią, Szwecją i Czechosłowacją.

Powiększenie się obliga grupy »transport« o 2.945 mil. było wywołane głównie wypłaceniem przez PKP podwyższonych wynagrodzeń oraz (w mniejszym stopniu) sezonowymi wydatkami Żeglugi Państwowej.

W grupie »inne« znaczny spadek zadłużenia (—1.748 mil.) tłumaczy się umorzeniem odsetek w kwocie około 1.000 mil. od kredytów inwestycyjnych zaciągniętych przez PKP w Banku Gospodarstwa Krajowego oraz dalszą konwersją krótkoterminowych kredytów Samorządowego Funduszu Wyrównawczego na kredyty średnioterminowe (około 400 mil.).

2. Środki pokrycia kredytów obrotowych. Wyżej omówiona akcja dostarczania środków obrotowych dla przedsiębiorstw produkcyjnych i handlowych znajdowała swoje pokrycie finansowe w środkach płatniczych emitowanych przez NBP i w kreowanym pieniądzu bankowym.

Obieg pieniądza gotówkowego wykazał w miesiącu sprawozdawczym dalszy spadek. Obniżenie się stanu obiegu banknotów przejawiło się jednak w miesiącu sprawozdawczym w rozmiarach niższych niż w miesiącu poprzednim. Podczas gdy w styczniu wskaźnik obiegu pieniądza gotówkowego (ultimo 1948=100) wynosił 96,1 punktu, czyli obieg obniżył się o 3,9 punktu, to w lutym analogiczny wskaźnik wynosił 95,9 punktu, czyli obieg w lutym spadł o dalsze 0,2 punktu.

Pieniądz bezgotówkowy NBP wykazał natomiast bardzo poważny wzrost, bo o 13.834 mil., podczas gdy w miesiącu poprzednim analogiczny wzrost wynosił 6.567 mil. Zmiany te wyrażone w liczbach wskaźnikowych przedstawiały się następująco: wskaźnik stanu dla pieniądza żyrowego na ultimo stycznia wynosił 109 punktów, a w lutym 128 punktów.

Obserwacja rozwoju środków płatniczych emitowanych przez NBP wykazuje korzystną tendencję, która przejawia się w przyroście środków pieniężnych w formie bezgotówkowej, przy jednoczesnym spadku obiegu biletów bankowych.

Jeśli chodzi o obroty na rachunkach żyrowych (łącznie z rachunkami żyrowymi specjalnymi) i bieżących, to należy zanotować zupeł-

nie nieznaczny spadek obrotów. Ogólna bowiem suma obrotów (wpłat i wypłat), wynosząca w lutym 1.394.269 mil. w porównaniu do stycznia zmniejszyła się zaledwie o 198 mil. Procentowy udział obrotów gotówkowych w sumie ogólnej wzrósł z 5,6% w styczniu do 5,9% w lutym.

Stan pieniądza bankowego, powstałego w bankach operacyjnych i KKO (bez PKO) ilustruje zamieszczona tabela 23.

Pogotowie kasowe banków operacyjnych i KKO wzrosło w lutym o 2.725 mil. (o 24 punkty). Z sumy tej na pozostałości na rachunkach żyrowych w NBP przypada 2.614 mil., natomiast zapasy gotówkowe trzymane we własnych kasach banków operacyjnych wzrosły nieznacznie gdyż o 111 mil. zł.

Na skutek bardzo silnego wzrostu pogotowia kasowego, kreowany pieniądz bankowy powiększył się stosunkowo nieznacznie, gdyż

Tabela 23

Pieniądz bankowy banków operacyjnych i KKO

Stan na ult. m-ca	Pieniądz bankowy		Kasa+żyro		Kreowany pieniądz bankowy	
	mil. zł	%	mil. zł	%	mil. zł	%
1	2		3		4	
grudzień 1948 r.	75.528	100	11.395	100	64.133	100
%	100		15,0			
styczeń 1949 r.	70.101	92	10.340	91	59.761	93
%	100		14,7			
luty 1949 r.	75.195	99	13.065	115	62.130	97
%	100		17,3			

Jak widzimy w porównaniu do stycznia pieniądz bankowy wzrósł o 5.094 mil., co stanowi 7 punktów wskaźnikowych (ultimo 1948=100).

o 2.369 mil., a w procentach przy podstawie ultimo 1948 r. o 4 punkty.

Ważniejsze pozycje bilansowe banków biletowych

(w milionach odnośnych jednostek monetarnych)

WYSZCZEGÓLNIENIE	1949 r.	1948 rok	
	I	XII	XI
U. S. A.			
(12 banków Fed. Rez.)			
Parytet menn. 1 $ = 0,8887 g czystego złota			
Certyfikaty złote	23.025	22.966	22.889
Walory państwowe	22.109	23.333	23.206
Dyskonto, pożyczki przem. i akcepty	456	223	337
Obieg banknotów	23.609	24.161	24.172
Wkłady banków członk.	19.540	20.479	19.894
Wkłady rządowe	1.514	1.123	1.601
Inne i zagraniczne wkłady	1.194	1.189	932
Bank Anglii			
Parytet 1 $ = 0,248 £.			
Banknoty — w obiegu	1.227	1.293	1.242
Banknoty — w dep. bankow.	73	32	58
Złote monety i sztaby	—	—	—
Długi rządowe i walory	1.299	1.324	1.299
Wkłady publiczne	9	12	11
Wkłady banków	299	314	313
Inne wkłady	90	92	92
Bank Francji			
Parytet 1 $ = 318,4 fr. fr.*)			
Złoto	52.817	52.817	52.817
Portfel walorów. pryw. i publ.	243.825	247.183	197.570
Pożyczki rządowe:			
a) za koszty okupacji	426.000	426.000	426.000
b) pożyczki tymczasowe	146.200	150.900	165.300
c) pożyczki stałe (3 poz.)	120.000	120.000	120.000
Obieg banknotów	972.604	987.621	955.498
Salda kred. r-ków bieżących	164.335	172.589	176.655
Bank Belgii			
Parytet 1 $ = 43,83 fr.			
Złoto	27.741	27.334	27.383
Dewizy	10.673	11.100	11.438
Prywatne pożyczki i r-ki	4.765	4.044	2.817
Pożyczki rządowe	34.997	35.000	35.000
Obieg banknotów	82.973	83.176	83.004
Prywatne r-ki bieżące	2.253	2.469	2.045
Bank Holenderski			
Parytet 1 $ = 2,65 guld.			
Złoto	443	443	452
Dewizy	403	452	452
Pożyczki i dyskonto	193	155	151
Długi rządowe i obligacje	3.300	3.300	3.300
Obieg bank. (now. i starych)	3.161	3.226	3.119
Wkłady rządowe	265	179	330

WYSZCZEGÓLNIENIE	1949 r.	1948 rok	
	I	XII	XI
Wkłady zablokowane	769	891	774
„ inne	94	212	230
Narodowy Bank Szwajcarski			
Kurs urzęd. 1 $ = 4,29 fr. szw.			
Złoto	5.834	5.821	5.803
Dewizy	233	236	207
Pożyczki i dyskonto	124	125	92
Banknoty w obiegu	4.307	4.594	4.345
Natychmiast płatne zobow.	1.521	1.243	1.343
Bank Szwecji			
Kurs urzęd. 1 $ = 3,60 k. sz.			
Złoto	177	178	178
Walory państw. i pożyczki Narod. Urzędu Długów	3.137	3.324	3.121
Weksle krajowe i pożyczki	235	216	189
Obieg banknotów	2.934	3.113	2.924
Wkłady państwowe	728	679	721
„ inne	228	459	255
Czechosłowacki Bank Narodowy			
Parytet 1 $ = 50 kor. czes.			
Złoto i dewizy	4.420	4.186	4.259
Dyskonto	23.156	25.260	21.926
Lombard walorów	2.895	3.269	2.783
Banknoty w obiegu	70.489	71.997	68.466
Rachunki żyrowe	562	2.039	984
Węgierski Bank Narodowy			
Parytet menn. 1 forint = 0,7570 g. czystego złota			
Złoto	607	566	542
Dewizy	195	153	139
Dyskonto i walory	17	50	69
Dług rządowy	335	337	340
Obieg banknotów	2.735	2.817	2.544
Natychmiast płatne zobow.	7	29	55
Bank Finlandii			
Kurs clearin. 1 $ = 135 mkf.			
Złoto	268	268	268
Dewizy	2.003	2.027	1.275
Weksle krajowe	33.246	32.821	33.965
Walory krajowe	765	1.697	1.325
Banknoty w obiegu	27.782	27.369	27.400
Salda rachunków bieżących	2.019	1.463	1.335
Salda zagranicznych r-ków clearingowych	2.244	2.199	2.218

*) Kurs dolara w dniu 27 stycznia 1949 r.

PRZEGLĄD RYNKÓW ZAGRANICZNYCH.

Mgr. F. J. Strzeszewski.

PROBLEMY FINANSOWE KRAJÓW EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

(Straty wojenne i reformy walutowej)

Wszystkie kraje Europy Środkowo-Wschodniej przeprowadziły u siebie po drugiej wojnie światowej reformy walutowe, mające na celu uzdrowienie sytuacji finansowej, znajdującej się przeważnie w stanie zupełnego chaosu, na skutek długotrwałej wojny i okupacji niemieckiej. Zły powojenny stan finansów dotyczył zarówno krajów walczących przez cały okres wojny po stronie Narodów Zjednoczonych jak i krajów, które dopiero na zakończenie działań wojennych mogły uwolnić się spod okupacji niemieckiej dzięki zbrojnemu wysiłkowi skierowanemu przeciwko faszyzmowi. Wprawdzie straty tych pierwszych, były może większe w materiale ludzkim i zniszczeniach miast i przedsiębiorstw produkcyjnych, ale z drugiej strony rządy marionetkowe sprzyjające Niemcom w Bułgarii, na Węgrzech, w Czechosłowacji, czy Finlandii, nie potrafiły uchronić tych krajów od ekonomicznego wyzysku uprawianego przez cały czas wojny przez faktycznego okupanta niemieckiego, który metodycznie doprowadzał je do zupełnej ruiny gospodarczej. Niszczono zasoby surowcowe w Finlandii, Czechosłowacji i Rumunii, nie odnawiano parku maszynowego pracującego bez wytchnienia w fabrykach czeskich i węgierskich, a przede wszystkim korzystano z artykułów żywnościowych pochodzących z tego terenu bez dostarczenia wzamian dewiz, surowców lub niemieckich produktów przemysłowych.

Z tego też względu nie tylko Polska i Jugosławia, ale również Bułgaria, Czechosłowacja, Finlandia i Węgry zmuszone były przeprowadzić u siebie, po zakończeniu działań wojennych, prócz wielu reform natury gospodarczej i społecznej również i zasadnicze reformy o charakterze finansowym. Reformy te zarówno ze względów na różne sytuacje ekonomiczne tych krajów, jeszcze z okresu przedwojennego jak i odmienne warunki, w jakich znalazły się one zaraz po zakończeniu działań wojennych i inną wreszcie politykę stosowaną w poszczególnych krajach tego obszaru przez ich rządy, różniły się od siebie pod bardzo wieloma względami. Różnice te miały nieraz charakter zasadniczy. Prócz tego reformy walutowe były robione w poszczególnych krajach tego obszaru w różnych terminach w zależności od warunków lokalnych i potrzeb ekonomicznych.

Niezależnie jednak od tych różnic istniały prawie we wszystkich reformach przeprowadzanych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej pewne cechy wspólne. Gospodarka niemiecka tak doszczętnie zdezorganizowała życie gospodarcze na terenach Europy Środkowo-Wschodniej i zrujnowała finanse poszczególnych krajów, że wszystkie prawie reformy finansowe musiały przekreślić dotychczasowy stan rzeczy, stworzyć nowe waluty i w sposób zasadniczy zreorganizować lub stworzyć nowe banki emisyjne. Wreszcie za wyjątkiem Finlandii, która pozostała dotychczas krajem o strukturze kapitalistycznej i Jugosławii, która ostatnimi czasy zerwała z zasadami marksizmu-leninizmu, wszystkie reformy finansowe na tym terenie kształtowały się na nowych zasadach socjalistycznych. Stąd też wypływało bardzo wiele istotnych cech wspólnych dotyczących zarówno samych reform jak i wszystkich następnych ustaw i dekretów regulujących życie gospodarcze i finansowe w republikach demokracji ludowej Europy Środkowo-Wschodniej.

Sytuacja finansowa krajów Europy Środkowo-Wschodniej w okresie pomiędzy dwiema wojnami światowymi, przedstawiała się niejednolicie w tym znaczeniu, że jedne kraje były wysoko uprzemysłowione, inne średnio, pozostałe natomiast były gospodarczo zacofane. Rozwój gospodarczy tych krajów był stosunkowo niewielki zarówno ze względu na brak kapitałów inwestycyjnych, jak i nieumiejętne wykorzystanie tych sum, jakie mogły być dla celów inwestycyjnych poświęcone. Brak było przede wszystkim jakiegoś wspólnego planu gospodarczo-finansowego, dzięki któremu mogłyby być znacznie bardziej wykorzystane możliwości ludzkie, surowcowe i produkcyjne poszczególnych krajów tego obszaru.

Okres drugiej wojny światowej był okresem ruiny gospodarczej i finansowej krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Sprawa ta była już wielokrotnie poruszana na łamach Wiadomości Narodowego Banku Polskiego, ograniczymy się też do podania kilku charakterystycznych szczegółów na ten temat.

Sprawa obiegu pieniężnego w Polsce nie jest pod tym względem charakterystyczna gdyż w Polsce np. powstała w okresie okupacji nie-

mieckiej nowa instytucja emisyjna i odrębna waluta nie mająca nic wspólnego z okresem poprzedzającym okupację, ani też z okresem późniejszym tzn. po zakończeniu działań wojennych. Pieniądze okupacyjne zostały natychmiast wycofane, przy czym ilość pieniędzy, jakie zezwolono poszczególnemu obywatelowi wymienić na nowe, była stosunkowo niewielka.

mierną eksploatacją przedsiębiorstw istniejących lub niszczeniem zasobów surowcowych na tym terenie. W niektórych krajach jak np. w Polsce demontowali oni fabryki i wywozili bardziej wartościowe maszyny w głąb Niemiec.

Niezależnie więc od zniszczeń spowodowanych działaniami wojennymi (spalone fabryki, wsie i miasta, wyniszczona ludność itd.), mamy do czynienia z dewastacjami na wielką skalę spowodowanymi rabunkową akcją okupanta i to niezależnie od tego, czy mieliśmy do czynienia z krajami, które w pewnej mierze współpracowały z Niemcami, czy też nie współpracowały. Przykładowo podajemy, że w czasie drugiej wojny światowej w Jugosławii zginęło 1,7 mil. ludzi. Inwentarz żywy został wyniszczony w połowie stanu przedwojennego. Straty w możliwościach przemysłowych wyniosły około 30% tych możliwości, a transport był tak zdezorganizowany, że UNRRA była zmuszona sprowadzić wielką ilość szyn kolejowych, aby umożliwić rozdział pomocy żywnościowej i odzieżowej. W Bułgarii, która jak wiemy stosunkowo mniej ucierpiała w czasie wojny niż inne kraje Europy Środkowo-Wschodniej, zniszczenia miast spowodowane bombardowaniem oblicza się na sumę 170 mil. dolarów.

Na tabeli Nr 5 podajemy statystykę zniszczeń wojennych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Tabela 4 **Obieg pieniężny w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1939 — 1945.**

Kraje	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1945
	w styczniu lub średnia roczna						I półrocze	II półrocze
Bułgaria w mil. lew	3.884	5.429	8.036	15.585	21.665	28.823	49.036	46.746
Czechosłowacja w mil. koron . . .	6.345	6.453	9.398	14.089	24.073	34.879	—	38.021
Finlandia w mil. marek	1.975	4.148	5.268	7.204	9.442	10.533	15.027	16.971
Rumunia w mil. lei	brak danych		96.650	117.351	160.016	356.893	1.260.401	1.343.044
Węgry w mil. pengö	975	1.387	1.984	2.985	4.392	10.672	41.923	765.446

Najcharakterystyczniejsze cyfry w powyższej tabeli dotyczą Węgier, gdyż deprecjacja pengö pobiła wszystkie dotychczasowe rekordy i stała się tematem wielu artykułów i prac ekonomistów na całym świecie. I w innych jednak państwach Europy Środkowo-Wschodniej deprecjacja walutowa w okresie drugiej wojny światowej była olbrzymia i świadczyła o ruinie finansowej spowodowanej okupacją niemiecką. Nie posiadamy niestety dokładnych danych dotyczących wzrostu kosztów utrzymania oraz płac w tym okresie i na tym obszarze. Wzrost ten jednak odpowiadał mniej więcej wzrostowi obiegu pieniężnego. Cyfry natomiast dotyczące produkcji przemysłowej nie są bynajmniej charakterystyczne, gdyż z jednej strony były one przeważnie ze względów propagandowych nieprawdziwe, z drugiej strony, jak to już pisaliśmy, Niemcy prowadzili gospodarkę w najwyższym stopniu rabunkową i wzrost produkcji w górnictwie i niektórych gałęziach przemysłu nie był spowodowany ulepszaniem produkcji i budową nowych przedsiębiorstw, ale nad-

Tabela 5 **Straty wojenne Europy Środkowo-Wschodniej *) w czasie drugiej wojny światowej.**

Kraje	Straty w mil. ludności cywilnej i wojskowej	% strat ludności w stos. do ludn. w 1946 r.	Zniszczenie w mil. dol. USA	Wartość strat na głowę ludn. w dol. USA	% strat w stos. do dochodu narod. w l. 1925—34
Polska	4.8	20.08	20.000	840	358
Bułgaria	0.015	0.21	420	59	33
Czechosłowacja . . .	0.25	2.08	4.202	350	115
Jugosławia	1.7	11.72	10.497	724	374
Rumunia	0.6	4.0	683	46	29
Węgry	0.385	4.14	4.333	466	194
Albania	brak danych		512	457	250

*) Les Archives Internationales. Section C. Février 1949.

Nic też dziwnego, że w momencie zakończenia działań wojennych sytuacja ekonomiczna i finansowa krajów Europy Środkowo-Wschodniej, która jak już pisaliśmy, w okresie pomiędzy dwiema wojnami nie była korzystna, zmieniła się w katastrofalną, co zostało jeszcze spotęgowane w pierwszych latach powojennych wielką suszą, która zniszczyła w dużym procencie zbiory na całym tym obszarze w latach 1945 — 1947.

Niektóre kraje tego obszaru otrzymały w latach 1945, 1946 i częściowo w 1947 pomoc materiałową za pośrednictwem UNRRA. Pomoc ta jednak nie dotyczyła wszystkich krajów Europy Środkowo-Wschodniej (Bułgaria), względnie dotyczyła niektórych krajów tylko w bardzo niewielkim stopniu (Rumunia, Węgry). Wreszcie miała ona głównie charakter doraźnej pomocy niesionej w dobrach konsumcyjnych. Jako taka w pewnym stopniu spełniała też swoje zadania. Na tabeli Nr 6 podajemy pomoc udzieloną przez UNRRA Jugosławii, Albanii, Polsce i Czechosłowacji do 31 grudnia 1946 r.

Tabela 6 *) w milionach dolarów USA.

Kraje	Artykuły żywności	Tekstylia	Leki i artykuły sanit.	Pomoc rolnicza	Pomoc przemysł.	Nie klasyfikowane	Suma
Jugosławia	139.6	75.9	21.6	140.0	109.4	43.0	429.5
Albania	5.5	5.4	1.9	6.6	7.1	2.0	28.5
Polska	180.5	84.5	30.0	80.0	99.0	—	474.0
Czechosłowacja . . .	107.0	29.5	26.5	33.4	73.6	—	270.0

*) United Nations Relief and Rehabilitation Administration Economic Recovery in the Contries Assisted by UNRRA, Washington, D. C. September 1946.

Znacznie jednak ważniejsza dla rozwoju gospodarczego krajów Europy Środkowo-Wschodniej, zaraz po zakończeniu działań wojennych była pomoc udzielona tym krajom przez Związek Radziecki oraz w późniejszym okresie wzajemna pomoc ZSRR i krajów Demokracji Ludowej.

Pomoc Związku Radzieckiego była dwojakiego rodzaju. W pierwszym okresie polegała ona na pomocy Armii Radzieckiej, która współdziałała, po wyparciu niemieckiej armii okupacyjnej, w organizowaniu, wespół z demokratycznymi elemementami narodowymi, życia na zdewastowanych terenach tego obszaru. Dzięki tej pomocy zdołano np. w szybkim czasie zrekonstruować transport kolejowy i rzeczny, zarówno na Bałkanach jak i w Polsce. Zmontowano zniszczoną sieć telefoniczną, rozminowano tereny zagrożone itd. Pomoc ta miała zarówno charakter materiałowy jak i organizacyjny i była niesłychanie wszechstronna dlatego też bardzo trudna do ujęcia w cyfrach. Prócz tej pomocy bezpośredniej, której wielka wartość polegała również na tym, że przyszła ona natychmiast po zakończeniu działań wojennych, Związek Radziecki był pierwszy, który pozawierał bardzo korzystne dla obu stron umowy handlowe z krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Dzięki tym umowom umożliwione zostały z jednej strony stałe dostawy ze Związku Radzieckiego do krajów demokracji ludowej: surowców, artykułów pędnych, półfabrykatów i maszyn. Z drugiej strony artykuły produkowane w tych krajach mogły być z łatwością zbywane w Związku Radzieckim.

Umowy handlowe ze Związkiem Radzieckim, które w późniejszym okresie czasu tak znakomicie zaczęły wpływać na rozwój sytuacji gospodarczej i finansowej krajów Europy Środkowo-Wschodniej, w pierwszym okresie czasu po wojnie stanowiły nieraz źródło ratunku dla zdewastowanych wojną lub okupacją okręgów tego obszaru. W Bułgarii np., która nie otrzymała żadnej pomocy za pośrednictwem UNRRA, układ z ZSRR, dzięki któremu nastąpiło poważne ożywienie stosunków handlowych pomiędzy obu państwami, ratował ją od nędzy i umożliwił jej wszczęcie akcji mającej na celu podniesienie gospodarcze i finansowe kraju. W okresie suszy 1945 — 1947 r., jaka, jak już wspominaliśmy, zniszczyła w wielkim procencie zbiory w całej Europie Środkowej, Związek Radziecki przyszedł z wydatną pomocą specjalnie krajom demokracji ludowej w formie dostaw zboża i kukurydzy, ratując w ten sposób ludność wielu krajów od niebezpieczeństwa głodu.

Również w dziedzinie reperacji wojennych,

obciążających po wojnie Bułgarię, Finlandię, Rumunię i Węgry, stanowisko Związku Radzieckiego wpłynęło z jednej strony na zwiększenie uprzemysłowienia się tych krajów, które zmuszone zostały do zapłacenia rat reparacyjnych w artykułach przemysłowych, jakich przed wojną w ogóle nie produkowały lub produkowały je w niewielkich ilościach, z drugiej strony rozłożenie kwot reperacyjnych na dogodne raty i wreszcie obniżenie ich lub skasowanie przyczyniło się w znacznym stopniu do poprawy sytuacji finansowej tych krajów.

Tabela 7

Reperacje wojenne krajów Europy Środkowo-Wschodniej
w mil. dolarów USA

Kraje zobow. do płacenia reperacji rocznych	Ilość lat	Reperacja (w towarach) na rzecz				
		Czechosłow.	Grecji	Jugosł.	ZSRR	Razem
Bułgaria	8	—	45	25	—	70
Finlandia	„	—	—	—	300	300
Rumunia	„	—	—	—	300	300
Węgry	„	30	—	70	200	300

Niezapłacone raty na rzecz Związku Radzieckiego zostały w 1948 r. zmniejszone do połowy, co oczywiście bardzo wydatnie wpłynęło na poprawę sytuacji finansowej tych krajów.

Wszystkie wyżej wspomniane wypadki posiadały zasadniczy wpływ na kształtowanie się po drugiej wojnie sytuacji finansowej krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Zarówno zniszczenia wojenne i okupacyjne, jak i niemiecka gospodarka rabunkowa, jak wreszcie pomoc udzielona tym krajom przez UNRRA, a przede wszystkim pomoc i układy handlowe pozawierane przez te kraje ze Związkiem Radzieckim.

W tabeli Nr 4 podaliśmy dane dotyczące obiegu pieniężnego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w okresie drugiej wojny światowej. Dane te wskazują na stałe deprecjacje walut tych krajów, które w momencie zakończenia wojny przybrały formy hyper-inflacyjne. Jasne jest, że po odzyskaniu pełnej niepodległości, rządy Finlandii i demokratycznych republik ludowych musiały przede wszystkim uregulować kwestie walutowe, gdyż bez zdrowego pieniądza nie było możliwości przystąpienia do uzdrowienia życia gospodarczego i finansowego na tym obszarze.

Zupełnie jednak w innej formie zaznaczył sie ten problem w Polsce, Czechosłowacji i Jugosławii, a inaczej na Węgrzech, w Rumunii, Bułgarii, oraz w Finlandii, gdzie w okresie okupacji niemieckiej istniały rządy marionetkowe współpracujące z Niemcami. Przy czym te ostatnie kraje nie zostały sztucznie rozczłonkowane przez Niemcy, tak jak np. Polska, Czechosłowacja i Jugosławia. Istniała tam też ciągłość instytucji biletowych i walut, które mogły pozostawać w obiegu po zakończeniu działań wojennych. Innymi słowy, pierwszą różnicą, jaka dzieliła reformy w jednych krajach Europy Środkowo-Wschodniej w przeciwieństwie do drugich była konieczność przeprowadzenia ich natychmiast po zakończeniu działań wojennych w Polsce, Jugosławii i Czechosłowacji a możliwość odsunięcia tej daty na okres późniejszy w krajach takich jak Finlandia, Węgry, Bułgaria i Rumunia. Różnica w czasie miała dość duże konsekwencje zarówno o ile chodziło o treść reform jak i rozwój sytuacji finansowej w tych krajach:

w Polsce reforma miała miejsce w pierwszych miesiącach 1945 r.,

w Czechosłowacji reforma miała miała miejsce na jesieni 1945 r.,

w Jugosławii reforma miała miejsce na wiosnę 1945 r.

Wszystkie te trzy reformy walutowe miały przede wszystkim charakter wymian walutowych. W Polsce w momencie wymiany kursowały jednocześnie: 1) bilety Narodowego Banku Polskiego wyemitowane w październiku 1944 r. 2) złote okupacyjne tzw. »młynarki« lub »krakowskie«, 3) marki niemieckie, 4) ruble radzieckie, 5) karbowańce. W Czechosłowacji w momencie wymiany kursowały jednocześnie: 1) korony czechosłowackie, 2) korony czeskie, 3) korony słowackie, 4) marki niemieckie, 5) ruble radzieckie. W Jugosławii w momencie reformy kursowały jednocześnie, 1) dynary, 2) kuhny, 3) liry włoskie, 4) pengö węgierskie, 5) lewy bułgarskie, 6) leky albańskie i 7) marki niemieckie.

W tych warunkach pierwszym zadaniem państwa było uporządkowanie chaosu walutowego za pośrednictwem wymiany dotychczasowych zysków pieniężnych z tym, że we wszystkich tych krajach ustalono w jakim terminie dana waluta może być wymieniona na nową walutę danego kraju, w jakiej ilości dopuszczalna będzie wymiana i po jakim kursie wymiana zostanie dokonana. Jednocześnie ustalono, jakie kwoty zostaną zablokowane w bankach państwowych lub prywatnych oraz sposób po-

stępowania dotyczący zobowiązań, ubezpieczeń, emerytur itd.

Decyzje dotyczące wymiany musiały być drakońskie, aby nie dopuścić do natychmiastowej inflacji pieniądza. Dlatego też w pierwszej fazie po reformie wymieniono stosunkowo niewielki procent posiadanych przez ludności zysków pieniężnych. W następnej fazie odblokowano pewne kwoty i rozwinięto akcję kredytową celem planowego ożywienia życia gospodarczego kraju.

Nie zapominajmy o tym, że w momencie dokonywanej wymiany w Polsce i Czechosłowacji sektor uspołeczniony stanowił nieznaczny udział w ogólnej gospodarce krajowej w związku z tym, reformy walutowe nie w pełni mogły wykorzystać dobrodziejstwa ustroju socjalistycznego, jak to miało miejsce przy wprowadzeniu ostatniej reformy walutowej n. p. w ZSRR. Omawiane reformy z konieczności musiały raczej przygotowywać nowy ustrój gospodarczy i finansowy. W tej mierze dobrze spełniły swoje zadanie. Finansowanie inwestycji od samego początku spoczywało w rękach państwa, przy czym gromadzenie środków finansowych mogło odbywać się w sposób planowy, Zapewne, reformy te pozbawiły nieraz ludność znacznej ilości pieniędzy okupacyjnych, ale jednocześnie rozdzieliły pewne ilości nowej waluty, sprawiedliwie pomiędzy wszystkich obywateli a państwo; w drodze kontroli cen i płac z jednej strony i planowego zasilania życia gospodarczego w nowe środki obrotowe, stworzyły dobre podstawy dla pewnej równowagi finansowej, jaką w niedługi czas później udało się osiągnąć.

W warunkach zupełnego chaosu administracyjnego i gospodarczego oraz braku zaufania społeczeństwa do pieniądza stworzono nowe waluty, które, w oparciu o pracę, stały się jednym z głównych elementów uzdrowienia życia gospodarczego krajów.

O ile chodzi o pozostałe kraje Europy Środkowo-Wschodniej, musimy przede wszystkim osobno rozpatrywać reformę walutową Finlandii i osobno Bułgarii, Rumunii i Węgier.

Reforma walutowa w Finlandii została wprowadzona 26 lutego 1946 r. i miała za zadanie, z jednej strony zmniejszyć obieg pieniężny, z drugiej strony uaktywnić stezauryzowane kapitały obywateli. Rząd fiński obniżył o 50% wartość biletów bankowych w ten sposób, że wszystkie banknoty wartości od 500 do 5000 marek fińskich zostały przecięte na pół, przy czym tylko lewa strona mająca połowę wartości oryginalnego banknotu pozostała legalnym środkiem płatniczym w państwie. Z dniem 26 lutego 1946 r. odcinki lewe banknotów zostały wymienione na bilety nowej emisji. Prawe odcinki przeznaczono na zamianę na 2%-we obligacje państwowe płatne w 1949 r.*).

W przeciwieństwie do pozostałych krajów Europy Środkowo-Wschodniej nie został upaństwowiony w Finlandii ani bank emisyjny ani banki handlowe. Akcja kredytowa nie została uzależniona od czynników państwowych. Rząd nie posiadał w dalszym ciągu wpływu na życie gospodarcze kraju za pośrednictwem poważnie rozwiniętego gospodarczego sektora państwowego jak również nie mógł on bezpośrednio oddziaływać na kształtowanie się cen i płac. W tych warunkach reforma walutowa zawisła w powietrzu i nie dała właściwie żadnych pozytywnych rezultatów. Deprecjacja waluty fińskiej postępowała naprzód. Jednocześnie wzrost kosztów utrzymania powodował dalszą zwyżkę cen.

Zupełnie inaczej przedstawiała się sprawa w Bułgarii, Rumunii, i na Węgrzech.

Na Węgrzech reforma walutowa miała miejsce w lipcu 1946 r., w Bułgarii reforma walutowa miała miejsce w marcu 1947 r., w Rumunii reforma walutowa miała miejsce w sierpniu 1947 r,

Wszystkie te reformy walutowe postawiły sobie jako naczelne zadanie, aby ogólna suma dochodów konsumpcyjnych nie przewyższała ogólnej wartości produkcji krajowej. Wartość ta została uprzednio skalkulowana według odpowiednich cen uzyskanych w stosunku do produkowanych artykułów. Tego rodzaju założenie było oczywiście możliwe w krajach, w których inflacja mogła być również wynikiem wzrostu cen i płac, ustalonych w drodze aktów ustawodawczych i które powoduje rzucenie na rynek odpowiedniej ilości środków obiegowych.

Oczywiście każda z tych reform przewidywała zupełnie inne kwoty konwersyjne dla poszczególnych obywateli lub instytucji, inna też była polityka odmrożenia kwot zablokowanych na rachunkach poszczególnych obywateli w banbach emisyjnych. Niemniej wszystkie one przystosowały obieg do potrzeb finansowych gospodarstw narodowych, wyeliminowały spekulację, przeciwstawiły się gromadzeniu pieniędzy i przymusowo wprowadziły obieg bezgotówko-

*) Wiadomości Narodowego Banku Polskiego Rok IV Nr 3 Przegląd Rynków Zagranicznych. Finlandia — F. J. Strzeszewski.

wy. Wreszcie osiągnęły stabilizację walutową, która, dzięki ścisłej kontroli cen i płac i wyżej wspomnianej umiejętnej polityce odblokowywania kwot zamrożonych, dała w konsekwencji zdrowe podstawy dla reorganizującego się życia gospodarczego zarówno Węgier, jak Rumunii i Bułgarii.

Wreszcie reformy: rumuńska i węgierska, biorąc pod uwagę mechanizm wymiany międzynarodowej, ustaliły parytety poszczególnych walut w złocie i zapewniły im pokaźne pokrycie w dewizach zagranicznych. Pod tym względem najradykalniejsza była reforma rumuńska, która nałożyła na obywateli tego kraju obowiązek zdawania dewiz i walut zagranicznych skarbowi państwa.

Reforma walutowa w wyżej wspomnianych krajach, w przeciwieństwie do lutowej reformy fińskiej, nie były ustawami uchwalonymi niezależnie od załatwienia innych problemów gospodarczych ale były poprzedzone całymi seriami reform n.p. upaństwowieniem banków emisyjnych, które umożliwiło następnie poszczególnym rządom trzymanie ręki na pulsie spraw finansowych w państwie. Stały się one również wstępem do wielostronnych akcji dążących do ustalenia nowych cen na artykuły rolnicze i przemysłowe oraz nowych stawek płac. Dopiero dzięki śmiałemu skalkulowaniu ich oraz ostrożnej akcji kredytowej ściśle kontrolowanej przez państwo, można było utrwalić efekty osiągnięte przez same reformy walutowe.

Nie we wszystkich wyżej cytowanych państwach reformy walutowe miały miejsce w jakimś określonym czasie w stosunku do innych reform gospodarczych. Tak np. w Rumunii tamtejsza reforma walutowa została wprowadzona przed rozwinięciem sektora uspołecznionego.

Podobnie sytuacja wyglądała na Węgrzech, w Bułgarii natomiast weszła ona w życie w okresie kiedy socjalizacja życia gospodarczego była już poważnie zaawansowana.

Pod tym względem istnieje zasadnicze podobieństwo pomiędzy reformami walutowymi Czechosłowacji, Jugosławii i Polski z jednej strony, a reformami, jakie miały miejsce w Bułgarii, Rumunii i na Węgrzech, z drugiej strony — wszystkie one stworzyły skuteczny instrument, polityki gospodarczej na drodze do socjalistycznej gospodarki planowej.

DZIAŁ ARTYKUŁOWY

M. Kucharski

NORMOWANIE ŚRODKÓW OBROTOWYCH

Wstęp. Normowanie środków obrotowych w gospodarce socjalistycznej posiada znacznie szersze cele niż określanie li tylko wskaźników dla racjonalnej gospodarki środkami obrotowymi przez poszczególne przedsiębiorstwa. Staje się ono bowiem w swym najgłębszym ujęciu zagadnieniem planowania podziału dochodu narodowego. Jeśli rozpatrujemy dane społeczeństwo jako całość i dla nie komplikowania zagadnienia wyłączymy wymianę z zagranicą, wówczas wytworzony w określonym okresie czasu dochód tego społeczeństwa możemy w sposób wyczerpujący podzielić na trzy części: inwestycje, zapasy (środki obrotowe), konsumcję. Oznacza to, że w tym okresie czasu, pewna część pracy ludzkiej przeznaczona została do budowy domów, fabryk i innych urządzeń trwałych, inna do wytworzenia zapasów przeznaczonych bądź do dalszej produkcji, bądź do konsumcji w następnych okresach gospodarczych, inna wreszcie do wytworzenia dóbr przeznaczonych do konsumcji w bieżącym okresie gospodarczym. Jest rzeczą samo przez się zrozumiałą, że przy danej, rozporządzalnej ilości pracy, im więcej zrobimy inwestycji i im więcej stworzymy zapasów, tym mniej dóbr możemy przeznaczyć do bieżącej konsumcji. To oczywiste stwierdzenie ma niezmiernie ważkie znaczenie, ponieważ początkowy okres budowy gospodarki socjalistycznej połączony jest zawsze — zwłaszcza w krajach zacofanych gospodarczo lub zniszczonych jak nasz —

z ambitnymi planami w zakresie inwestycyj związanych z odbudową kraju oraz z rozbudową przemysłu. Przyśpieszanie zaś tempa rozwoju gospodarczego połączone jest z natury rzeczy z koniecznością utrzymywania na stosunkowo niższym poziomie bieżącej stopy życiowej ludności (na rzecz zwiększenia jej w przyszłości). Z tego punktu widzenia rola zapasów czyli kształtowania się środków obrotowych jest wielce doniosła. Zmniejszenie bowiem do minimum koniecznych dla utrzymania ciągłości produkcji zapasów, oznacza możliwość zwiększenia inwestycyj przy postulowanym poziomie stopy życiowej ludności lub zwiększenia stopy życiowej ludności przy ustalonym planie inwestycyjnym.

Oczywiście pewien stały wzrost zapasów w miarę wzrostu produkcji i obrotów jest nieunikniony i wynika z konieczności utrzymywania pewnych rezerw surowców, materiałów, niewykończonej produkcji oraz wyrobów gotowych, przeznaczonych do wysyłki dla odbiorców. Jest to więc naturalna konsekwencja istniejącego sposobu gospodarowania opartego na okrężnych drogach prudukcyjnych z jednej strony oraz na podziale pracy i wymianie z drugiej strony. Wywołany przez te czynniki wzrost zapasów jest nie tylko konieczny, ale stanowi jednocześnie nieodłączny warunek powiększenia produkcji, a przez to i konsumcji. Mogą wreszcie być tworzone zapasy specjalne np.: surowców importowanych, z uwagi na nieustabilizowane warunki wymiany z zagranicą, zbóż na wypadek nieurodzaju itp. W obydwu jednak przypadkach wzrost zapasów powinien być objęty narodowym planem gospodarczym w postaci planu środków obrotowych. Wtedy dopiero jest możliwe pełne zamknięcie ogólnego planu gospodarczego, sprowadzające się do następującego wzoru: Produkcja — Inwestycje + wzrost środków obrotowych = Konsumcja.

Zachodzi teraz pytanie, czy wszystkie zapasy możemy zaliczyć do środków obrotowych, samo bowiem określenie »środki obrotowe« zakłada, że każdy element majątku obrotowego jest w stałym ruchu wynikającym z funkcjonowania przedsiębiorstwa. Czy wobec tego specjalne rezerwowe zapasy surowców lub wynikające z zatorów w zbycie remanenty wyrobów gotowych należy obejmować pojęciem środków obrotowych? Niewątpliwie tak, gdyż prędzej, czy później środki wejdą do obrotu, a byłoby rzeczą trudną dzielić majątek pomiędzy przedsiębiorstwa oraz ogólny majątek narodowy na więcej grup, niż dotychczas przyjmowane: majątek trwały i majątek obrotowy. Wszelkie dodatkowe zapasy są pewnym przerostem (świadomie czy nieświadomie tworzonym) koniecznego stanu środków obrotowych, ale właśnie jako przerost tej wielkości jest jednocześnie jej elementem.

Pozostają jeszcze do omówienia środki pieniężne. Z punktu widzenia przedsiębiorstwa należą one niewątpliwie do środków obrotowych. Czy są nimi jednak dla społeczeństwa jako całości? Zdaniem naszym należy odpowiedzieć negatywnie. Pieniądz jest w tym przypadku tylko miernikiem wartości i pośrednikiem wymiany i jeśli nie jest równocześnie towarem (np. pieniądz złoty) nie może być zaliczany ani do majątku, ani do dochodu narodowego, jakkolwiek przez to, że oddaje w ręce swego posiadacza prawo dysponowania dobrami materialnymi, może poprzez spowodowane przezeń zmiany cen i kosztów wpływać w sposób istotny na strukturę produkcji i podział dochodu narodowego [1]).

W tym dużym skrócie rzucone myśli — jak na to pozwalają rozmiary artykułu — mają na celu podkreślenie potrzeby normowania środków obrotowych. Problem ten nabiera tym większej wagi, że gospodarka planowa w zasadzie nie może i nie chce posługiwać się ceną uzależnioną od każdorazowych wyników gry rynkowej. Nie oznacza to oczywiście żeby cena w gospodarce planowej miała być elementem bezwzględnie stałym, ale w każdym razie na tyle stałym, aby umożliwiała kalkulację i planowanie. W tych warunkach fluktuacje zapasów należy traktować jako wskaźniki dla władz planujących. Nadmierne zapasy pewnych towarów, a kolejki przy nabywaniu innych towarów są — o ile pominiemy wadliwości techniki dystrybucyjnej — jedynymi sprawdzianami zwichnięcia równowagi między podażą i popytem, a tym samym między produkcją a gustami konsumentów.

I. Normowanie środków obrotowych w przedsiębiorstwie.

Dwuletni okres jaki upłynął od poruszenia po raz pierwszy zagadnienia normatywów środ-

[1]) Wpływ ten w gospodarce planowej jest jednak ograniczony, ponieważ dyspozycje czynnikiem pracy i dobrami materialnymi są w większości przypadków z góry ustalone niezależnie od dyspozycyj środkami pieniężnymi, które się raczej doń dostosowują.

ków obrotowych przez mgr. B. Blassa [2]) nie obfitował w szerszą dyskusję na ten temat na łamach prasy fachowej, jak należałoby tego oczekiwać z uwagi na doniosłość tego zagadnienia. Można nawet zaryzykować twierdzenie, że korzyści tej metody normowania środków obrotowych nie znalazły należytego zrozumienia w wielu przedsiębiorstwach, a również nie zawsze w praktyce bankowej. W parze z tym niejednokrotnie występującym brakiem zainteresowania, szło niezrozumienie istoty normowania środków obrotowych oraz zasad i metody obliczania »normatywów«. Oto dlaczego przypomnienie tych zasad oraz poddanie ich krytyce w ewentualnie spowodowanych artykułach dyskusyjnych uważamy za wielce celowe.

Sposób obliczania normatywów może być dwojaki: albo oparty na wskaźnikach statystycznych, albo też na wskaźnikach technicznych. Pierwsze z nich wyliczamy na podstawie sprawozdań z poniesionych kosztów oraz na podstawie bilansów przedsiębiorstwa za okres ubiegły. W ten sposób możemy obliczyć średni dzienny stan zapasów w porównaniu do średniego dziennego zużycia. Jeśli więc np. w ciągu kwartału (75 dni pracy) przedsiębiorstwo zużyło surowców za 300.000 zł, to na jeden dzień pracy przypada zużycie za zł 4.000. Jeśli równocześnie przeciętny stan zapasów w tym okresie czasu wynosił zł 60.000 to oznacza to, że przedsiębiorstwo posiadało przeciętnie zapas odpowiadający 15-dniowemu zużyciu (60.000 : 4.000). Tą drogą otrzymujemy wskaźnik zapasów w dniach (W), który może nam posłużyć do ustalenia normatywu na okres następny, na podstawie wzoru: $N = W \frac{R}{d}$ (N — normatyw, R — zużycie w preliminowanym okresie, d — ilość dni preliminowanego okresu). Przypuśćmy więc, że w kwartale następnym z uwagi na wzrost produkcji zużyjemy surowców za zł 450.000. Wówczas normatyw dla surowców wyniesie: $15 \times \frac{450.000}{70} = 90.000$.

Ten sposób obliczania normatywów posiada trzy zasadnicze niedogodności. Pierwsza z nich wynika z trudności technicznych związanych z obliczaniem przeciętnego stanu zapasów. Ażeby było ono ścisłe, musiałoby się opierać na średniej arytmetycznej stanów we wszystkich dniach okresu sprawozdawczego. Branie pod uwagę tylko niektórych stanów np. na koniec miesiąca, stwarza możliwość wybrania stanów najmniej charakterystycznych dla danego przedsiębiorstwa. Druga najbardziej zasadnicza wada polega na tym, że przy tego rodzaju obliczeniach wychodzimy z pewnych stanów w przeszłości, które mogły być wynikiem nieprawidłowej gospodarki przedsiębiorstw (nadmierne zapasy). Stosowanie tej metody jest przeto zawsze związane z niebezpieczeństwem sugerowania się przeszłością. Dlatego też uzyskane tą drogą wskaźniki nie mogą być nigdy przyjmowane bezkrytycznie i muszą być skonfrontowane z analizą całokształtu warunków, w jakich przedsiębiorstwo pracowało i w jakich będzie pracować w przyszłości. Wreszcie ostatnia wada tego systemu polega na ustalaniu przeciętnych stanów zapasów. Przedsiębiorstwo natomiast będzie z reguły posiadało zapasy raz poniżej przeciętnej (w dniach przed nadejściem nowych dostaw), innym razem powyżej przeciętnej (bezpośrednio po nadejściu nowej partii surowców). Przeto operowanie przeciętnym lub »stałym« zapasem utrudnia kontrolę poszczególnych elementów normatywu. Skoro bowiem, z uwagi na cykl dostaw, zapasy przedsiębiorstwa wahają się od 10—30 jednostek, przeciętny stan zapasów (normatyw) wyniesie 20 jednostek, co dawałoby podstawę do twierdzenia, że w dniach, w których przedsiębiorstwo posiadało stan zapasu w wysokości 30 jednostek, normatyw dla tego zapasu został przekroczony o 50%.

Wydaje się przeto rzeczą konieczną oparcie się głównie na wskaźnikach technicznych. Wówczas dopiero normatywy byłyby związane z analizą działalności przedsiębiorstw i posiadały pełną wartość operatywną. Omówimy teraz w krótkości zasady, na których wskaźniki te opierają się:

1) **Materiały do produkcji** (surowce, materiały pomocnicze, paliwo itp.),

Wielkość zapasu tych dóbr zależy w pierwszym rzędzie od ilości zużywanej do produkcji. Wielkość produkcji wyznacza więc wielkość zużycia, a wielkość zużycia — zapasy. Ale wielkość zapasów zależy jeszcze od cyklu dostaw, a więc od ilości dni, jakie upływają od jednej dostawy do drugiej. Jeśli przedsiębiorstwo otrzymywałoby surowce codziennie, wówczas wystarczałby zapas odpowiadający jednodniowemu zużyciu. W przypadku, gdy dostawy przychodziłyby co 10 dni, konieczny zapas odpo-

[2]) »Normowanie środków obrotowych«, Gospodarka Planowa Nr 4, 1947 r.

wiadałby dziesięciodniowemu zużyciu. Cykl dostaw zależy z kolei od szeregu innych okoliczności, jak odległość od dostawcy, sposób przewożenia towarów (ładunki wagonowe, transport samochodowy itp.). Jeśli przyjmiemy, że cykl dostaw dla danego rodzaju materiałów do produkcji wynosi np. 20 dni, zużycie surowców w ciągu kwartału (75 dni pracy) wynosi w jednostkach pieniężnych 150.000, wówczas normatyw ustalamy następująco: zużycie dzienne 2.000 × 20 dni = 40.000. Taki zapas byłby potrzebny gdyby nie było żadnych zaburzeń w dostawach, co jednak trudno przyjąć. Żeby więc uniknąć postojów przedsiębiorstwa w przypadku opóźnienia dostaw, trzeba przyznać przedsiębiorstwu jeszcze jakiś zapas rezerwowy np. 10-dniowy. Wówczas normatyw wyniesie 40.000 + 20.000 = 60.000. Normatyw taki nie musi być wielkością stałą, będzie więc zmieniać się w miarę wzrostu produkcji i zużycia, zmian warunków dostawy lub przy uwzględnieniu obu tych momentów łącznie. Zmiany wielkości produkcji są łatwe do uchwycenia. Jeśli bowiem rozwój produkcji w ciągu roku planowany jest następująco: I kw. 100, II kw. 105, III kw. 115, IV kw. 120; wówczas normatyw można z góry ustalić na wszystkie kwartały (I kw. — 60.000; II kw. 63.000, III kw. 69.000; IV kwart. 72.000). Nie zawsze jednak wzrost normatywu musi iść w parze ze wzrostem zużycia, w szczególności w tych przypadkach, gdy przedsiębiorstwo z uwagi na warunki dostawy musiało przyjmować np. ładunki wagonowe, pomimo że znacznie mniejsze ilości surowców były mu na dany okres potrzebne. W takich przypadkach przedsiębiorstwo nie musi w ogóle zwiększać zapasów, a jedynie skrócić cykl dostawy, a więc kupować zamiast powiedzmy raz na miesiąc, dwa razy na miesiąc.

2) **Roboty w toku.** W miarę przebiegu procesu produkcyjnego, pewne materiały przechodzą z magazynu do robót w toku. Wartość tych robót wzrasta z każdym dniem o ilość zużytych materiałów oraz koszty robocizny. Wynikałoby z tego, że stan robót w toku wyznaczany jest przez koszty produkcji wyrobów gotowych oraz długość cyklu produkcyjnego. Tak mogłoby być tylko wówczas, gdybyśmy nie mieli do czynienia z produkcją ciągłą, wielofazową, a więc gdybyśmy np. budowali naprzód tylko jedną lokomotywę aż do jej ukończenia, a później rozpoczynali produkcję nowej itd. W rzeczywistości jednak mamy przeważnie do czynienia z produkcją o kilku stadiach różniących się między sobą, przy czym jednocześnie na wszystkich stadiach wre praca. Jeśli dla uproszczenia założymy, że ilość pracy i materiałów łożona jest co dzień równomiernie, to wówczas wielkość robót w toku równa jest kosztom produkcji w ramach jednego cyklu produkcyjnego zmniejszonego o jeden dzień i podzielona przez 2. Spróbujmy wyjaśnić to na przykładzie, w którym przyjmujemy 4 stadia produkcji, przy czym każde z tych stadiów trwa jeden dzień. Ilość pracy i materiałów łożona jest po jednej jednostce, a więc razem w ciągu dnia 2 jednostki. Przyjmujemy przy tym, że fabryka rozpoczyna pracę po raz pierwszy.

dni	Stadia				Roboty w toku		
	I	II	III	IV	Przychód	Rozchód	Stan
1	2			—	2		2
2	2	2	—	—	4		6
3	2	2	2	—	6		12
4	2	2	2	2	8	8	12
5	2	2	2	2	8	8	12
6	2	2	2	2	8	8	12
7	2	2	2	2	8	8	12
8	2	2	2	2	8	8	12

itd.

Jak widzimy w pierwszym dniu rozpoczynamy pracę na I-szym stadium i mamy koszty 2 jednostek; drugiego dnia kontynuujemy pracę pierwszego dnia na 2-im stadium, a równocześnie, aby zapewnić ciągłość produkcji rozpoczynamy ponownie pracę na I stadium i mamy w tym dniu już koszty 4 jednostek itd. Po upływie trzech dni, roboty w toku urastają do 12 jednostek, ale z każdym dalszym dniem ubywa produkt skończony (wartość 8 jednostek), a jednocześnie przyrasta wartość robót w toku na taką samą sumę. Wartość produkcji jednego dnia wynosi 8 jednostek. Cykl produkcyjny wynosi 4 dni, jak jednak widzimy w dniu tym zostaje zakończona produkcja i produkt przechodzi ze stanowiska roboczego na magazyn wyrobów gotowych. Dlatego właśnie od ilości dni cyklu produkcyjnego odejmujemy jeden dzień, otrzymując następujące wyliczenie:

$$\frac{(4 - 1) \times 8}{2} = 12$$

Ponieważ jednak jeden dzień nie stanowi wielkości znacznej, zwłaszcza przy produkcji

o dłuższych cyklach produkcyjnych, możemy dla uproszczenia przyjmować, że przy równomiernym narastaniu kosztów, roboty w toku wynoszą połowę wartości wytworzonych towarów (po koszcie własnym) w ramach jednego cyklu produkcyjnego. Na normatyw robót w toku otrzymujemy przeto wzór:

$$N = \left(\frac{K}{d} \times t\right) : 2 = \frac{K \times t}{2d}$$

gdzie K — oznacza koszty, t — czas trwania cyklu produkcyjnego, d — ilość dni planowanego okresu. O ile więc rozpatrujemy okres kwartalny (75 dni pracy) w którym koszty produkcji wyrobów gotowych wynoszą zł 600.000 a cykl produkcyjny trwa 20 dni, normatyw robót w toku wyniesie:

$$\left(\frac{600.000}{75} \times 20\right) : 2 = \frac{600.000 \times 20}{75 \times 2} = 80.000.$$

Nie zawsze jednak koszty narastają równomiernie i gdy tak nie jest, należy brać pod uwagę współczynnik narastania kosztów, który będzie tym wyższy, im większy procent kosztów ponoszonych w całym cyklu produkcyjnym przypada na pierwsze jego fazy i na odwrót. Obliczanie współczynników narastania kosztów jest czynnością skomplikowaną [3]) i dlatego na razie można by posługiwać się przedstawionym wzorem uproszczonym, poprawiając wyliczenia w drodze szacunku.

3) **Wyroby gotowe.** Wysokość koniecznych zapasów wyrobów gotowych zależy z grubsza od następujących momentów: 1) sposobu wypuszczania gotowej produkcji przez fabrykę, 2) okresu czasu koniecznego do sortowania, oczyszczenia, opakowania itp. czynności związanych z przygotowaniem towaru do wysyłki, 3) sposobu wysyłania towaru (wagonem, samochodem itp.) i odległości od odbiorców. Jeśli więc np. jedna fabryka wypuszcza codziennie 1 tonę towaru, a może wysyłać jedynie partiami po 10 ton (1 wagon), to wówczas, pomijając inne momenty, zapas wyrobów gotowych musi sięgać 10 dni. Gdyby natomiast z uwagi na technikę procesu produkcji towary wagi 1 tony wychodziły z maszyn np. co 3 dni, wówczas konieczny zapas sięgałby 30 dni (ponieważ przez 30 dni trzeba by uzbierać ładunek wagonowy). Natomiast nabycie przez fabrykę samochodów do rozwożenia towarów mniejszymi partiami, zmniejszyłoby znacznie normatyw zapasów,

4) **Wyroby półgotowe.** Wyroby półgotowe mogą odgrywać w przedsiębiorstwie trojaką rolę; mogą być nabywane celem dalszej przeróbki i wówczas zaliczane są na równi z materiałami do wytwarzania; mogą być sprzedawane a wtedy normatyw oblicza się na zasadach przyjętych przy obliczaniu normatywów wyrobów gotowych i wreszcie mogą być w tym samym zakładzie produkowane i dalej przerabiane w innym oddziale produkcyjnym. W tym ostatnim przypadku wysokość normatywu zależy od tego, czy dany półfabrykat można od razu przerabiać dalej, czy też wymaga on pewnego okresu »odleżenia« (np. moszcze w fabryce win, niektóre gatunki przędzy wełnianej w fabrykach włókienniczych), bądź oczyszczenia itp.

5) **Wydatki przyszłych okresów.** Wydatki te dotychczas u nas nie normowane, lecz traktowane jako t. zw. koszty rozruchowe, związana są z opanowywaniem nowych działów produkcji (koszty projektowania, wytworzenia prototypów, przeprowadzanie próbnych badań laboratoryjnych itp.). Wydatki te nie mogą być wkalkulowane w pierwsze serie produkowanych wyrobów, lecz wymagają rozłożenia na więcej serii, co z reguły wykracza poza dany rok operacyjny. Niezbędne środki obrotowe na pokrycie tych wydatków oblicza się na podstawie preliminarza przedsiębiorstwa. Np. pozostałość nierozliczonych wydatków przyszłych okresów na początek roku wynosi zł 2/M; wydatki w okresie objętym planem wyniosą zł 15/M, z czego 5/M przypada na koszty produkcji tego okresu, wobec czego pozostałość (normatyw) na koniec okresu planowanego wyniesie: 2/M + 15/M — 5/M = 12/M.

Można by dyskutować, czy tego rodzaju nakładów nie zaliczyć do inwestycyj; przemawia jednak przeciw temu to, że w przyjętej u nas definicji, za inwestycje uważa się tylko takie nakłady, których rezultatem jest zwiększenie majątku trwałego.

6) **Należności.** Normalnie funkcjonujące przedsiębiorstwo posiada zawsze pewien nieuniknionY

---

[3]) I. Hannopolski — Plan produkcji przedsiębiorstwa przemysłowego. Tłumaczenie z rosyjskiego, Warszawa 1948 str. 185 — 188.

stan należności wynikający z cyklu inkasowego. Takich należności nie można uważać za środki zamrożone w obcym przedsiębiorstwie, ponieważ związane są one ściśle z działalnością gospodarczą danego przedsiębiorstwa, a w znacznej części są odpowiednikiem towarów w drodze, które zanim nie zostaną przyjęte przez odbiorcę, stanowią własność wysyłającego. W związku z tym wydaje się, że nie ma przeszkód dla normowania należności na równi z innymi aktywami. Normatyw należności musi uwzględniać jak już powiedzieliśmy normalny cykl inkasowy, który znów zależy z kolei od oddalenia siedziby dostawcy i odbiorcy. Normatyw więc dla przedsiębiorstwa, które większość swoich towarów sprzedaje miejscowym odbiorcom, musi być mniejszy od normatywu dla przedsiębiorstwa, które sprzedaje odbiorcom zamiejscowym. Przyjmijmy, że wartość po cenie sprzedaży wyrobów gotowych zbywanych w okresie kwartału wynosi 450.000 a cykl inkasowy 12 dni. Przy tym założeniu otrzymamy następujące wyliczenie:

$$\frac{450.000}{90} \times 12 = 60.000$$

Zachodzi teraz pytanie czy należności nie należy uwzględniać przy ustalaniu normatywu dla rezerwy płatniczej przedsiębiorstwa. Otóż naszym zdaniem byłoby to niewłaściwe: po pierwsze dlatego, że przy ustalaniu normatywów na podstawie wskaźników technicznych nie znajdujemy miejsca na normatyw rezerwy płatniczej (uzasadniamy to w p. 7-mym), po drugie należności cyklicznie przechodzące z okresu na okres nie stanowią rezerwy płatniczej, ponieważ przedsiębiorstwo nie może nią dysponować z uwagi na to, że w miejsce upłynnionych należności powstają nowe,[4]) po trzecie wreszcie, sens ustalania wskaźników dla rezerwy płatniczej może polegać głównie na tym, aby przez porównanie normatywu i stanów faktycznych, bank kontrolujący przedsiębiorstwo mógł analizować kształtowanie się pozostałości przedsiębiorstwa na r-ku bieżącym, co byłoby utrudnione, gdyby rezerwa płatnicza ustalona była łącznie dla środków pieniężnych i dla należności.

Oczywiście normowanie należności nie jest również najlepszym wyjściem z sytuacji, ponieważ koliduje ono z zasadą że normowaniu powinny podlegać jedynie zapasy, a więc materiałowe środki oddane do dyspozycji przedsiębiorstwa. Dlatego też można szukać innego rozwiązania, jak to np. ma miejsce w Związku Radzieckim, gdzie nie normuje się należności, lecz udziela kredytów na faktury oddane do inkasa. Jest to zrozumiałe, gdyż przy dużych przestrzeniach w tym kraju ustalenie przeciętnego cyklu inkasowego jest przeważnie niemożliwe. Inaczej jednak rzecz się przedstawia w niedużym kraju jak nasz. Tym niemniej i u nas wprowadzenie kredytów na faktury w miejsce normowania należności miałoby swoje dodatnie strony, do których należą: uniknięcie konieczności normowania należności, 2) wzmożenie dyscypliny finansowej na odcinku fakturowania, ponieważ przedsiębiorstwo, które nie złożyłoby faktur na inkaso bankowe w przepisanym terminie (np. 3 — 5 dni) mogłoby być pozbawione prawa do korzystania z omawianego kredytu, tracąc tym samym możliwość szybkiego upłynnienia należności.

7) **Środki płatnicze.** Przy normowaniu środków obrotowych na podstawie wskaźników technicznych odpada konieczność ustalania normatywu dla środków płatniczych, a w każdym razie nie może być on dodawany do normatywów omawianych poprzednio, lecz najwyżej ustalany jako element pomocniczy, głównie dla potrzeb banków. Skoro bowiem normatywy materiałowe ustalamy z uwzględnieniem cykli dostaw oraz cykli sprzedaży i to na poziomie dopuszczalnego maksymalnego stanu, wówczas stan środków płatniczych jest tyko funkcją odchyleń w dół od ustalonych normatywów materiałowych oraz stanów należności i zobowiązań. Jeśli np. przedsiębiorstwu przyznajemy 20-dniowy zapas surowców z uwagi na 20-dniowy cykl dostaw, to rzecz jasna, że w ostatnim dniu przed nową dostawą, przedsiębiorstwo będzie posiadało minimalny zapas surowców, natomiast rozporządzać ono będzie określoną sumą pieniędzy na zapłatę nowej transzy surowców. Gdybyśmy więc przy stosowaniu wskaźników technicznych do obliczania normatywów materiałowych, ustalali jeszcze normatyw płatniczy, wówczas oddawalibyśmy do dyspozycji przedsiębiorstwa nadmiar środków pieniężnych, które mogłyby być wykorzystane tylko za cenę przekroczenia norm zapasów.

Normatyw środków płatniczych musi być ustalany wówczas, gdy wszystkie normatywy

[4]) natomiast cykl upłynniania należności musiałby być już uwzględniony przy ustalaniu rezerwy płatniczej sensu stricto tj. rezerwy środków pieniężnych (kasa i banki).

obliczamy na podstawie danych statystycznych. Wtedy bowiem normatywy wyrażają stany przeciętne zapasów, a więc muszą również obejmować stan przeciętny środków płatniczych.

Inna rzecz, że banki nie mogą zrezygnować z ustalenia pogotowia kasowego przedsiębiorstw, a to zarówno dla celów planowania wkładów, które w znacznej mierze składają się z pozostałości pogotowia kasowego przedsiębiorstw jak również z uwagi na kontrolę kształtowania się środków obrotowych przedsiębiorstw (porównanie czy stan rachunku bieżącego przedsiębiorstwa odpowiada normalnemu stanowi pogotowia kasowego, czy też jest wynikiem nadmiernej akumulacji własnych środków obrotowych, z zysków, które powinny być odprowadzone na rachunek wyrównawczy środków obrotowych). Byłby to jednak tylko wskaźnik dla banków, a nie normatyw dla przedsiębiorstwa.

Jak obliczać potrzebne przedsiębiorstwu dla tych celów pogotowie kasowe? Otóż wysokość pogotowia kasowego przedsiębiorstwa zależna jest od stosunku częstotliwości wypłat do częstotliwości inkasa. Jeśli przedsiębiorstwo sprzedaje swoje wyroby równomiernie z dnia na dzień lub co parę dni, a robociznę i faktury dostawców płaci w większych odstępach czasu (cykl dostaw), wówczas pogotowie kasowe musi być obliczone tak, aby wystarczało na płatności zbiegające się w najdłuższym z cyklu wypłat. Np. przedsiębiorstwo płaci za robociznę co 15 dni zł 90.000. a za materiały do produkcji co 10 dni zł 60.000. W tych warunkach — biorąc pod uwagę możliwości skupienia się wypłat—maksymalne pogotowie płatnicze może wynieść zł 150.000.

Gdyby natomiast przedsiębiorstwo kupowało surowce co 5 dni za zł 30.000 — wówczas wystarczyłoby pogotowie kasowe w wysokości 120.000 zł. Przyjmijmy teraz odwrotnie, że przedsiębiorstwo sprzedaje swoje wyroby co 40 dni (np. lokomotywę), a za robociznę i materiały płaci tak samo jak przedsiębiorstwo wymienione w poprzednim przykładzie. W tych warunkach pogotowie kasowe powinno dochodzić do takiej wysokości, która zapewniałaby regulowanie wszystkich wypłat w odstępie 40-dniowym. A więc w ciągu 40 dni robocizna może być wypłacona 2 lub 3 razy (np. 5, 20 i 35 dnia), a faktury dostawcy 3 lub 4 razy. Pogotowie kasowe będzie się więc wahać w jednych okresach od O do 360.000 zł (2 $\times$ 90.000 + 3 $\times$ 60.000) a w innych okresach od O do 510.000 zł (3 $\times$ 90.000 + 4 $\times$ 60.000).

W rzeczywistości jednak rzadko kiedy płatności i inkaso przebiegają w wyżej naszkicowany sposób, tym więcej, że zwykle nie mamy do czynienia z jednym dostawcą, lecz z większą ich liczbą, wobec czego dostawy biegną raczej sukcesywnie, nawet jeśli cykle dostaw z każdym poszczególnym dostawcą są stosunkowo długie.

W przedsiębiorstwach, których zakupy i sprzedaż dokonują się mniej więcej równomiernie pogotowie kasowe odpowiada w zasadzie wysokości wypłat za robociznę.

Generalnej więc recepty na obliczanie pogotowia kasowego przedsiębiorstw nie ma; wyznacza ją bowiem indywidualny charakter przedsiębiorstwa. Bank sprawujący kontrolę danego przedsiębiorstwa może ustalić konieczne pogotowie kasowe tylko na podstawie doświadczenia uzyskanego w drodze stałej obserwacji obrotów płatniczych tego przedsiębiorstwa.

II. Porównanie obydwu metod.

Pierwsza, statystyczna metoda wydaje się łatwiejsza, zwalniająca z różnych dociekań w stosunku do poszczególnych elementów normowanych. Jest to jednak ułatwienie tylko pozorne, w rzeczywistości bowiem, chcąc uniknąć sugerowania się dotychczasowym stanem, który mógł być stanem niewłaściwym, należało brać zawsze pod uwagę te momenty, jakie omawialiśmy poprzednio. Dlatego też bank b. często musiał korygować wskaźniki statystyczne przedsiębiorstw na podstawie własnej oceny technicznych warunków towarzyszących działalności gospodarczej przedsiębiorstwa.

Przy stosowaniu drugiej metody wyłania się problem ustalenia wskaźników technicznych dla każdego niemal artykułu lub grupy artykułów oddzielnie, z uwagi na to, że cykle dostaw oraz zużycie ich może być różne. Wobec tego przedsiębiorstwa zużywając kilkadziesiąt różnych surowców, materiałów technicznych itp. natrafiałyby na duże trudności przy ustalaniu wskaźników technicznych. Na to można odpowiedzieć, że nawet w takich przedsiębiorstwach jest najwyżej parę typowych artykułów, które decydują o wartości ogólnego zapasu i dlatego dla nich należałoby obliczyć odrębne wskaźniki,

podczas gdy dla innych jeden łączny, na podstawie jakiegoś przeciętnego szacunku cykli dostaw.

W rzeczywistości nie ma właściwie dwóch metod, jest jedna—metoda wskaźników technicznych. Wskaźniki statystyczne traktuje się jako zło konieczne tylko w tych przypadkach, gdy ustalenie wskaźników technicznych napotyka na duże trudności; jednakże nawet w tych przypadkach nie można pierwszych stosować bezkrytycznie.

III. Pokrycie środków obrotowych.

Przy dotychczasowym obliczaniu pokrycia normowanych środków obrotowych brano pod uwagę jedynie środki własne oraz kredyty bankowe. Metoda ta jest nieścisła, ponieważ przedsiębiorstwo posiada z reguły pewne zobowiązania o charakterze stałym, przechodzące z okresu na okres, jak niewypłacona w pełni robocizna, niezapłacone za ostatnie dni faktury dostawy, nieodprowadzone różnice cen itp. Te zobowiązania stanowią również źródło pokrycia środków obrotowych i nie uwzględnienie ich musi prowadzić do błędnego obliczenia niedoboru środków obrotowych, pokrywanego bądź z dotacyj, bądź z kredytów. Dawało to przedsiębiorstwu okazję do uzyskania sumy środków obrotowych, przekraczającej normalne zapotrzebowanie, co z kolei mogło rozluźniać, dyscyplinę finansową przedsiębiorstwa. Ponadto ustalenie w pewnym sensie wskaźnika dla zobowiązań, pozwalałoby śledzić czy przedsiębiorstwo nie zamraża obcych środków obrotowych w swoim przedsiębiorstwie (gdy wskaźnik zobowiązań jest przekroczony) i nie pokrywa nimi nadmiernych zapasów, pomimo że nie korzysta na ten cel z kredytów ponadnormatywnych.

IV. Przykłady.

Dla zilustrowania naszych rozważań skonstruowane zostały dwa przykłady: funkcjonowanie przedsiębiorstwa »A« i przedsiębiorstwa »B«. Dla uproszczenia przyjęliśmy, że przedsiębiorstwa te zużywają do produkcji tylko pracę ludzką i surowce, nie ponoszą więc żadnych innych kosztów (jak podatki, świadczenia socjalne itp). Ponadto przyjęliśmy że pracują bez zysków i bez strat. Jedno z nich nie posiada własnych środków obrotowych i korzysta z kredytów, drugie posiada pełne własne środki obrotowe, wobec czego środki płatnicze przedsiębiorstwa »A« stanowi marża niewykorzystanego kredytu, podczas gdy w przedsiębiorstwie »B«—stan kasy (która obejmuje również pozostałość na r-ku w banku). Dla każdego z tych przedsiębiorstw sporządziliśmy odrębny bilans wg stanów dziennych—w oparciu o odpowiednie założenia odnośnie cyklu produkcyjnego, cyklu dostaw itp.

Przedsiębiorstwo »A.« Dla tego przedsiębiorstwa przyjęliśmy następujące założenia: cykl dostaw surowców 10 dni (10. 8., 20. 8., 30. 8., 10. 9.,); wypłata robocizny co 15 dni (15. 8., 30.8. 15. 9.,); cykl produkcyjny 6 dni; cykl sprzedaży 5 dni (11. 8., 16. 8., itd.); cykl inkasa 15 dni (a więc inkaso następuje w 15 dni po każdej wysyłce towaru tj. 11. 8., 16. 8., 21. 8. itd.); faktury dostawcy płacone są w 5 dni po otrzymaniu towaru (15. 8., 25. 8,, 5. 9., 15. 9.).

Surowce są zakupywane w partiach po 60 jednostek pieniężnych, a zużycie dzienne wynosi 6 jednostek. Koszt dzienny robocizny wynosi 6 jednostek, wypłaty co 15 dni 90 jednostek. Produkcja dzienna wynosi 12 jednostek, sprzedaż co 5 dni po 60 jednostek.

10 sierpnia przedsiębiorstwo posiada w magazynie surowców 80 jednostek, ponieważ w dniu tym otrzymało nową dostawę; wskutek codziennego zużycia remanent spada i osiąga ponownie wysokość 80 jednostek w dniu następnej dostawy tj. 20.VIII. Ponieważ produkcja utrzymuje się na tym samym poziomie, stan robót w toku pozostaje bez zmian, ponieważ powiększają się one codziennie o koszt zużycia surowców i robocizny (6 + 6 = 12) a zmniejszają się o wartość wykończanych codziennie wyrobów gotowych. Remanent wyrobów gotowych waha się w zależności od terminów sprzedaży, w których jest najniższy. Należności utrzymują się na tym samym poziomie, ponieważ z uwagi na 15-dniowy cykl inkasowy, a 5-dniowy cykl sprzedaży, stale 3 partie wysłanych towarów są niezapłacone. Zobowiązania wobec dostawców wykazują stale wahania od 0 do 60 jednostek z uwagi na cykl dostaw; ponieważ dostawy nadchodzą co 10 dni, a zapłata następuje co 5 dni, w ciągu pierwszych 5 dni po dostawie przedsiębiorstwo posiada zobowiązania odpowiadające wartości dostawy. Zobowiązania z tytułu niewypłaconej robocizny wzrastają codziennie o 6 jednostek i spadają do 0 w dniu wypłaty. Stan wykorzystanego kredytu jest funkcją wpłat i wypłat a mianowicie: w dniu 11.VIII przedsiębiorstwo inkasuje należności od odbiorcy w wy-

sokości 60 jednostek i kredyt o tę sumę spada; w dniu 15.VIII następuje wypłata robocizny (90) i zapłata za dostawy (60), wobec czego kredyt rośnie o 150; w dniu 16.VIII następuje inkaso od odbiorcy i kredyt znów spada o 60 itd.

Śledząc operacje tego przedsiębiorstwa zaobserwujemy łatwo, że w dniu 15.VIII następuje punkt kulminacyjny zadłużenia w banku w wysokości 320 jednostek. Drugi taki punkt spostrzegamy w dniu 15.IX itd., co miesiąc. Widzimy dalej, że przedsiębiorstwo tylko jeden raz w miesiącu ma w pełni wykorzystany kredyt, podczas gdy w innych dniach mniejszą lub większą marżę niewykorzystanego kredytu, która w dniach 11 — 14 każdego miesiąca jest największa i wynosi 150. Jasne jest więc, że ponieważ przedsiębiorstwo nie posiada własnych środków, maksymalny stan jego zadłużenia w banku musi odpowiadać sumie środków obrotowych koniecznych przedsiębiorstwu do prowadzenia działalności gospodarczej. Przyjrzyjmy się teraz bilansowi tego przedsiębiorstwa i obliczmy normatyw środków obrotowych obydwiema wyżej omawianymi metodami:

a) Metoda wskaźników statystycznych:

Normatyw oparty na średniej arytmetycznej wynosi:

1) Środki płatnicze (marża niewykorzystanego kredytu)	93
2) Surowce	53
3) Roboty w toku	30
4) Wyroby gotowe	36
5) Należności	180
Razem	392

Środki pokrycia:

1) Zobowiązania wobec dostawców	30
2) Niewypłacona robocizna	42
Razem	72

Niedobór środków obrotowych do pokrycia z dotacji lub z kredytu: 392 — 72 = 320.

b) Metoda wskaźników technicznych:

Normatyw dla surowców przyznajemy w wysokości 80 jednostek (zużycie dzienne 6, cykl dostaw 10 dni, zapas bezpieczeństwa 20 dni, a więc $6 \times 10 = 60 + 20 = 80$); normatyw robót w toku obliczamy w stosunku do wartości produkcji w ramach jednego cyklu produkcyjnego, a mianowicie $\frac{(6 - 1) \times 12}{2} = 30$; normatyw wyrobów gotowych ustalamy w wysokości 60 jednostek (podaż co 5 dni $\times$ 12 jednostek = 60); normatyw należności w wysokości 180 jednostek (15-dniowy cykl inkasowy); normatywu środków płatniczych nie przyznajemy zgodnie ze stanowiskiem, jakie już poprzednio przyjęliśmy:

Normatyw nasz wynosi więc:

1) Surowce	80
2) Roboty w toku	30
3) Wyroby gotowe	60
4) Należności	180
Razem	350

Jeśli chodzi o środki pokrycia to w danym przypadku robocizny niewypłaconej nie możemy przyjąć do pokrycia, ponieważ przyjmujemy, że wypłacamy ją zawsze co 15 dni w pełnej wysokości, a nie zaliczkowo, wobec czego nigdy nie przechodzą na okres następny pozostałości niewypłaconej robocizny. W rzeczywistości taki przypadek prawie nigdzie nie zachodzi, ponieważ w ostatnim dniu miesiąca nie można w większym przedsiębiorstwie wyliczyć dokładnie wypłat z tytułu robocizny, wobec czego wypłaca się ją tylko zaliczkowo. W naszym przykładzie dla uproszczenia przyjęliśmy, że wypłata robocizny następuje w pełnej wysokości.

Co się tyczy zobowiązań wobec dostawców, to nie wypadły one w tym przykładzie dość jasno, ponieważ nie występują one albo wcale, albo w maksymalnej wysokości, przechodzą one jednak na następny okres (w końcu miesiąca wynoszą zawsze 60 jednostek), wobec czego przeciętny stan tych zobowiązań możemy zaliczyć do pokrycia środków obrotowych, a zatem otrzymujemy następujące obliczenie:

zobowiązania	30
kredyt	320
	350

Z przykładu tego jasno wynika, że przy obliczaniu normatywów na podstawie wskaźników technicznych, ustalanie normatywu dla środków płatniczych jest zbyteczne i nie moglibyśmy go dodawać do sumy pozostałych normatywów, wówczas bowiem przyznalibyśmy przedsiębiorstwu nadmiar środków obrotowych.

Gdybyśmy natomiast chcieli obliczyć sumę pogotowia kasowego przedsiębiorstwa, aby się móc zorientować w kształtowaniu się jego pozostałości w banku (w konkretnym przypadku marży niewykorzystanego kredytu) musielibyśmy wziąć pod uwagę następujące elementy: na wypłatę robocizny przedsiębiorstwo musi zgromadzić środki pieniężne w sumie 90 jednostek co 15 dni, a na zapłatę dostawcy co 10 dni 60 jednostek, razem 150 jednostek, z uwagi na to, że w pewnych terminach te płatności mogą się zbiegać (np. 15.VIII, 15.IX). Tym samym stwierdzamy, że pogotowie kasowe przedsiębiorstwa może się wahać od 0 do 150.

Przedsiębiorstwo »B«. Założenia: przedsiębiorstwo kupuje codziennie potrzebne surowce i codziennie sprzedaje wyroby gotowe, cykl produkcyjny 6 dni, cykl inkasowy 10 dni, zapłata faktur dostawcy po 5 dniach.

Przyjrzyjmy się bilansowi tego przedsiębiorstwa i obliczmy normatyw:

a) Metoda wskaźników statystycznych:

1) Środki płatnicze	42
2) Surowce	15
3) Roboty w toku	30
4) Wyroby gotowe	12
5) Należności	120
Razem	219

Środki pokrycia:

1) Środki własne	147
2) Zobowiązania wobec dostawców	30
3) Niewypłacona robocizna . . .	42
Razem	219

b) Metoda wskaźników technicznych:

Normatyw surowców przyznajemy w wysokości 15 jednostek dziennie (zużycie dzienne 6, cykl dostaw 1 dzień, a więc $6 \times 1 = 6 + 9$ jednostek zapasu bezpieczeństwa = 15); normatyw robót w toku 30; normatyw wyrobów gotowych 12 (sprzedaż 12 jednostek, cykl sprzedaży 1 dzień $1 \times 12 = 12$), normatyw należności 120 jednostek (cykl inkasowy 10 dni, a więc niezainkasowane faktury za 10 dni wynoszą 120). Łącznie normatyw nasz wyniesie:

1) Surowce	15
2) Roboty w toku	30
3) Wyroby gotowe	12
4) Należności	120
Razem	177

Środki pokrycia są następujące:

1) Środki własne	147
2) Zobowiązania wobec dostawców	30
Razem	177

Zobowiązania z tytułu niezapłaconej robocizny nie brane są również w tym przedsiębiorstwie pod uwagę, ponieważ nie przechodzą na następne okresy; przechodzą natomiast stale z okresu na okres, zobowiązania za dostawy w wysokości 30 jednostek.

Pogotowie kasowe przedsiębiorstwa waha się w ścisłej proporcji do kosztów robocizny i jest największe w przededniu wypłaty płac. Rezerwa płatnicza na opłacenie faktur dostawcy jest zbyteczna, ponieważ przedsiębiorstwo płaci je codziennie z codziennych utargów.

Zarówno w pierwszym jak i w drugim przykładzie występują stosunkowo duże stany należności oraz rezerwy płatniczej, w porównaniu do stanów zapasów. Jest to wynikiem założeń przyjętych w tych przykładach mających właśnie na celu uwypuklenie roli, jaką w określonych przypadkach mogą odgrywać należności i zobowiązania, a co za tym idzie, kształtowanie się rezerwy płatniczej.

Czytelnika może wreszcie uderzyć fakt, że obie metody jakimi w tych przykładach posługiwaliśmy się, doprowadziły nas do tych samych wyników. Stwierdziliśmy bowiem, że przedsiębiorstwo »A« musi mieć bądź własne, bądź z kredytu pochodzące środki w kwocie 320 jednostek, a przedsiębiorstwo »B« — 147 jednostek. Stało się tak dlatego, że z góry przyjmowaliśmy normalny przebieg procesów gospodarczych w przedsiębiorstwie a więc takie zapasy jakie koniecznie są potrzebne. Główny cel tych przykładów sprowadza się natomiast do udowodnienia tego, że w łącznym normatywie ustalanym na podstawie wskaźników technicznych nie należy uwzględniać normatywu środków płatniczych, oraz że dla ustalenia zapotrzebowania środków finansowych przedsiębiorstwa należy normować należności z jednej strony, (bądź wprowadzić kredyty na faktury oddane do inkasa), a zobowiązania (cyklicznie przechodzące z okresu na okres) z drugiej strony.

PRZEDSIĘBIORSTWO »A« — BILANS

Data	Aktywa					Pasywa				Marża niewykorzystanego kredytu (kredyt przyznany 320)
	Surowce	Roboty w toku	Wyroby gotowe	Odbiorcy	Razem	Dostawcy	Nieuypłacona robocizna	Kredyt wykorzystany	Razem	
10.8.	80	30	60	180	350	60	60	230	350	90
11.8.	74	30	12	180	296	60	66	170	296	150
12.8.	68	30	24	180	302	60	72	170	302	150
13.8.	62	30	36	180	308	60	78	170	308	150
14.8.	56	30	48	180	314	60	84	170	314	150
15.8.	50	30	60	180	320	—	—	320	320	—
16.8.	44	30	12	180	266	—	6	260	266	60
17.8.	38	30	24	180	272	—	12	260	272	60
18.8.	32	30	36	180	278	—	18	260	278	60
19.8.	26	30	48	180	284	—	24	260	284	60
20.8.	80	30	60	180	350	60	30	260	350	60
21.8.	74	30	12	180	296	60	36	200	296	120
22.8.	68	30	24	180	302	60	42	200	302	120
23.8.	62	30	36	180	308	60	48	200	308	120
24.8.	56	30	48	180	314	60	54	200	314	120
25.8.	50	30	60	180	320	—	60	260	320	60
26.8.	44	30	12	180	266	—	66	200	266	120
27.8.	38	30	24	180	272	—	72	200	272	120
28.8.	32	30	36	180	278	—	78	200	278	120
29.8.	26	30	48	180	284	—	84	200	284	120
30.8.	80	30	60	180	350	60	—	290	350	30
1.9.	74	30	12	180	296	60	6	230	296	90
2.9.	68	30	24	180	302	60	12	230	302	90
3.9.	62	30	36	180	308	60	18	230	308	90
4.9.	56	30	48	180	314	60	24	230	314	90
5.9.	50	30	60	180	320	—	30	290	320	30
6.9.	44	30	12	180	266	—	36	230	266	90
7.9.	38	30	24	180	272	—	42	230	272	90
8.9.	32	30	36	180	278	—	48	230	278	90
9.9.	26	30	48	180	284	—	54	230	284	90
10.9.	80	30	60	180	350	60	60	230	350	90
11.9.	74	30	12	180	296	60	66	170	296	150
12.9.	68	30	24	180	302	60	72	170	302	150
13.9.	62	30	36	180	308	60	78	170	308	150
14.9.	56	30	48	180	314	60	84	170	314	150
15.9.	50	30	60	180	320	—	—	320	320	—
16.9.	44	30	12	180	266	—	6	260	266	60
Suma stanów w dn. 15.8 — 14.9	1.590	900	1.080	5.400	8.970	900	1.260	6.810	8.970	2.790
Przeciętny stan	53	30	36	180	299	30	42	227	299	93
Maksymalny stan	80	30	60	180	350	60	84	320	464	150

PRZEDSIĘBIORSTWO »B« BILANS

Data	Aktywa						Pasywa			Razem
	Kasa	Surowce	Roboty w toku	Wyroby gotowe	Należności (odbiorcy)	Razem	Środki własne	Zobowiąz. (dostawcy)	Niewypłac. robocizna	
16.7.	6	15	30	12	120	183	147	30	6	183
17.7.	12	15	30	12	120	189	147	30	12	189
18.7.	18	15	30	12	120	195	147	30	18	195
19.7.	24	15	30	12	120	201	147	30	24	201
20.7.	30	15	30	12	120	207	147	30	30	207
21.7.	36	15	30	12	120	213	147	30	36	213
22.7.	42	15	30	12	120	219	147	30	42	219
23.7.	48	15	30	12	120	225	147	30	48	225
24.7.	54	15	30	12	120	231	147	30	54	231
25.7.	60	15	30	12	120	237	147	30	60	237
26.7.	66	15	30	12	120	243	147	30	66	243
27.7.	72	15	30	12	120	249	147	30	72	249
28.7.	78	15	30	12	120	255	147	30	78	255
29.7.	84	15	30	12	120	261	147	30	84	261
30.7.	—	15	30	12	120	177	147	30	—	177
1.8.	6	15	30	12	120	183	147	30	6	183
2.8.	12	15	30	12	120	189	147	30	12	189
3.8.	18	15	30	12	120	195	147	30	18	195
4.8.	24	15	30	12	120	201	147	30	24	201
5.8.	30	15	30	12	120	207	147	30	30	207
6.8.	36	15	30	12	120	213	147	30	36	213
7.8.	42	15	30	12	120	219	147	30	42	219
8.8.	48	15	30	12	120	225	147	30	48	225
9.8.	54	15	30	12	120	231	147	30	54	231
10.8.	60	15	30	12	120	237	147	30	60	237
11.8.	66	15	30	12	120	243	147	30	66	243
12.8.	72	15	30	12	120	249	147	30	72	249
13.8.	78	15	30	12	120	255	147	30	78	255
14.8.	84	15	30	12	120	261	147	30	84	261
15.8.	—	15	30	12	120	177	147	30	—	177
16.8.	6	15	30	12	120	183	147	30	6	183
Suma stanów w dn. 1.8. — 15.8	630	225	450	180	1.800	3.285	2.205	450	630	3.285
Przeciętny stan	42	15	30	12	120	219	147	30	42	219
Stan maksymalny	84	15	30	12	120	261	147	30	84	261

Mgr Alfred Siebeneichen

MIĘDZYPAŃSTWOWE UMOWY ROZRACHUNKOWE

Międzypaństwowe umowy, będące wynikiem wprowadzenia reglamentacji zapłat międzynarodowych (nazywanej również reglamentacją obrotów pieniężnych z zagranicą lub też niezupełnie słusznie reglamentacją dewizową), określane są zwykle jako „umowy płatnicze" (accords de paiement). Pod określeniem tym kryje się jednak szereg typów umów znacznie od siebie odbiegających pod względem systemów płatności oraz celów polityki walutowej umawiających się stron.

Przedmiotem niniejszego artykułu będzie omówienie kilku zasadniczych typów tzw. „umów płatniczych" i uwypuklenie różnic, jakie między nimi zachodzą.

Umowy zawierane w pierwszym okresie po wprowadzeniu reglamentacji zapłat międzynarodowych, jako trwałego instrumentu polityki walutowej państw, a więc po r. 1931, nosiły nazwę bądź umów płatniczych, bądź też clearingowych lub rozrachunkowych.

Umowami płatniczymi nazywano zazwyczaj umowy dwustronne, zawierane pomiędzy państwem, które wprowadziło u siebie reglamentację zapłat międzynarodowych, a państwem „wolnodewizowym", a więc tym, w którym istniała swoboda zapłat międzynarodowych. W tego rodzaju umowach państwo stosujące reglamentację dewizową zobowiązywało się przydzielać importerom swego kraju dewizy potrzebne na zapłatę za towary przywiezione z kraju partnera umownego, w ramach utargu wolnych dewiz pochodzących z eksportu do tego partnera. Istniały różne typy tego rodzaju umów płatniczych, obejmujące szerszy lub węższy zakres płatności objętych umową. Jednakże istotą tych umów był obowiązek kraju stosującego reglamentację, przydzielania wolnych dewiz na regulowanie zobowiązań w stosunku do wierzycieli zagranicznych, a więc umożliwienia transferu tych wolnych dewiz. Typem charakterystycznym jest np. umowa brytyjsko-niemiecka z 1 listopada 1934 r., według której eksport z Niemiec do W. Brytanii mógł się odbywać bez ograniczeń, natomiast Niemcy zobowiązały się wykorzystywać 55% sum, uzyskiwanych z tego eksportu na import z W. Brytanii przez siebie reglamentowany, podczas gdy z pozostałych 45%, miało być zarezerwowane 10% na spłatę należności brytyjskich, zablokowanych w Niemczech oraz na spłatę długów według planu Dawes'a i Joung'a, reszta zaś wolnych dewiz pozostawała do swobodnej dyspozycji Banku Rzeszy.

Zupełnie odmiennie ujmowały sprawę wzajemnych płatności **umowy clearingowe**, zawierane bądź pomiędzy krajem wolnodewizowym z jednej strony a krajem stosującym ograniczenia dewizowe z drugiej, bądź też pomiędzy krajami tej ostatniej kategorii pomiędzy sobą. Umowy clearingowe przewidywały rozrachowywanie wzajemnych należności bez transferu, a tylko drogą rozrachunku pomiędzy instytucjami rozrachunkowymi obu krajów. Istotą tego rodzaju clearingu dwustronnego było, że dłużnicy krajowi wpłacali należności wierzycieli zagranicznych do instytucji rozrachunkowej swojego kraju w pieniądzu krajowym. Ta wpłata stanowiła podstawę dla dokonania wypłaty przez zagraniczną instytucję rozrachunkową odpowiedniej kwoty beneficjentowi z „funduszu clearingowego" powstającego z wpłat do tej instytucji, dokonywanych przez dłużników w danym kraju na rzecz wierzycieli kraju pierwszego.

Ponieważ umowy clearingowe mają charakter bilateralny, przeto wpłaty dłużników do instytucji rozrachunkowej nie stanowią ogólnego „funduszu" lecz dzielone są na poszczególne „pule" clearingowe, według krajów, a nawet nieraz rozdrabniane są w ramach jednej umowy na poszczególne konta. Nazywa się to potocznie „szufladkowaniem" sum wpłacanych do instytucji rozrachunkowej. W tych warunkach wypłata na rzecz beneficjenta krajowego może być dokonana w zasadzie tylko wówczas, gdy właściwa „szufladka" wykazuje potrzebne pokrycie. W przeciwnym wypadku, pomimo, że należność wpłynęła już do zagranicznej instytucji rozrachunkowej na rachunek krajowej instytucji, beneficjent krajowy musiał czekać na otrzymanie swej należności do czasu zapełnienia się odpowiedniej „szufladki" wpłatami dłużników krajowych na rzecz beneficjentów zagranicznych.

Rozpatrując rzecz z punktu widzenia techniczno-bankowego, w systemie reglamentacji zapłat międzynarodowych możemy odróżnić **system techniczno-bankowy dwustronny i jednostronny.** W pierwszym wypadku instytucje rozrachunkowe otwierają sobie wzajemnie bezprocentowe rachunki prowadzone w walucie rozrachunkowej. Jeżeli umowa jest dwuwalutowa, każda z insty-

tucji rozrachunkowych będzie posiadała u swego partnera rachunek „nostro“ w walucie kraju partnera, prowadząc u siebie jednocześnie rachunek „loro“ swego partnera w walucie krajowej. Na rachunku „loro“ instytucja rozrachunkowa zagraniczna uznawana jest za wpłaty dokonywane przez dłużników krajowych i obciążana periodycznie za zlecenia wypłat należności wierzycielom krajowym. Na rachunku „nostro“ zagraniczna instytucja obciążana jest za awizowane wpłaty dłużników zagranicznych i uznawana periodycznie za zlecenia wypłaty należności wierzycielom zagranicznym. Awizo o dokonanej wpłacie dłużnika krajowego, za którą uznany został rachunek instytucji zagranicznej, jest jednocześnie poleceniem wypłaty ekwiwalentu beneficjentowi zagranicznemu.

Jak zaznaczono wyżej, wypłata na rzecz beneficjenta zagranicznego może być dokonana w zasadzie tylko wówczas, gdy odnośna „szufladka“, a więc rachunek zlecającej instytucji rozrachunkowej u swego partnera wykazuje potrzebne pokrycie. Podkreślić jednak należy, że w wypadku zawarcia umowy clearingowej nie oznacza to bynajmniej, aby instytucja rozrachunkowa, nie posiadająca potrzebnego pokrycia na swoim rachunku u partnera zagranicznego nie mogła przyjmować dalszych wpłat na rachunek swego partnera u siebie i awizować je, a więc tym samym zlecać do wypłaty ze swego rachunku u partnera zagranicznego, pomimo braku pokrycia. Przeciwnie, dalsze wpłaty mogą i muszą być przyjmowane i awizowane, a tym samym zlecane do wypłaty, z tym tylko, że zlecenia te nie będą na razie przez partnera wykonywane aż do chwili, kiedy znajdzie się na odnośnym rachunku potrzebne pokrycie w miarę napływania wpłat dokonywanych przez zagranicznych dłużników. W miarę napływania tych wpłat i powstania potrzebnego pokrycia, zlecenia wypłaty zostaną wykonane w chronologicznej kolejności tych zleceń.

Rzecz jasna, że brak pokrycia na rachunku, jego wysokość i czas trwania wstrzymania wypłaty zależą całkowicie od kształtowania się wzajemnych płatności. Jeżeli istnieje nierównowaga w kształtowaniu się bilansu wzajemnych płatności objętych clearingiem, czyli brak synchronizacji płatności, okres oczekiwania beneficjentów na wypłatę należności może się przedłużać. Należności ich będą „zamrożone“ na rachunku instytucji rozrachunkowej za granicą. Tym samym, ujmując sprawę z punktu widzenia całości gospodarki narodowej, należności danego kraju zostały „zamrożone“ w kraju partnera.

Przyśpieszenie wypłat na rzecz beneficjentów może być załatwione bądź dwustronnie drogą odpowiednich postanowień umownych, bądź też jednostronnie, drogą wewnętrznych posunięć każdego z partnerów. Tak więc państwa zawierające umowę clearingową mogą umówić się, że wypłaty po drugiej stronie będą wykonywane bez względu na to, czy na rachunku instytucji zlecającej znajduje się odpowiednie pokrycie. Inaczej mówiąc, obie strony udzielają sobie wzajemnie kredytu technicznego (operacyjnego), przy czym kredyt ten może być nieograniczony, albo też zalimitowany. Jednostronne załatwienie sprawy polega na tym, że instytucja rozrachunkowa, jeżeli jest nią bank, skupuje od beneficjentów wpłacone na ich rzecz należności za granicą, wypłacając im niezwłocznie pełny ekwiwalent w walucie krajowej. Może to mieć miejsce w szczególności w krajach o gospodarce narodowej opartej na zasadach gospodarki planowej, gdzie wszelkie rozrachunki z zagranicą skoncentrowane są w banku państwowym i gdzie również wszelkie operacje handlowe i usługowe z zagranicą dokonywane są przez instytucje względnie przedsiębiorstwa państwowe. Tego rodzaju rozwiązanie sprawy w ustroju prywatno kapitalistycznym jest trudne do pomyślenia, gdyż tam „zamrożone“ należności poszczególnych beneficjentów nie są objęte państwowym planem finansowym a ponadto stanowią przedmiot operacji kredytowych banków prywatnych, które ciągną z finansowania obrotów z zagranicą odpowiednie zyski.

Niezależnie jednak od sposobu załatwienia wyżej omówionego przyśpieszenia wypłat beneficjentom bezpośrednim, jasne jest, że brak równowagi obrotów płatniczych, powodujący „zamrożenie“ należności gospodarki narodowej, traktowanej jako całość, na rachunku clearingowym za granicą stanowi dla kraju dotkniętego tym „zamrożeniem“ objaw ujemny.

Przejdziemy obecnie do rozpatrzenia wyżej omówionych problemów w wypadku stosowania **rozrachunku techniczno-bankowego jednostronnego.**

Nawiasem mówiąc, system ten stosowany jest z reguły w tym wypadku, gdy mamy do czynienia z clearingiem jednowalutowym, a więc kiedy walutą rozrachunkową jest waluta jednego z partnerów, lub też waluta kraju trzeciego.

Przy systemie rozrachunku techniczno-bankowego jednostronnego tylko jedna z instytucji rozrachunkowych otwiera rachunek (dla niej „loro“) swemu partnerowi. Na kredyt tego rachunku wpływają wszelkie płatności, regulowane

drogą clearingu, wpłacane przez dłużników. Natomiast instytucja rozrachunkowa, na której imię został otwarty ten rachunek (dla niej „nostro") dokonywa wszelkich płatności na rzecz beneficjentów zagranicznych, zlecając wypłaty w debet tego rachunku. Rachunek lorowy otwiera swemu partnerowi zwykle instytucja rozrachunkowa tego kraju, którego waluta została obrana jako waluta rozrachunkowa.

Możemy od razu zauważyć, że w odróżnieniu od clearingu techniczno-bankowego dwustronnego, gdzie istniało niebezpieczeństwo „zamrożeń" dla obu partnerów, przy systemie techniczno-bankowym jednostronnym niebezpieczeństwo to nie może grozić instytucji otwierającej u siebie rachunek lorowy swemu partnerowi, a nie posiadającej rachunku „nostro" za granicą, względnie jest ograniczone do wysokości udzielonego partnerowi kredytu technicznego, o którym mówimy niżej. Niebezpieczeństwo w rozmiarach nieprzewidzianych istnieje więc tylko dla tego z partnerów, który posiada zagraniczny rachunek „nostro". Jednakże tylko i wyłącznie ten kraj stanie wobec konieczności rozwiązania problemu nie wstrzymywania wypłat beneficjentom swego kraju na wypadek powstania „zamrożeń" na jego rachunku. Kraj drugi będzie miał raczej odmienne zainteresowania, a mianowicie będzie kontrolował, czy partner jego posiada, względnie będzie posiadał we właściwym czasie dostateczne pokrycie na swoim rachunku celem dokonania przypadających zapłat z tytułu zawartych transakcji, a więc zaciąganych lub już zaciągniętych zobowiązań. Z góry można przewidzieć, że eksporterzy tego kraju będą domagali się otwierania na ich rzecz akredytyw dostatecznie zabezpieczających ich przyszłe należności, a instytucja rozrachunkowa tego kraju, względnie odnośne banki — pokrywania z góry tych akredytyw przez rezerwowanie odpowiednich kwot na rachunku partnera (przenoszenie na „nostro przejściowe").

Zupełnie też innego znaczenia nabierze sprawa kredytu technicznego. Instytucja rozrachunkowa otwierająca rachunek „loro" swemu partnerowi może zgodzić się na udzielenie mu takiego kredytu, co będzie niewątpliwie dużym ułatwieniem w funkcjonowaniu rozrachunku. Sama jednak nie będzie potrzebowała tego rodzaju kredytu, gdyż w jej kraju zapłata na rzecz zagranicznego wierzyciela dokonywana jest po prostu przez odpowiednie uznanie rachunku partnera zagranicznego. Jasne więc jest, że przy systemie techniczno-bankowym jednostronnym nie może być mowy o wzajemnym kredycie technicznym (operacyjnym) i jeżeli w odnośnych umowach państwowych spotykamy klauzulę, opiewającą, że umawiające się strony udzielą sobie „wzajemnie" kredytu operacyjnego, to polega to albo na niezrozumieniu istoty rzeczy, albo też ma znaczenie czysto retoryczne i może się tłumaczyć tylko chęcią zachowania pozorów wzajemności.

Oczywiście, zlecenia wypłat kraju posiadającego rachunek nostrowy u swego zagranicznego partnera, nie znajdujące pokrycia, wzgl. przekraczające wysokość uzyskanego kredytu operacyjnego, nie będą honorowane, a nawet muszą spotkać się ze sprzeciwem partnera.

Widzimy więc, że warunki w jakich odbywa się rozrachunek przy systemie techniczno - bankowym jednostronnym ,różnią się wybitnie od warunków, jakie istnieją w clearingu połączonym z systemem techniczno - bankowym dwustronnym, tak dalece, że musi zachodzić wątpliwość, czy należy odnośne umowy podciągać pod nazwę umów clearingowych. Istotnie też, nazywane są one przeważnie głucho umowami płatniczymi. Niewątpliwie wspólną cechą obu systemów jest, że chodzi tu o system rozrachunku bilateralnego, i beztransferowego, z tym, że sumy nagromadzone na odnośnym rachunku instytucji rozrachunkowej mogą być użyte wyłącznie na cele przewidziane w umowie, a więc należą do kategorii dewiz kontrolowanych. Jednakże ze względu na zasadnicze różnice, o których mówiliśmy wyżej, słuszne byłoby określić je odmiennymi nazwami.

Przy systemie techniczno - bankowym jednostronnym, jednowalutowym, gdzie jak wspomnieliśmy, rachunek nostrowy posiada u swojego partnera ten kraj, którego waluta nie jest walutą rozrachunkową i gdzie jak widzieliśmy, kraj ten jest narażony na niebezpieczeństwo „zamrażania" należności, sprawa rozrachunku z wierzycielami „zamrożonymi" i w ogólności sprawa rozrachunku krajowego upraszcza się o tyle, że staje się ona wewnętrznym zagadnieniem danego kraju i może być rozwiązana jednostronnie w sposób najbardziej odpowiadający jego polityce gospodarczej. Tym bardziej więc instytucja rozrachunkowa może wypłacać niezwłocznie wierzycielom ekwiwalent ich należności wpływających na rachunek nostrowy tej instytucji zagranicznej, traktując to jako zakup dewiz (kontrolowanych) na warunkach przez siebie względnie przez właściwą władzę państwową ustanowionych.

Tym niemniej i właśnie dlatego, że chodzi o dewizy kontrolowane, powstawanie nadmiernych sald na rachunku nostrowym, które nabie-

rałyby charakteru „zamrożeń“, musiałoby być uznane jako objaw gospodarczo szkodliwy, podobnie jak przy umowach clearingowych, o których mówiliśmy poprzednio. Wprawdzie zarówno umowy clearingowe, jak i „płatnicze“ zawierają różne postanowienia mające na celu zapobieżenie powstawania tego rodzaju „zamrożeń“. Już przy zawieraniu samej umowy, połączonej zazwyczaj z umową handlową typu kontyngentowego, wysokość przewidywanych wzajemnych świadczeń i wynikających z nich płatności jest szczegółowo kalkulowana, gdyż umawiające się strony dążą do możliwie idealnego zbilansowania tych płatności.

Opracowany też jest zazwyczaj plan płatniczy na okres trwania umowy z ewentualnym podziałem na okresy krótsze (np. półroczne lub kwartalne). Przewidywane są periodyczne zebrania mieszanych Komisji Rządowych lub też innych stałych organów mieszanych, których zadaniem jest czuwanie nad przebiegiem wykonywania umowy, i usuwanie ewentualnych trudności. Mogą być również przewidziane w samej umowie możliwości przejściowego wstrzymywania eksportu towarów przez kraj „zamrożony“ do czasu przywrócenia równowagi we wzajemnych płatnościach.

Są jednak wypadki, kiedy partnerzy z góry przewidują trudność **całkowitego, względnie okresowego zbilansowania umowy.** W pierwszym wypadku strony mogą umówić się, że część płatności przypadająca na rzecz partnera o nadwyżce przewidywanych świadczeń, będzie pokrywana w dewizach wolnych. W tym celu odnośna część płatności w dewizach wolnych może być określana procentowo w stosunku do całości i odprowadzana okresowo lub przy każdej wpłacie na specjalny rachunek „wolnodewizowy“. Zamiast tego można też z góry określić jakie dostawy lub świadczenia mają być pokrywane w dewizach wolnych. W drugim wypadku, kiedy przewidywane są okresowe nadwyżki salda na rachunku jednego z partnerów, albo też gdy partnerzy nie mają przekonania, że przewidywane w planie obroty istotnie będą zrealizowane, co spowodowałoby „zamrożenie“ jednej lub drugiej strony, partnerzy mogą zaopatrzyć umowę tzw. **„klauzulą wolnodewizową“**, postanawiającą, że kraj, który stanie się mimowolnym wierzycielem, ma prawo żądać uregulowania całego powstałego salda — lub też pewnej jego części — w wolnych dewizach.

Klauzula ta może zresztą dotyczyć bądź końcowego salda, jakie okaże się po ekspiracji umowy i zakończeniu rozrachunku z tytułu zawartych w czasie trwania umowy kontraktów, bądź też salda, jakie powstanie w toku wykonywania umowy.

Przy systemie techniczno - bankowym dwustronnym obowiązek transferu dewizowego dotyczyć będzie obu partnerów, zarówno jeśli chodzi o saldo końcowe, jak i salda (zamrożenia) przejściowe. Jeżeli partnerzy udzielili sobie wzajemnego, zalimitowanego kredytu operacyjnego, prawo żądania pokrycia wolnymi dewizami będzie dotyczyło tylko nadwyżki aktualnego salda ponad kredyt operacyjny. Przy kredycie operacyjnym, nieograniczonym system ten nie będzie miał zastosowania, chyba że chodzi o saldo końcowe.

Inaczej przedstawia się sprawa przy systemie techniczno-bankowym jednostronnym. Przy tym systemie obowiązek regulowania salda końcowego będzie dotyczył kraju otwierającego rachunek lorowy swemu partnerowi, gdyż tylko tam może okazać się takie saldo. Drugi kraj mógłby być co najwyżej zobowiązany do zaalimentowania swego rachunku wolnymi dewizami, gdyby udzielił poleceń wypłat na sumę przekraczającą posiadane pokrycie. Natomiast kraj otwierający rachunek „loro“ swemu partnerowi może być zobowiązany do regulowania w wolnych dewizach, w toku wykonywania umowy, na żądanie tego partnera albo całkowitego salda, jakie ujawni się w pewnych terminach (może tu być dodany warunek, że transfer musi nastąpić po upływie pewnego czasu i tylko w wysokości minimalnego salda, jakie w tym dodatkowym okresie zaistnieje), albo też tylko nadwyżki salda ponad określony, dopuszczalny limit. Tym limitem będzie z reguły wysokość kredytu operacyjnego, z którego ewentualnie korzysta kraj posiadający rachunek nostrowy u swego partnera.

Tak więc tylko przy istnieniu takiej klauzuli dewizowej można mówić w systemie techniczno-bankowym jednostronnym o swego rodzaju kredycie operacyjnym „dwustronnym“. W tym wypadku „wzajemność“ kredytów operacyjnych ma to znaczenie, że wysokość kredytu operacyjnego jest dla kraju otwierającego rachunek lorowy swemu partnerowi, limitem, do którego może „zamrażać“ swego partnera bez obowiązku transferowania dewiz.

Jak widzimy, umowy clearingowe oraz płatnicze zawierające klauzulę dewizową stanowią swoisty typ i dlatego słuszne wydaje się traktować je odrębnie, nadając im nazwę np. umów

clearingowych transferowych względnie **płatniczych transferowych.**

Jak z powyższego widzimy, umowy rozrachunkowe w szerokim tego słowa znaczeniu można by podzielić na kilka zasadniczych typów. Nie wchodząc w omawianie dalszych wariantów, na podstawie wyżej powiedzianego moglibyśmy wyodrębnić pięć typów:

1. **Umowy płatnicze wolnodewizowe**—w których kraj stosujący reglamentację zapłat międzynarodowych zobowiązuje się do przydzielania dewiz wolnych na regulowanie należności wierzycieli znajdujących się w kraju partnera. Partnerami zawierającymi taką umowę może być kraj wolnodewizowy i reglamentacyjny albo też dwa kraje reglamentacyjne. W tym drugim wypadku wyżej wspomniane zobowiązanie będzie obustronne.

2. **Umowy clearingowe** — w myśl których regulowanie należności dokonywane jest bez transferu dewiz, drogą wzajemnego rozrachunku pomiędzy instytucjami rozrachunkowymi. Wypłata należności przez dłużnika krajowego na rzecz wierzyciela zagranicznego do instytucji rozrachunkowej jednego kraju stanowi podstawę do wypłaty ekwiwalentu wierzycielowi zagranicznemu przez instytucję rozrachunkową drugiego kraju. Te wypłaty dokonywane są w miarę istnienia środków pieniężnych wpływających do tej instytucji rozrachunkowej na skutek wpłat dłużników krajowych na rzecz beneficjentów zagranicznych z tytułu bilateralnych obrotów objętych daną umową.

3. **Umowy płatnicze beztransferowe** — które przewidują otwarcie przez instytucję rozrachunkową jednego kraju konta bankowego na imię instytucji rozrachunkowej drugiego kraju. Na rachunek ten wpływają wpłaty na rzecz beneficjentów znajdujących się w tym drugim kraju. Natomiast wypłaty z tego rachunku dokonywane są na rzecz beneficjentów znajdujących się w kraju pierwszym, na zlecenie instytucji będącej właścicielem konta, w ramach stojącego do dyspozycji pokrycia.

4. **Umowy clearingowe transferowe** — różniące się od umów clearingowych tym, że przewidziany jest w nich obowiązek regulowania drogą transferu wolnych dewiz, na żądanie strony wierzycielskiej, końcowego salda, względnie również sald bieżących lub nadwyżek tych sald ponad określony w umowie limit.

5. **Umowy płatnicze transferowe** — które różnią się od umów płatniczych beztransferowych tym, że właściciel konta jest zobowiązany do alimentowania konta, w razie braku pokrycia, przez transfer wolnych dewiz, natomiast instytucja rozrachunkowa, w której konto partnera zostało otwarte, obowiązana jest do regulowania drogą transferu wolnych dewiz, na żądanie właściciela konta, salda końcowego, względnie również sald bieżących lub nadwyżek tych sald ponad określony w umowie limit.

Rzecz prosta, że celem niniejszego artykułu nie jest zaproponowanie wyżej podanej nomenklatury, która jest rzeczą umowną, lecz tylko zwrócenie uwagi na istnienie odrębnych typów umów, obejmowanych często ogólną nazwą „umów płatniczych". Zauważyć należy, że np. w literaturze ekonomicznej rosyjskiej (Prof. A. Smirnow) odróżniane są umowy płatnicze (odpowiadające mojemu określeniu ad. 1), umowy clearingowe, jako nazwa dla umów beztransferowych (2 i 3) oraz umowy clearingowe płatnicze (według mego podziału — 4 i 5). Podany wyżej podział jest dalszym rozwinięciem tej klasyfikacji.

WAŻNIEJSZE POZYCJE BIBLIOGRAFICZNE Z NAJNOWSZEJ LITERATURY W ZAKRESIE FINANSOWYM

W języku niemieckim.

1) **Amonn Alfred. Grundzüge der theoretischen Nationalökonomie.** Bern 1948 A. Francke s. 199.

Treść: Wstęp: a) Cel i problematyka teoretycznej ekonomii politycznej; b) Definicja wartości i ceny oraz gospodarcze zagadnienie wartości i ceny; c) Teoria wartości; d) Współczesna teoria wartości; 1) Określoność cen dóbr w ogólności: a) Podaż i popyt, b) Cena równowagi i cena rynkowa, c) System cen (współzależność), d) Określoność podaży i popytu, e) Kształtowanie się cen; 2) Szczególne przypadki określoności cen: a) Określoność cen przy związanej podaży i popycie, b) Określoność cen przy różnorodnej podaży, c) Określoność cen przy różnorodnym popycie; 3) Określoność wartości czynników produkcyjnych: a) Określoność wartości czynników

produkcyjnych w ogólności, b) Renta gruntowa, c) Procent od kapitału, d) Płaca zarobkowa, e) Zyski; 4) Określoność absolutnej wysokości cen i wartość pieniądza. Zmiany cen i wartości pieniądza: a) Wartość pieniądza i wysokość cen, b) Zmiany cen, c) Zmiany wartości pieniądza, d) Zmiany cen i wartości pieniądza w przebiegu koniunktury; 5) Określoność międzynarodowych stosunków wymiennych: a) Realne stosunki wymienne w międzynarodowym obrocie (teoria międzynarodowych wartości), b) Stosunek wymienny między pieniądzem w różnych krajach, Określoność kursów giełdowych; 6) Zakończenie (teoretyczna ekonomia polityczna, nauka o dobrobycie i polityka gospodarcza).

2) **Bolza H. Was sind Zahlungsmittel? Eine geschichtlich-ökonomische Studie.** Würzburg 1948 F. Schöningh s. 67.

Treść: 1) Różne postacie środków płatniczych, 2) O historii monet, 3) O historii banknotów, 4) O historii pieniądza książkowego (żyrowego), 5) Obecny stan prawny różnych środków płatniczych, 6) Rozważania końcowe.

3) **Bresciani-Turroni Constantino. Einführung in die Wirtschaftspolitik.** (Tytuł wydania włoskiego: Introduzione alla Politica Economica... übersetzt und bearbeitet von Anton Zahorsky). Mit einen Geleitwort von Luigi Einaudi. Bern (1948) A. Francke s. 312.

Treść: 1) Interwencje państwowe i nauka ekonomii, 2) Pojęcie „równowagi gospodarczej", 3) Niedoskonałość rynków, 4) Cele i rodzaje interwencji państwowej, 5) Interwencje państwowe, które zmieniają rozwój sytuacji gospodarczej, 6) Bezpośrednie interwencje w „mechanizm" rynku, 7) Socjalistyczny porządek gospodarczy, 8) Gospodarka planowa, 9) Monopole, 10) Kryzysy gospodarcze i polityka koniunkturalna, 11) Roboty publiczne jako środek do zwalczania bezrobocia, 12) Międzypaństwowe stosunki gospodarcze i wielkie obszary gospodarcze, 13) Waluta złota i system clearingowy, 14) Rozdział dochodów jednostkowych, 15) Rozważania końcowe.

4) **Frei R. Die theoretischen Grundlagen der deutschen Währungspolitik unter dem Nationalsozialismus.** Bern 1947 A. Francke s. XI, 184.

Treść: A) Podstawy historyczno-dogmatyczne: 1) Waluta złota, 2) Wady waluty złotej; B) Przedstawienie historyczno-dogmatyczne: 1) Punkt wyjściowy i postawienie problemu, 2) Polityka pieniężna jako środek polityki koniunkturalnej, 3) Wewnętrzna polityka pieniężna, 4) Zewnętrzna polityka pieniężna, C) Krytyka dogmatyczna: 1) Teoria pieniężna w warunkach celowości polityki państwowej, 2) Teoria pieniężna w warunkach polityki koniunkturalnej.

5) **Gerloff Wilhelm. Die Entstehung der öffentlichen Finanzwirtschaft.** Frankfurt a. M. (1948) V. Klostermann s. 67.

Treść: 1) Powstanie państwa i gospodarki publicznej, 2) Państwo i gospodarka w fazie kultur pierwotnych, 3) Państwo i gospodarka w kulturze szczepowej, 4) Publiczna gospodarka finansowa u ludów pierwotnych, 5) System finansowy u ludów prymitywnych.

6) **Hirt W. Goldentwertung, Bilanz, Steuer und Liquidität.** Bern 1947 Verlag f. Wirtschaft u. Recht s. 16. Broszura.

7) **Jöhr W. Ad. Die Beurteilung konkreter wirtschaftlicher Probleme.** Bern 1947 A. Francke s. 62.

Treść: Wstęp, 1) Ograniczenie problemu, 2) Ujęcie problemu, 3) Wyjaśnienie celów, 4) Stwierdzenie sytuacji, 5) Ocena środków polityki gospodarczej, 6) Zajęcie stanowiska, 7) Realizacja środków gospodarczych.

8) **Kaulla R. Beiträge zur Entstehungsgeschichte des Geldes.** Bern 1945 A. Francke s. 68.

Treść: 1) O pochodzeniu szczególnego szacowania wartości złota, 2) Funkcje metali w początkach gospodarki wymiennej, 3) „Wynalazek" pieniądza metalowego i jego gospodarczy i prawno-historyczny przebieg.

9) **Konkurenz und Planwirtschaft.** Bern 1946 A. Francke s. VIII, 240.

Treść: Przedmowa, 1) Teoria wartości i cen oraz polityka cen (Alfred Amonn), 2) Model doskonałej konkurencji (W. A. Jöhr), 3) Nauka o formach i stosunkach rynkowych (Em. Kung), 4) Konkurencja w modelu dynamicznej gospodarki (H. Böhi), 5) Przyczynek do powszechnej dynamiki gospodarczej (I. Dütschler), 6) System gospodarki planowej (E. J. Walter), 7) Rozrachunek gospodarczy w gospodarce planowej (H. G. Bieri, 8) System gospodarki kierowanej (Eug. Bongras) (w języku franc.).

10) **Kung Em. Die Selbstregulierung der Zahlungsbilanz.** St. Gallen 1948 Fehr'sche Buchhandlung s. X. 256.

Treść: Cz. I: Wstęp do nauki i zagadnienia bilansu płatniczego, 1) Postawienie zagadnienia, Cz. II: Automatyczne metody wyrównania bilansu płatniczego przy trwałej równowadze rynkowej, 2) Mechanizm pieniędzy i cen według kon-

cepcji klasyków, 3) Mechanizm przeniesienia siły nabywczej albo „współczesna teoria transferu", 4) Zewnętrzny mechanizm kredytu i stopy, 5) Mechanizm kursów dewizowych, 6) Syntetyczny obraz automatycznego procesu przystosowawczego przy pełnym zatrudnieniu i walucie pozłacanej, Cz. III: Metody automatycznego wyrównania bilansu i warunki dynamiczne, 7) Proces niepełnego zatrudnienia i waluta pozłacana, 8) Automatyczne wyrównanie bilansu w ramach zjawisk koniunkturalnych.

11) **Marx Karl. Zur Kritik der politischen Oekonomie. 1. Heft. Volksausgabe.** Berlin (1947) Dietz Nachf. s. 309,1 nlb.

Treść: Księga I: O kapitale, Cz. I. Kapitał w ogólności, 1) Towar, 2) Pieniądz lub prosty obieg, 3) Teorie o jednostce pieniądza, 4) Teorie środka obiegowego i pieniądza. Dodatki i uzupełnienia: Fryderyk Engels: K. Marks. O krytyce ekonomii politycznej, — Karol Marks: Listy o „krytyce ekonomii politycznej", Karol Marks: Wstęp do krytyki ekonomii politycznej.

12) **Müller K. Der Kapitalimport. Studie zur Theorie der internationalen Kapitalbewegungen.** St. Gallen 1947 Fehr'sche Buchhandlung s. IX, 198.

Treść: 1) Podstawowe pojęcie, 2) Formy importu kapitałowego, 3) Technika importu kapitału, 4) Mechanizm transferowy (teoria statystyczna), 5) Dynamiczne aspekty mechanizmu transferowego, 6) Szczególne problemy importu kapitałowego.

13) **Ritschl H. Theoretische Volskwirtschaftslehre.** 2. Bde. Tübingen 1948 J. C. B. Mohr.

Treść: Tom I. cz. I Podstawy i układ gospodarki narodowej, a) Podstawy gospodarki i nauka gospodarcza: 1) Społeczne podstawy gospodarki, 2) Formy i elem. gospodarki, 3) Istota gospodarki, 4) Metody ekonomiki, b) Nowoczesny układ gospodarczy: 5) Gospodarka liberalna, 6) Gospodarka monopolistyczno - kapitalistyczna z rozszerzonym sektorem uspołecznionym, 7) Kierowana gospodarka socjalistyczna.

Tom II. Budowa gospodarki rynkowej: 8) Wartość dóbr, 9) Cena dóbr, 10) Kapitał i dochód z kapitału, 11) Praca zarobkowa i płaca.

14) **Schneider Erich. Einführung in die Wirtschaftstheorie. I. Teil — Theorie des Wirtschaftskreislaufs.** Tübingen 1947 J. C. B. Mohr s. VI, 82.

Treść: 1) Proces produkcyjny i układ gospodarczy, 2) Rachunek majątkowy jednostek gospodarczych w gospodarce wymiennej, 3) Wynik przebiegu czasowego w procesie gospodarczym przy zamkniętej gospodarce wymiennej bez działalności państwa, 4) Wynik przebiegu czasowego procesu gospodarczego w otwartej gospodarce wymiennej bez działalności państwa, 5) Wynik przebiegu czasowego w procesie gospodarczym w zamkniętej gospodarce wymiennej z działalnością państwa.

15) **Stackelberg H. Grundlagen der theoretischen Volkswirtschaftslehre, Mit einen Vorwort herausgegeben von Velentin.** F. Wagner. Bern 1948 A. Francke s. XVI, 368.

Treść: 1) Podstawowe definicje i podstawowe stosunki gospodarki, 2) Gospodarka produkcyjna, 3) Gospodarka domowa, 4) Kształtowanie się cen, 5) Podział dochodu i czynniki produkcji, 6) Gospodarka konkurencyjna jako zasada organizacyjna przy pokryciu potrzeb gospodarczych.

16) **Tautscher Anton. Staatswirtschaftslehre des Kameralismus.** Bern 1947 A. Francke s. 126, 1 nlb.

Treść: 1) Zasady, 2) Budżet gospodarki państwowej, 3) Potrzeby gospodarki państwowej, 5) Skutki kameralistycznej nauki o państwie.

17) **Trechsel M. Vertrag und clearingrecht. Die Abwicklung des Vertrages im Rahmen der Clearing — und Zahlungsabkommen der Schweiz.** Zürich 1948 Juris-Verlag s. 125.

Treść: 1) Podstawy prawne, A) Przegląd szwajcarskiego prawodawstwa dewizowego, B) Obowiązek płacenia i uprawnienia wypłat, 2) Prawne konsekwencje przy likwidacji umów.

18) **Weber Adolf. Geld — Banken — Börsen.** (2. Auflage). München 1948 R. Pflaum s. XII, 431.

Treść: Cz. I. Pieniądz, 1) Pieniądz rzeczowy (towarowy), 2) Pieniądz bez substancji (pieniądz kredytowy), 3) Siła nabywcza pieniądza w wymianie wewnętrznej, 4) Pieniądz jako czynnik nierównowagi w gospodarce, 5) Przezwyciężenie zasłony pieniężnej, 6) Wypłaty w obrocie międzypaństwowym. Cz. II. Kredyt, 1) Kredyt jako przeniesienie siły nabywczej, 2) Kredyt i kapitał, 3) Kredyt jako twórca siły nabywczej, 4) Rynki kredytowe. Cz. III. Banki, 1) Historia nowoczesnych banków, 2) Kierownicza rola banków biletowych, 3) Banki handlowe na rynku kredytowym, 4) Banki handlowe na rynku kapitałowym, 5) Kredyt hipoteczny i instytucje listów zastaw-

nych, 6) Państwo i banki handlowe, 7) Banki handlowe podczas wielkiego kryzysu i po jego skończeniu. Cz. IV. Giełdy, 1) Istota giełdy, 2) Spekulacja i gra, 3) Kierowanie przez państwo i własną autonomię, obrotem giełdowym na giełdzie walorów, 4) Gospodarcza rola walorów, 5) Giełda papierów wartościowych — rynki kredytowe i akumulacja kapitału, 6) Kształtowanie się kursów na giełdzie walorów, 7) Interesy terminowe.

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA ZA LUTY I MARZEC 1949 ROKU

W lutym i marcu br. opublikowane zostały w Dzienniku Ustaw R. P. następujące ważniejsze ustawy, dekrety i rozporządzenia z zakresu finansowo-gospodarczego:

1. Rozporządzenie ministra sprawiedliwości z dnia 15 stycznia 1949 r. wydane w porozumieniu z ministrem skarbu oraz przemysłu i handlu o rejestrze spółdzielni—Dz. Ust. R. P. Nr 6, poz. 37.

W myśl postanowień tego rozporządzenia rejestr spółdzielni służy do dokonywania wpisów przewidzianych w ustawach o spółdzielniach, o Centralnym Związku Spółdzielczym i o centralach spółdzielni oraz o centralach spółdzielczo-państwowych. Wpisy w rejestrze spółdzielni, podlegające w myśl obowiązujących przepisów prawnych ogłoszeniu w pismach, ogłasza się w Monitorze Spółdzielczym, a odnośnie central spółdzielczo - państwowych również i w Monitorze Polskim.

2. Ustawa z dnia 4 lutego 1949 r. o podatku od wynagrodzeń — Dz. Ust. R. P. Nr 7, poz. 41. Ustawa powyższa uchyliła dekret z dnia 18 sierpnia 1945 r. o podatku od wynagrodzeń (Dz. Ust. R. P. z 1947 r. Nr 30, poz. 129 i z 1948 r. Nr 17, poz. 117).

Ustawa ustala zakres osób obowiązanych do opłacania podatku oraz osób obowiązanych do obliczania i potrącania podatku. Omawiana ustawa rozszerzyła przedmiot podatku zaliczając do niego również wszelkiego rodzaju wynagrodzenia otrzymywane z tytułu honorariów za wykonanie określonego dzieła, zlecenia, czynności. Dotyczy to też wszelkiego rodzaju wynagrodzeń otrzymywanych przez osoby wykonujące twórczość lub działalność naukową, oświatową, artystyczną i publicystyczną. Wreszcie ustawodawca upoważnił ministra skarbu do uznawania w drodze rozporządzeń, wynagrodzeń otrzymywanych przez inne grupy osób nie wymienionych w ustawie za podlegające podatkowi od wynagrodzeń. Ustawa przewiduje zwolnienia podmiotowe (np. przedstawiciele dyplomatyczni (i przedmiotowe) np. nagrody wypłacane z funduszów Państwa, związków samorządu terytorialnego oraz innych instytucji określonych przez ministra skarbu, nagrody za wynalazki, za udoskonalenia itp.) od podatku.

Ponadto ustawa przewiduje zniżki i zwyżki rodzinne podatku.

Wreszcie pracodawca, o ile nim nie jest państwo, związek samorządowy, instytucja ubezpieczeń społecznych, związek zawodowy, przedsiębiorstwa państwowe lub zakład będący pod zarządem Państwa bądź związku samorządowego, wypłacający pracownikowi wynagrodzenie w sumie nie przekraczającej kwoty 15.000 zł przy miesięcznym okresie wypłaty, kwoty 3.460 zł przy tygodniowym okresie wypłaty, kwoty 600 zł przy dziennym okresie wypłaty, obowiązany jest, oprócz potrąconego pracownikowi zasadniczego podatku, uiścić z własnych funduszów uzupełniający podatek według skali ustalonej w art. 15 ustawy. Minister skarbu jednak władny jest zwalniać od uzupełniającego podatku całkowicie lub częściowo poszczególne okręgi wymiarowe i poszczególne kategorie podatników.

3. Ustawa z dnia 4 lutego 1949 r. o zmianie ustawy z dnia 30 stycznia 1948 r. o obowiązku społecznego oszczędzania. Dz. Ust. R. P. Nr 7, poz. 42.

Powyższa nowela zmienia przepisy pkt 3 art. 2, ust. 3 art. 9, art. 23, art. 31, pkt 3 art. 35, ustawy z dnia 30 stycznia 1948 r. o obowiązku społecznego oszczędzania (Dz. Ust. R. P. Nr 10, poz. 74).

4. Ustawa z dnia 10 lutego 1949 r. o zmianie organizacji naczelnych władz gospodarki narodowej. Dz. Ust. R. P. Nr 7, poz. 43.

Ustawa ustala, iż Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów, jako organ rządu, powołany jest do kierowania gospodarką narodową. Przewodniczący Komitetu Ekonomicznego jest zarazem Przewodniczącym Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego (PKPG). Zakres działania tej ostatniej obejmuje: a) kierowanie całokształtem spraw państwowego planowania gospodarczego, w szczególności; opracowywanie narodo-

wych planów gospodarczych i nadzór nad planowaniem gospodarczym wszystkich działów zarządu państwowego, b) koordynowanie gospodarczej działalności wszystkich działów zarządu państwowego, w szczególności w zakresie organizacji przedsiębiorstw państwowych, przedsiębiorstw państwowo-spółdzielczych i central spółdzielczo-państwowych, w zakresie ogólnych zasad kształtowania cen, ogólnej polityki płac, wykonania planu finansowego, c) kierowanie sprawami planu technicznego w gospodarce narodowej i współpracy technicznej z zagranicą, d) kontrolę wykonania narodowych planów gospodarczych, e) opracowywanie zagadnień gospodarki narodowej z własnej inicjatywy albo na zlecenie Rady Ministrów lub Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów i inne sprawy należące dotychczas do właściwości Centralnego Urzędu Planowania, który został zniesiony.

PKPG posiada jako organy terenowe, wojewódzkie urzędy planowania gospodarczego.

Jednocześnie ustawa powołała do życia Centralny Urząd Szkolenia Zawodowego, do którego zakresu działania należą sprawy szkolenia i przysposobienia zawodowego dla potrzeb gospodarki narodowej.

Omawiana ustawa znosząc urząd ministra przemysłu i handlu utworzyła urzędy: ministra górnictwa i energetyki, ministra przemysłu ciężkiego i ministra przemysłu lekkiego, ministra przemysłu rolnego i spożywczego, ministra handlu wewnętrznego, ministra handlu zagranicznego. Do zakresu ministra górnictwa i energetyki należeć będą sprawy przemysłu węglowego, torfowego, rolnego, naftowego, gazowniczego i energetycznego, sprawy górnicze i administracji górniczej oraz służba geologiczna. Do zakresu działania ministra przemysłu ciężkiego należą sprawy przemysłu hutniczego, metalowego, elektrotechnicznego i chemicznego. Do zakresu działania ministra przemysłu lekkiego należą sprawy przemysłu włókienniczego, odzieżowego, skórzanego, drzewnego, zapałczanego, papierniczego, mineralnego i poligraficznego. Do zakresu działania ministra przemysłu rolnego i spożywczego należą sprawy przemysłu cukrowniczego, fermentacyjnego i innych rodzajów przemysłu spożywczego, spirytusowego i tytoniowego.

5. Ustawa z dnia 4 lutego 1949 r. o Funduszu Wczasów Pracowniczych Komisji Centralnej Związków Zawodowych w Polsce — Dz. Ust. R. P. Nr 9, poz. 48.

Ustawa powołała do życia wyżej wspomniany Fundusz będący odrębną osobą prawną prawa publicznego. Majątek stanowiący własność Skarbu Państwa i przedsiębiorstw państwowych może być przekazany Funduszowi na jego potrzeby, w zarząd i użytkowanie. Fundusz jest wolny od podatku dochodowego i obrotowego.

Wszelkie władze, urzędy, instytucje oraz przedsiębiorstwa państwowe i samorządowe, jak również spółdzielnie, instytucje społeczne, organizacje gospodarcze i związki zawodowe, mające w swojej administracji domy wypoczynkowe i wszelkie urządzenia wczasowe objęte ogólną akcją wczasów pracowniczych i korzystające z dotacji Funduszu Wczasów Pracowniczych lub innych dotacji ze środków publicznych, przekażą Funduszowi nieodpłatnie w zarząd i użytkowanie administrowane przez siebie domy i inne urządzenia wczasowe wraz z ich całym inwentarzem.

6. Ustawa z dnia 4 lutego 1949 r. o zmianie ustawy z dnia 9 kwietnia 1938 r. o umarzaniu prywatno-prawnych wierzytelności państwowych. Dz. Ust. R. P. Nr 9, poz. 49.

W ustawie wymienionej w tytule noweli zmieniono w art. 2, ust. 1, pkt 3 kwotę 500 zł na 50.000 zł i w art. 2, ust. 1, pkt 5 kwotę 100 zł na 10.000 zł.

7. Ustawa z dnia 4 lutego 1949 r. o zmianie ustawy z dnia 24 lutego 1948 r. o państwowym planie inwestycyjnym na rok 1948 — Dz. Ust. R. P. Nr 9, poz. 51.

Na zasadzie tej ustawy powiększono wartość inwestycji objętych państwowym planem inwestycyjnym na rok 1948, o kwotę 9.330.019.000 zł. Przeznaczenie powyższej kwoty wskazane jest w załączonym zestawieniu tabelarycznym ze wskazaniem inwestorów, rodzajów kredytu lub rozmiaru środków własnych inwestorów, przeznaczonych na te cele.

8. Rozporządzenie z dnia 31 stycznia 1949 r. w sprawie zmiany rozporządzenia o czynnościach bankowych na obszarach wyzwolonych spod okupacji — Dz. Ust. R. P. Nr 9, poz. 57.

Rozporządzenie powyższe uzupełniło przepisy § 3 rozporządzenia kierownika Resortu Gospodarki Narodowej i Finansów z dnia 5 października 1944 r. o czynnościach bankowych na obszarach wyzwolonych spod okupacji (Dz. Ust. R. P. z 1944 r. Nr 7, poz. 38 i z 1945 r. Nr 1, poz. 4), przez dodanie do tego paragrafu po § 3 a, nowego § 3 b.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 lutego 1949 r. w sprawie dostaw, robót i usług na rzecz Skarbu Państwa, samorządu oraz niektó-

rych kategorii osób prawnych — Dz. Ust. R .P. Nr 12, poz. 73.

Jest to rozporządzenie wykonawcze do ustawy z dnia 18 listopada 1948 r. o dostawach, robotach i usługach na rzecz Skarbu Państwa, samorządu oraz niektórych kategorii osób prawnych (Dz. Ust. R. P. Nr 63, poz. 494).

9. Ustawa z dnia 9 marca 1949 r. o kontroli państwowej — Dz. Ust. R. P. Nr 13, poz. 74.

Ustawa uchyla przepisy ustawy z dnia 3. VI. 1921 r. o kontroli państwowej (Dz. Ust. R. P. Nr 51, poz. 314) i ustala nowe zasady organizacji i pracy NIK.

NIK wykonuje kontrolę państwową, polegającą na badaniu z punktu widzenia zgodności z wytycznymi polityki państwowej i planami gospodarczymi, a także pod względem finansowym, gospodarczym oraz organizacyjno-administracyjnym działalności naczelnych władz i instytucji w dziedzinie administracji publicznej i gospodarki narodowej, koordynuje działalność organów kontroli wewnętrznej (resortowej) z działalnością organów kontroli społecznej rad narodowych oraz dokonuje czynności kontrolnych zleconych przez Radę Państwa.

Najwyższa Izba Kontroli może również w razie potrzeby oraz dorywczo dokonywać kontroli działalności organów podległych naczelnym władzom w dziedzinie administracji publicznej i gospodarki narodowej, NIK podlega bezpośrednio Radzie Państwa.

Najwyższa Izba Kontroli czuwa nad przestrzeganiem legalności, rzetelności, gospodarności i celowości w działalności finansowej, gospodarczej i organizacyjno-administracyjnej kontrolowanych jednostek oraz nad jej zgodnością z ustalonymi wytycznymi polityki państwowej i planami gospodarczymi.

NIK prowadzi kontrolę planową, systematyczną i dorywczą oraz dokonuje kontroli wstępnej, faktycznej i następnej.

10. Nr 14 Dziennika Ustaw R. P. zawiera szereg rozporządzeń Rady Ministrów w sprawie uposażeń pracowniczych.

11. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 marca 1949 r. w sprawie zakresu działania ministra handlu zagranicznego. — Dz. Ust. R. P. Nr 15, poz. 96.

Rozporządzenie ustala zakres kompetencyjny Ministerstwa Handlu Zagranicznego.

12. Rozporządzenie ministra skarbu z dnia 17 marca 1949 r. w sprawie wykonania ustawy z dnia 4 lutego 1949 r. o podatku od wynagrodzeń. — Dz. Ust. R. P. Nr 15, poz. 98.

Rozporządzenie precyzuje drobiazgowo obowiązki wypływające z przepisów art. 4, 5, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16 i 20 ustawy z dnia 4 lutego 1949 r. o podatku od wynagrodzeń (Dz. Ust. R. P. Nr 7, poz. 41).

13. Ustawa z dnia 1 marca 1949 r. o zmianie dekretu z dnia 20 marca 1946 r. o podatkach komunalnych. — Dz. Ust. R. P. Nr 16, poz. 100.

W dekrecie z dnia 20. III. 1946 r. nowela zmienia przepisy art. 4, 7, 9, 10, 11, 12, 13 i 14.

14. Rozporządzenie ministra administracji publicznej z dnia 7 marca 1949 r. wydane w porozumieniu z ministrem skarbu oraz rolnictwa i reform rolnych w sprawie obniżenia podatku gruntowego dla członków zrzeszeń uprawy ziemi oraz dla rolniczych spółdzielni wytwórczych i rolniczych zespołów spółdzielczych. — Dz. Ust. R. P. Nr 16, poz. 101.

Na zasadzie powyższego rozporządzenia rolnikom będącym członkami zrzeszeń uprawy ziemi, przyznaje się na rok podatkowy 1949 r. zniżkę 30% z tej części podatku gruntowego, jaka przypada na grunty włączone przez podatnika do wspólnej uprawy. Podatek zaś gruntowy na rok 1949 obniżony został do 3,5% podstawy opodatkowania dla gospodarstw rolnych prowadzonych przez rolnicze spółdzielnie wytwórcze i rolnicze zespoły spółdzielcze.

15. Rozporządzenie ministra skarbu z dnia 19 lutego 1949 r. w sprawie wykonania dekretu z dnia 25 października 1948 r. o podatku dochodowym. — Dz. Ust. R. P. Nr 17, poz. 105.

Rozporządzenie precyzuje drobiazgowo obowiązki wypływające z przepisów art. art. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 22, 23, 24, 25 i 27 dekretu z dnia 25 października 1948 r. o podatku dochodowym (Dz. Ust. R. P. Nr 52, poz. 414).

16. Rozporządzenie ministra skarbu z dnia 19 lutego 1949 r. o poborze podatku obrotowego i podatku dochodowego w formie ryczałtu. — Dz. Ust. R. P. Nr 17, poz. 106.

W myśl tego rozporządzenia podatkowi obrotowemu i podatkowi dochodowemu w formie ryczałtu podlegają świadczenia wykonywane osobiście, bez obcej pomocy: przez trudniących się handlem na targach i tym podobnych miejscach sprzedaży, handlem ulicznym, obnośnym i domokrążnym, przez wędrownych fotografów, portre-

cistów, trudniących się furmaństwem, zbieraniem i dostawą odpadków użytkowych.

Zryczałtowany podatek pobiera się za każdy dzień, w którym są wykonywane świadczenia podlegające podatkowi.

17. Rozporządzenie ministra skarbu z dnia 8 marca 1949 r. w sprawie wykonania dekretu z dnia 25 października 1948 r. o podatku obrotowym. — Dz. Ust. R. P. Nr 17, poz. 108.

Rozporządzenie precyzuje drobiazgowo obowiązki wypływające z przepisów art. art. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 28 i 29 dekretu zdnia 25. X. 1948 r. o podatku obrotowym. (Dz. Ust. R. P. Nr 52, poz. 413).

Prenumerata kwartalna zł 300.–. Wpłaty przekazami pocztowymi, lub w instytucjach bankowych na rachunek żyrowy **„Wiadomości Narodowego Banku Polskiego"** w Wydziale Zagranicznym N. B. P. w Warszawie oraz w Urzędach Pocztowych na P. K. O. na konto „Wiadomości N. B. P." Warszawa Nr 1 – 6753. W treści przekazu pocztowego, bankowego lub na P. K. O. należy podać: „Wiadomości N. B. P." prenumerata oraz nazwisko i adres prenumeratora.

Wydawca: **Narodowy Bank Polski**

Redakcja i Administracja: **Narodowy Bank Polski**, Wydział Ekonomiczny, Warszawa, Fredry 6.

Drukarnia Narodowego Banku Polskiego Nakład 2.600 — wym. 61 × 86, kl. V. 70 gr. Zam. 358. Nr B. - 76467